

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSELEN GÜÇ KATAR: KÜÇÜK DEVLET BÜYÜK AKTÖR?

Yüksek Lisans Tezi

ABDURRAHMAN ARSLAN

HAZİRAN 2018

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSELEN GÜÇ KATAR: KÜÇÜK DEVLET BÜYÜK AKTÖR?

Yüksek Lisans Tezi

ABDURRAHMAN ARSLAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. İSMAİL ERMAĞAN

HAZİRAN 2018

ONAY

Abdurrahman Arslan tarafından hazırlanan “Yükselen Güç Katar: Küçük Devlet Büyük Aktör?” başlıklı bu yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğr. Üy. Fatih BAYRAM

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üy. Altuğ GÜNAR

.....

Kurumu: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 01.06.2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Abdurrahman ARSLAN

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın tüm aşamalarında deneyimlerini, yardımlarını esirgemeyen, desteğini gece gündüz demeden hissettiren ve bana kattığı her şey için değerli tez danışmanım Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN'a

Çalışma sürecimin içerisinde yardımlarını esirgemeyen ve her türlü destekte bulunan hocalarım Doç.Dr. İsmail ŞAHİN'e, Dr. Öğr Üy. Alptekin MOLLA'ya, Dr. Öğr. Üy. Altuğ GÜNAR'a, Dr. Öğr. Üy. Ersoy KUTLUK'a

Bu yola çıkmamda çok önemli katkısı bulunan, bana inanan ve güvenen sevgili Hüseyin Avni ÖNDER'e,

Desteği ve sevgisi için kıymetli Babama, Anneme, Eşime teşekkür ederim.

ÖZET

YÜKSELEN GÜÇ KATAR: KÜÇÜK DEVLET BÜYÜK AKTÖR?

Arslan, Abdurrahman

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İsmail Ermağan

Haziran, 2018. 108 sayfa.

2017 yılında Ortadoğu’da Körfez’de yaşanan diplomatik kriz, uluslararası ilişkilerde dikkat uyandırmıştır. 5 Haziran 2017 günü başta Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Bahreyn’in olduğu ülkeler Katar’la tüm diplomatik ilişkilerini kestiklerini ve ticari ilişkilerini askıya aldıklarını bildirmişlerdir. İlerleyen günlerde Katar karşıtı blokta birleşen ülke sayısı 15’i bulmuştur. Bakıldığında; başarılı ekonomik ve siyasi dönüşüm süreçleriyle etkin bir aktör olma yolunda ilerleyen Katar, bu krizde karşısındaki büyük devletlere verdiği tepkiler ile küresel dünyada yükselen bir güç olarak var olabileceğini düşündürmekteydi. Bu düşüncenin doğruluğunu objektif kriterlere göre değerlendirmek adına, bu çalışmada, uluslararası ilişkilerde güç kavramları incelenmiş, Katar’ın yükselen güç olarak sınıflandırılabilmesi için hangi kriterler gerekmektedir gibi sorulara cevap aranmıştır. Türkçe literatürde daha ziyade “küçük ama etkin devlet” olarak betimlenen Katar’ın bu performansının araştırılması, son dönemlerde bu ülke ile yakın ilişkiler geliştiren Türkiye’nin, dış politikası için de elzemdir.

Bu tez, küresel siyasetin en çok konuşulan coğrafyalarının başında gelen Ortadoğu Bölgesinin küçük ama zengin ülkesi Katar’ın hem bölgede hem de dünyada “yükselen bir güç” olup olmadığını irdelemektedir. Bu irdeleme, 2017 yılında Körfez ülkelerinin kendisine karşı başlattığı boykot ve Katar’ın bu “boğma diplomasisi” ne karşı verdiği tepkiler üzerinden yürütülmektedir. Bu tezde son tahlilde ulaşılan sonuç; Katar’ın finansal bir güç ve önemli bir aktör olmasına karşın yükselen bir güç ve büyük bir aktör olma kriterlerini karşılayamadığıdır. Katar’ın dünyada giderek artan yatırımlarının karşılıklı bağımlılığa dayanan gücünü artırmaya devam edeceği öngörülebilse de sahip olduğu dezavantajlardan ötürü büyük bir güç olma olasılığı düşük bir ihtimal olarak görünmektedir.

Anahtar kelimeler: Katar, Ortadoğu, Güç, Yükselen Güç, Körfez

ABSTRACT

RISEING POWER QATAR: SMALL STATE MAJOR ACTOR?

Arslan, Abdurrahman

Master Degree Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. İsmail Ermağan

June, 2018. 108 pages.

The diplomatic crisis in the Gulf in the Middle East in 2017 has attracted attention in international relations. On June 5, 2017, the countries which the United Arab Emirates, Saudi Arabia and Bahrain were involved, all reported that they cut diplomatic relations with Qatar and suspended commercial ties. In the following days, the number of countries that joined the anti-Qatar bloc reached up 15. When examined; Qatar, on the way to becoming an effective actor through successful economic and political transformation processes, it is thought that it could exist as a rising power in the global world with the reactions it gave to the major powers while dealing with this crisis. In order to evaluate the correctness of this thinking according to objective criteria, in this study, the concepts of power in international relations were examined and answers were sought as to the questions like which criteria are needed for Qatar to be classified as a rising power. Studying on this performance of Qatar, which is described as a "small but effective state" in Turkish literature, is also essential for Turkey, which has recently developed close ties with this country.

This thesis examines whether Qatar, the small but rich country of the Middle East, which is at the forefront of the most talked-about geographies of global politics, is a "rising power" both in the region and in the world. This scrutiny is conducted over the boycott initiated by the Gulf states' against it in 2017 and the reaction of Qatar to this "pressure diplomacy". In this thesis, the result reached in the final analysis; although Qatar is a financial power and an important actor, it can not meet the criteria of becoming a rising power and a major actor. Although it is foreseeable that Qatar's ever-increasing investments in the world will continue to enhance its strength based on interdependence, it seems unlikely to be a major power due to its disadvantages.

Key words: Qatar, Middle East, Power, Rising Power, Gulf

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Abdurrahman ARSLAN

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 19 Temmuz 1989, İstanbul

İletişim: aarslan@bandirma.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Erciyes Üniversitesi	2014

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2016-2017	Okçular Vakfı	İdari Personel
2017-2018	BANU İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce, başlangıç düzeyinde Arapça

YAYINLAR

HOBİLER

Teknoloji, Okçuluk, Yüzme

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
BİLDİRİM.....	iii
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖZGEÇMİŞ	xi
İÇİNDEKİLER.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
TABLO LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİL LİSTESİ	xix
1. GİRİŞ.....	1
2. TEORİK ÇERÇEVE: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DEVLETLERİN GÜÇ OLASILIKLARI	7
2.1. Güç Kavramı	7
2.1.1. Sert Güç	8
2.1.2. Yumuşak Güç.....	11
2.1.3. Akıllı (Kurnaz) Güç.....	12
2.2. Gücün Bileşenleri	13
2.2.1. Coğrafya	14
2.2.2. Doğal Kaynaklar	15
2.2.2.1. Gıda	15
2.2.2.2. Endüstriyel Kapasite ve Hammadde	15
2.2.3. Askeri Olarak Hazır Bulunma.....	16
2.2.3.1. Teknoloji	16
2.2.3.2. Liderlik	17
2.2.3.3. Askeri Güçlerin Niteliği.....	17
2.2.4. Nüfus	17
2.2.5. Diploması.....	18
2.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Yaklaşımları	19
2.3.1. Realizm ve Neorealizm.....	19
2.3.2. Liberalizm ve Neoliberalizm.....	20
2.3.3. Konstrüktivizm.....	21
2.3.4. Farklı Teorilerin Güç Algılamaları.....	22

2.4.	Güç İle İlişkili Bazı Kavramlar	23
2.4.1.	Güvenlik İkilemi	23
2.4.2.	Güçler Dengesi.....	24
2.4.3.	Tehdit Dengesi	24
2.4.4.	Peşine Takılma	24
2.5.	Yükselen Güç Olmak	25
3.	KATAR'IN DÖNÜŞÜM SÜRECİ	29
3.1.	Tarihsel Süreç	29
3.2.	Ülkenin Demografik Yapısı.....	32
3.3.	Eğitim.....	33
3.4.	Katar'da Siyasal Sistem.....	36
3.5.	Katar'ın Jeopolitik Konumu	37
3.5.1.	Ortadoğu	38
3.5.2.	Katar	40
3.6.	Katar'ın Askeri Kapasitesi.....	41
3.7.	Katar Ekonomisinin Başlıca Özellikleri	42
3.8.	Katar'ın Ekonomi Güvenliği	46
3.8.1.	Arz Güvenliği.....	47
3.8.2.	Talep Güvenliği.....	50
4.	KÜÇÜK DEVLET BÜYÜK AKTÖR? 2017 DİPLOMATİK KRİZİ BAĞLAMINDA KATAR'I	
	DEĞERLENDİRMEK.....	53
4.1.	Katar Diplomatik Krizi Nasıl Başladı?.....	53
4.2.	Blok Ülkelerinin Gözünden Krizin Ardında Yatan Sebepler.....	55
4.2.1.	Müslüman Kardeşler İlişkisi	56
4.2.2.	İran'la Olan İlişkiler	57
4.2.3.	Medya ve El-Cezire	57
4.2.4.	Birleşik Arap Emirlikleri – Katar Rekabeti.....	58
4.2.5.	Amerikan Faktörü.....	58
4.3.	Katar'a Yöneltilen 13 Talep	59
4.4.	Kriz Yönetiminde Katar: Küçük Devletin Büyük Sınavı	61
4.4.1.	Katar'ın güç unsurlarını kullanımı, krize gösterdiği reaksiyonlar	62
4.4.1.1.	Diplomasi ve Söylem reaksiyonları	62
4.4.1.2.	Ekonomik reaksiyonlar	64
4.4.1.3.	Askeri reaksiyonlar	67
5.	SONUÇ.....	71
	KAYNAKLAR.....	75

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASEAN: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği

b.: Bin

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

CENTCOM: Merkez Kuvvetler Komutanlığı

DEAŞ: Irak-Şam İslam Devleti

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

G20: Group of 20

GCC: Gulf Cooperation Council/ Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

JSTOR: Journal Storage / Makale Deposu

K12: Kindergarten to 12th grade

KİK: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

LNG: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

SCO: Şangay İşbirliği Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Katar Eğitim Göstergesi	35
--	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Katar'ın toplam bütçesinde eğitime ayırdığı payın yıllara göre değişimi.....	34
Şekil 2 Ortadoğu Haritası.....	40
Şekil 3 Katar Haritası.....	40
Şekil 4 Katar Enerji Altyapısı	48
Şekil 5 Katar LNG ihracat dağıtım ağı.....	49
Şekil 6 Katar'a Ambargo Uygulayan ve Müttefik Ülkeler	54
Şekil 7 Türkiye ile Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği ve Katar'a Üs Kurulması ...	68

1. GİRİŞ

Günümüz uluslararası ilişkilerde Ortadoğu Bölgesi her daim olumlu-olumsuz gelişmelerin yaşandığı merkez coğrafyalardan biri olarak hem devlet adamlarının hem de akademisyenlerin ilgi-araştırma odağı halindedir. Ortadoğu’da; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi küresel aktörler yanı sıra Türkiye, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail bölge gücü niteliğinde ülkeler de liderlik ve etki yarışı vermektedir. Basra Körfezi’nde bulunan Katar ise özellikle sahip olduğu doğal gaz rezervleriyle bölgenin zengin bir aktörü konumuna gelmiştir. “Ekonomik yatırımlarından kültür politikalarına bu bölgede ve dünyada ‘yükselen bir güç’ olmak isteyen Katar bu ereğini başarabilecek midir?” sorusu, elinizdeki tezin ana araştırma amacıdır.

Fark edilmektedir ki, geçmişten bugüne Osmanlı ve İngiliz himayelerinde varlığını sürdürmüş, denizin ona verdikleriyle yetinen Basra Körfezi’nin küçük ülkesi Katar, 1940 yılında topraklarında petrol bulunması ve 1971 yılında Birleşik Arap Emirlikleri’ne katılmak istemeyip bağımsızlığını ilan etmesi ile hızlı ve inanılması güç bir değişim geçirmiştir.

“2030 Ulusal Vizyonu çerçevesinde yürütülen çeşitli imaj yatırımları mı (örneğin 2011 yılında Fransız futbol kulübü Paris Saint-Germain’i satın alması) yoksa başkent Doha’da kendi alanında Orta Doğu’nun en büyüğü olarak kurulan Education City (Eğitim şehri) mi; bölge olaylarını yayınlamada etkin El-Cezire TV kanalı mı yoksa 2022 yılında gerçekleştirilecek FIFA Dünya Kupası maçlarına ev sahipliği yapmaya hak kazanması mı Katar’ı dünyanın gündeminde yukarı taşımaktadır? Uluslararası ilişkiler disiplininin yola çıkıldığında temel soru buradan geçmektedir: Küresel arenada hangi özellikler Katar’ı farklı kılmaktadır? Hükmettiği toprak hacmi olarak küçük, gerçekleştirdiği etkinlikler olarak büyük olan bu emirlik, bölgesel anlamda ne tür politik eğilimler sergilemektedir? Vurgulanmalıdır ki, Katar’ın uluslararası ve bölgesel ilişkilerdeki koordinatları, bu ülkenin öncelikle coğrafi konumu ve sahip olduğu enerji kaynakları, sonra ekonomik, siyasal ve demografik özellikleri ile ilintilidir.”¹

Bilinmektedir ki, uluslararası sistemdeki her bir aktör için güç parametrelerini tespit etmek ve bu parametrelerin etki kapasitesini gözlemlemek o aktörün davranışlarını

¹ İsmail Ermağan ve Burak Gümüş, "Katar Dış Politikası ve Arap Baharı," *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12, s. 2 (2014/08/03/ 2014): 301.

öngörmek hedefinde büyük katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, bu çerçevede Katar'a odaklanmaktadır.

Uluslararası İlişkiler disiplininde güç kavramı hali hazırda üzerinde yoğun tartışmaların sürdürüldüğü ve birçok farklı bakış açısı tarafından farklı yönleriyle ele alınan, sabit bir tanımlaması olamayacak bir kavramdır. Güç nedir? Yükselen güç olmanın özellikleri nelerdir? En temel manası ile güç, bir aktörün başka bir aktöre kendi istekleri doğrultusunda davranmaya zorlayabilme yetisine denmektedir.² Uluslararası sistem içerisinde yer alan herhangi bir devlet, çok uluslu şirket, uluslararası organizasyon, uluslar üstü bir kurum ya da en genel ifadeyle bir uluslararası aktörün gücü ve bu güç vasıtasıyla elde ettiği etki kapasitesi, aktörlerin davranışlarını açıklamada ve aktörleri sınıflandırmada önemli bir referans noktasıdır.

Devletlerin sahip oldukları gücü anlamak, etki kapasitelerinin değerlendirmesini yapmak amacıyla kritiktir. Joseph Nye devletlerin gücü ile ilgili verdiği bir örnekte kart oyunlarına referans vermektedir. Nye bir kart oyununda yüksek kartları kimin tuttuğunu bilmenin önemli olduğunun altını çizerken buna bir boyut daha ekleyerek sadece yüksek kartların kimde olduğunun değil, hangi oyunun oynandığının bilinmesi gerektiğini ifade eder.³ Bu örnek üzerinde düşünülürse, uluslararası sistemde yüksek kartları yani (hangi) güç parametrelerini kimin elinde tuttuğunu bilmek stratejiktir. İkinci boyutta bir değerlendirme yapılacak olursa, yüksek kartları elinde bulunduran örneğin güç parametreleri içerisinde ekonomi kartına sahip bir oyuncunun, ekonomik araçlar kullanılarak oynanacak bir oyunda görece üstünlüğü olabileceği öngörülebilir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe güvenlik kavramı düşünüldüğünde, genellikle ilk bakışta askeri güvenlik olarak akla gelmiş ve hatta realist akım uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından güvenlik ikilemi kavramı direkt olarak askeri güvenlik ile bağdaştırılır olmuştur. Güvenlik ikileminin temel argümanı bir aktörün güç arttırması ile diğer bir aktörün bu gücün karşısında kendisini tehlikede hissetmesi ile güç arttırma yoluna gitmesi ve bunun sonucunda karşılıklı bir ikilem oluşması durumudur.⁴ Sadece bu perspektifle bakıldığında dahi uluslararası sistemde gücünü artıran aktörlerin güç

² Joshua S Goldstein ve Jon Pevehouse, *International Relations, 2013-2014 Update* (United States: Pearson Longman, 2014), 45.

³ Joseph S Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (Public affairs, 2004), 3.

⁴ Jack Donnelly, *Realism and International Relations* (Cambridge University Press, 2000), 22.

parametrelerini tespit etmek ve etki kapasitelerini değerlendirmek önem arz etmektedir. Ancak diğer yandan bu bakış açısı yeterli değildir. Bugün “yükselen güç” olduğu kabul edilmiş ülkeler elbette yükseldikleri alanlarda görece olarak daha fazla güce sahip olmakla birlikte, bu alanların yaratabildiği kaldıraç etkisi sayesinde topyekûn bir gelişim gösterebilmektedirler. Örneğin Çin düşünülecek olursa bu ülkenin gösterdiği gelişim ekonomi tabanlıdır demek yanlış olmaz. Ancak bu gelişimi göstermesi aynı zamanda askeri, siyasi alanlarda da gücünü artırmasına zemin hazırlamıştır. Katar ile Çin’i kıyaslamak elbette mümkün değildir, ancak bu çalışmanın en başındaki varsayım Katar’ın yükselen bir güç olabileceği kabulüyle, Katar’ın gücüne etki eden faktörlerin ve bu faktörler sayesinde sahip olduğu etki kapasitesinin değerlendirilmesi ve bir sonuca varılması gerekmektedir. Bu tezde Katar’a uygulanan ambargo test vakası olarak seçilmiştir: 22 Haziran 2017 tarihinde Katar’a karşı Körfez ülkelerinden uygulanan boykotun sona ermesi ve müzakerelerin başlaması için bu ülkelerden Katar’a 13 talep yöneltilmiştir. Egemenlik haklarına saldırı içeren bu maddeleri Katar kabul etmemiştir. Akabinde hafifletilmiş altı madde sunulmuş, ancak Katar bu ambargoya karşı ekonomik, askeri ve diplomatik olarak tüm güçlerini kullanarak karşı durmaya çalışmıştır. Son kerte, Katar, zor görünen “yükselen güç” olma hedefinde nasıl bir tepki vermekte, kendini hangi güç parametreleri ile nasıl donatmak istemektedir?” sorusu, her anlamda araştırılmaya değerdir.

Katar en başta bir Ortadoğu devletidir. Küresel arenada en fazla sorununun yaşandığı ve yaşatıldığı bir bölge olmasına rağmen dünyanın enerji santrali konumundaki Ortadoğu’da potansiyel “yükselen güç” olabilmek, Katar devlet aklının uzun zamandır bir amacı olarak dikkat çekmektedir. Bölgenin dünya siyaseti için önemi ortadadır. Mahan Ortadoğu ile ilgili şu düşüncüyü öne sürmektedir; “bir dünya imparatoru olmak için, önemli deniz ticaret yollarına hâkim olmak gerektiğine göre, Hürmüz Boğazı, Aden Körfezi ve Babel Mendep Boğazı, Süveyş Körfezi ve Cebeli Tarık Boğazı bu bölgede yer almaktadır. Bu bölgede egemenlik kurmayı başaran bir devletin dünya gücü olması sorgulanamazdır. Geçmişte Osmanlı İmparatorluğu, sonra Birleşik

Krallık, Soğuk Savaş döneminde ise bölgeyi doğrudan ve dolaylı etkileri altına alan ABD ve SSCB, bu sayede dünya gücü olmuşlardır.”⁵

Katar’ı önemli yapan elbette sadece Ortadoğu’da yer alan bir ülke olması değildir. Katar yaklaşık 2,6 milyon nüfusa sahip, yüzölçümü olarak 11,437 kilometrekare toprak üzerinde bulunan fiziki ve sayısal manada dünyadaki birçok devletten küçük bir devlettir. Buna rağmen 179,5 Milyar ABD doları gibi ciddi bir gayri safi yurtiçi hasılaya ve 67.995 ABD doları kişi başına düşen milli gelire sahip olması, Katar’ı ister istemez merak konusu olarak öne çıkarmaktadır.⁶ Farklı sektörlerde yaptığı yatırımlar ile yer altı kaynaklarından elde ettiği geliri çeşitlendirme yoluna gitmektedir.

Yine, Katar’ın bu ekonomik kapasitesinin yanı sıra Ortadoğu bölgesindeki diğer devletlerden izlediği politikalar, yürüttüğü dış ilişkiler, kurduğu ittifaklar ve yaptığı yatırımlarla ayrılmaktadır. Türkiye özelinde artan Katar yatırımları, askeri konularda geliştirilen iş birlikleri, Katar’ın jeopolitik konumu ve Türkiye ile olan müspet ilişkileri Katar’ı uluslararası arenada önemli kıldığı kadar Türkiye özelinde de önemli bir aktör kılmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplininde ortaya çıkan “yükselen güç” kavramı en temelde devletlerin sürekli bir ekonomik yükselişe sahip olmaları gerektiği ile başlamaktadır. Katar’ın ekonomik verileri ışığında düşünüldüğünde, Katar’ın bu tanımlamaya uygun olabilme potansiyeli taşıdığı düşünülebilir. Ancak – tezin diğer bir varsayımı olarak ifade etmek gerekirse – yükselen bir ekonomi tek başına yükselen bir güç olarak tanımlamak için yeterli olmadığından, Katar’ın sahip olduğu güç kaynaklarının tespiti yapılarak yükselen bir güç olup olamayacağını sorunsalında kayda değer cevaplar verilebilir.⁷

Katar, son yıllarda özellikle dünya ve Türkiye’de medyasında sık sık kendisinden söz edilen bir ülke haline gelmiştir. Bir yandan yürüttüğü imaj çalışmaları diğer yandan izlediği aktif dış politika ve finansal olarak güçlü enstrümanları bu duruma zemin hazırlamaktadır. İlk bakışta gerek medyanın popülist etkisi gerekse bu popülist etkinin

⁵ Burcu Kaya Erdem, "Orta Doğu'da" Küçük" Ama" Önemli" Olabilmek:" Katar" Örneği," *Akademik Orta Doğu* 4, s. 1 (2009): 29-30.

⁶ *Katar Ülke Bülteni* (İstanbul: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2017), 1-3, Erişim 21.01.2018.

⁷ Andrew F. Hart ve Bruce D. Jones, "How Do Rising Powers Rise?," *Survival: Global Politics and Strategy* 52 (2010): 64-68.

şekillendirdiği algı ile Katar çok büyük bir aktör izlenimi vermektedir. Bu çalışmayı ortaya çıkartan ilk motivasyon, bu algının zemininin ne kadar sağlam olduğunu görmeye dair merak ve göstermeye yönelik çabadır.

Altının çizilmesi gereken diğer bir nokta ise literatürde, bu kadar popülerleşen Katar'ın detaylı bir şekilde incelendiği, gerçek güç kapasitesini objektif kriterlerle ölçümleyen akademik kaynaklar ile pek fazla karşılaşmış olmamasıdır. Bu sebeple bu çalışma bilimsel bir zemin üzerinde Katar'ın geçmişini kısaca ele almayı, bugününü değerlendirmek ve geleceğine dair fikir yürütebilmek açısından önemli görmekte ve aynı fotoğraf içerisinde geçmişi, bugünü ve geleceğiyle bir Katar okumasını ortaya koymayı hedeflemektedir. Diğer bir ifadeyle; bu çalışma, Katar'ın sahip olduğu gücü objektif kriterler ile değerlendirebilmek adına uluslararası ilişkilerde güç kavramı, devletlerin güç olasılıkları, gücün bileşenleri, uluslararası ilişkiler teorilerinin güce olan yaklaşımları, güç kavramı ile ilintili önemli kavramlar ve yükselen güç olabilmenin gereksinimleri gibi teorik bir perspektifi ortaya koymakta, böylece bu irdelemenin bulgularının bilimsel bir zemine oturmasını incelemektedir.

Çalışmanın ikinci önceliği ise direkt olarak bir değerlendirmeye girişmeden önce, incelenecek olan ülke Katar'ın geçmişi, bugünü ile birlikte genel bir çerçevesini çizmeyi, gücüne etki eden faktörlerin yanı sıra tarihsel süreci, siyasal sistemi, ekonomisi ve daha da önemlisi jeopolitik konumu gibi başlıkları irdelemeyi örneklem üzerinde yapılacak olan incelemeyi daha anlaşılabilir kılmak adına işlemektir.

Son olarak bu tez, 2017 yılında Körfez ülkeleri ve Katar arasında yaşanan ve zamanla uluslararası bir boyut kazanan, uluslararası gündemi oldukça fazla meşgul eden ve birçok ilintili uluslararası soruna yol açarak dengelere etki eden diplomatik krizi, Katar'ın gerçek manada gücünü ve bu gücün kapasitesini ortaya koymak adına sonuç verici bir örnek olarak değerlendirmektedir. İddia edilebilir ki, Katar'ın kriz süresince göstermiş olduğu reaksiyonlar ve kriz karşısında çizdiği portre adından uzun zaman daha söz edilmeye devam edileceğini göstermektedir.

Bu çalışma içerisinde kullanılan metodoloji daha çok ikincil kaynaklar üzerine dayanmaktadır. Arapça kaynakların kullanımı dil dezavantajından dolayı mümkün olamadığından Türkçe ve İngilizce dillerinde kitaplar, bilimsel makaleler, devlet kurumlarının ve özel kurumların yayınladıkları raporlar, yüksek lisans ve doktora

tezleri ile hem El-Cezire ve birçok başka Katar yerel medyası hem de Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Türkiye gibi ülkelerin medyaları konular bağlamında taranmıştır. Bilimsel taramalar yapılırken Ebsco, Proquest, Taylor and Francis, Wiley Online Library, Sage Journals, JSTOR, Springer, Web of Science, Ulakbim gibi dünyanın önde gelen akademik veri tabanları ve daha fazlasından yararlanılmıştır. Bunlara ek olarak çalışma süreci içerisinde Google Akademik etkin bir şekilde kullanılmış ve endekslenen her bir içerik taranmıştır. Türkçe ve İngilizce literatürde başlıca Ermağan ve Gümüş. "*Katar Dış Politikası ve Arab Baharı.*" - Fromherz, A. J. *Qatar: A Modern History* - Kamrava, M. *Qatar : Small State, Big Politics* - Tok, M.E., L.R.M. Alkhater, ve L.A. Pal. *Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar*, Trager, Eric. "*The Muslim Brotherhood Is the Root of the Qatar Crisis.*" - Sulaib, Abu and Faisal Mukhyat. "*Understanding Qatar's Foreign Policy, 1995–2017.*" Rende, Mithat. "*The Qatar Diplopmatic Crisis and the Politics of Energy.*" Öztürkler, Harun. "*Katar Krizinin Ekonomi Politiği.*" - Naheem, Mohammed Ahmad. "*The Dramatic Rift and Crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (GCC) of June 2017.*" Diriöz, Ali Oğuz. "*Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma Ve Abd'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri.*" gibi çalışmalar yer almaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DEVLETLERİN GÜÇ OLASILIKLARI

Uluslararası İlişkiler disiplininin temel okumaları şunu ifade eder; dünya soğuk savaş döneminde iki kutba ayrılmıştır.⁸ Bu ayrışma soğuk savaşın bitişi yani Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile sonuçlanmış ve dünya ABD önderliğinde tek kutuplu bir dünya düzenine evrilmiştir. Ancak zaman içerisinde bu okuma da yerini yükselen güçler anlayışına bırakmış ve uluslararası sahne yeni güçlerin yükselişine tanık olmuştur.⁹ Peki yükselen güç olma kavramının teorik zemini nedir?

2.1. GÜÇ KAVRAMI

Bugün uluslararası ilişkiler literatüründe güç, güvenlik, barış ve savaş gibi konular bu literatürün doğuşuna sebep olan etkenlerden en önemlileri olmalarının yanı sıra bu önemlerini hala devam ettirmekte ve akademik olarak üzerinde yoğun çalışmalar yürütülmektedir.

Güç en temelde bir aktörün başka bir aktörü kendi isteklerine göre davranmaya zorlayabilmeye muktedir olması olarak tanımlanmaktadır. Bu basit tanımın altında durmakla birlikte güç aslında çok fazla parametreye sahip ve çok karmaşık bir kavramdır. Davutoğlu gücün sabit verileri olarak; coğrafya, tarih, nüfus ve kültürü, potansiyel verileri olarak ise ekonomi, teknoloji ve askeri kapasiteyi öne sürmektedir.¹⁰ Davutoğlu'nun bu yorumu karmaşanın sadece öne çıkan başlıklarından derlenmiş olmakla beraber temel bir fikir edinme noktasında önemlidir. Ancak güç çok faktörlü ve çok fazla girdi ile yönlenen ve değişime uğrayan bir etkidir. Çalışmanın buradaki amacı literatürde öne çıkan belli başlı güç tanımlamaları ile gücün belirleyici unsurlarını inceleyerek bir aktörün yükselen güç olup olamayacağını değerlendirme yolunda kriterler elde edebilmektir. Tüm parametreler değişkenlik gösterse de genel manada kalıplaşmış bir söylem olan "havuç ve sopa" aslında gücün

⁸ Ertan Efeğil, "Ortadoğu Ülkelerinin Dış Politikalarını Belirleyen Unsurlar," *Factors Defining Foreign Policies of Middle Eastern Countries*. 4, s. 47 (2012): 57.

⁹ Emre Erşen, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Şaban Kardaş, Ali, Balci (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 57-60.

¹⁰ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik* (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 17-24.

tüm formları için geçerlidir denilebilir. Yalnızca havucun ya da sopanın tarzı ve ölçeği değişmektedir.

Steven Lukes gücü boyutlu bir açıdan ele alır. Lukes'a göre gücün üç boyutlu bir değerlendirmesi söz konusudur. İlk boyut gücün gözlemlenebilir yönü üzerinde durmaktadır. Davranışların neden-sonuç ilişkilerini açıklamaya yoğunlaşır. İkinci boyut ise anahtar kelime kolayca gözlemlenemeyen güç uygulamalarına eğilmektir. Gündemin kontrol edilmesi, kulis çalışmaları, lobi faaliyetleri gibi uygulamalar ikinci boyutu oluşturur. Üçüncü boyut ise yalnızca gündemin değil aktörlerin tercihlerinin şekillendirilmesini ve sadece davranışsal eylemleri değil aynı zamanda kurumsal, algısal, geleneksel süreçlerden etkilenen sistemsal ya da yapısal bir kavram olarak tanımlanmaktadır.¹¹

2.1.1. Sert Güç

Sert güç ya da direkt olarak güç kavramı denildiğinde literatürde hemen akla realizm gelmektedir. İnsanoğlu genel eğilim olarak gücün ilk çağrışımını sert ve boyun eğdiren bir genellemeye tabi tutmaktadır. Bu da sert gücün savunuculuğu ile özdeşleşen realizm akımını akla getirmektedir. Uluslararası ilişkilerde realist akımın savunucuları gücün sert formu üzerinde durmuşlardır. Ancak ele alış şekillerindeki farklılıklarla birlikte İdealizm, Marksizm, Feminizm gibi düşünce akımlarında da güç olgusu mevcuttur ve kabul görmektedir.¹²

Uluslararası ilişkiler teorilerinin başlangıcı olarak kabul edilen Thucydides'in Peleponnes savaşları adlı eserinde güç kavramı ile ilgili iki önemli cümle geçmektedir.¹³ Birincisi savaşın sebebinin "Atina'nın artmakta olan gücü ve bu gücün Sparta'da yarattığı korku" ya bağlanması, ikincisi ise "Güçlüler yapabildiklerini yaparlar, zayıflar ise yapmaları gerekeni" anlayışını ortaya koyan cümledir.¹⁴ Bu iki cümle bize şunu göstermektedir; her ne kadar realist okulun babası olarak anılan Hans

¹¹ Steven Lukes, *Power: A Radical View* (Palgrave Macmillan, 2004), 25-29.

¹² Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme," *Power in International Relations: A Multi-Dimensional Assessment* 63, s. 3 (01/01 2008): 114.

¹³ Burak Kadercan, "Güç," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Ali; Şaban KARDAŞ BALCI (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 323.

¹⁴ Richard Crawley ve Robert B Strassler, *The Landmark Thucydides* (New York, 1996), 16-352.

J. Morgenthau¹⁵ ile bugün güncel manasıyla güç kavranıyor olsa da aslında realist düşüncenin sert güç tanımlaması için Thucydides'e kadar geri gitmekte mümkündür.

Gücün belirli bir tanımını yapmak aslında çok fazla değişken parametreye bağlı olabileceğinden dolayı oldukça zordur. Morgenthau bu zorluğu aşmak adına sert gücün kapsamına giren askeri güç ile siyasal gücü ayırt etmek için, siyasal gücü bir insanın başka insanların davranışları üzerindeki kontrolü olarak tanımlar ve bunun psikolojik bir ilişki türü olduğunu ifade eder. Burada bu psikolojik etki üç unsurdan oluşmaktadır. Bu üç unsur fayda beklentisi, dezavantajlara yönelik korku, son olarak kişi ve kurumlara karşı duyulan saygı, sevgi olabilir.¹⁶

Morgenthau gücü uluslararası politikanın temeli olarak tanımlar ve ona göre tüm politika güç içindir. Bütün hükümetlerin ve devletlerin temel amacı güçlerini arttırmaktır. Morgenthau'ya göre temel amaç olan güç yine onun ifadesiyle aynı zaman da amaçlara ulaşmada bir araçtır. Holsti bu çelişkinin altını çizerek ve Morgenthau'nun bu noktada gücün tanımlamasını yapmakta başarısız olduğunu öne sürer.¹⁷

Aslında burada başarı ve başarısızlıktan ziyade dikkat edilmesi gereken husus daha öncede söylendiği gibi gücün tanımlamasını yapmanın zorluğundan kaynaklanmaktadır. Haluk Özdemir bu zorluğu birincisi, "güç kavramının geniş kapsamı ve belirsiz niteliğinin, tanımlamalarda çok sayıda unsurun dikkate alınmasını zorunlu kılması" ikincisi, "gücün zaman ve sistemik ilişkilerin yapısına göre değişken nitelik ve içeriği" ne bağlamaktadır.¹⁸ Gerçekten de gücü ölçmek için hangi parametreler kullanılmalıdır ve bu parametrelerin ölçümü ile ulaşılan sonuçlar mutlak sonuçlar olacak mıdır?

Buzan uluslararası ilişkilerde temel problemi güvensizlik olarak değerlendirir ve barış, güç gibi kavramlarında edindikleri statüyü bu sorun üzerinde sundukları anlayış ve eylemle ilişkilendirir. Bu anlayıştan hareketle de gücü anlamlandırırken bu

¹⁵ Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori Ve Analiz," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 51, s. 01 (1996): 92..

¹⁶ Hans J Morgenthau, "Politics among Nations, Revised by Kenneth W. Thompson," *New York: KnOpt* (1985): 32-36.

¹⁷ Kalevi J Holsti, "The Concept of Power in the Study of International Relations," *Background* 7, s. 4 (1964): 179.

¹⁸ Özdemir, 117.

anlamlandırmanın belirli bir olayda o olaya özel şartlarla gerçekleştiğini öne sürer.¹⁹ Diğer yandan enstrümanların her aktör arası ilişki de değişen doğası bir tarafa enstrümanların kendileri de sürekli değişime uğrayabilmektedir. Örneğin internet ve alt başlığı ile siber savaş bugüne kadar mevcut bile değilken bugün hem bir güç hem de bir güvenlik parametresi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu noktadan hareketle mutlak doğru bir sonuca ulaşmanın yani gücü kesin değerlerle ölçmenin olanaksızlığı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple kriterler anlamında bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyulmuş belli başlı güç okumalarının her birini ilgili olay için baz almanın mutlak doğruya değil ancak ulaşılabilir en doğru sonuca götürmesi beklenebilir. Peki gücün okuması nasıl yapılmalıdır?

Herhangi bir kriterin bir aktörün gücünün bir parçası olup olmadığını söylemek için belirli güç tanımlamaları üretmek ve bu tanımlamaların süzgecinden geçirdikten sonra bir kanıya varmak yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Bir aktöre ait herhangi bir enstrümanın Buzan'ın da söylediği gibi olaya özgü değerlendirilmesi ve en temel manada ki güç tanımlamasında olduğu gibi diğer aktörü kendi isteğine göre davranmaya itebilmesi noktasında o enstrümanla ilgili olarak güçten söz edilebilir.

Literatürde sert güç, yumuşak güç, kurnaz güç, söylem gücü gibi sınırlandırmalar yer almaktadır. Bu sınırlandırmalar yapılırken baz alınan değerlendirme aslında gücün temel manasını sorgulamaz. Bu sınıflandırmalar enstrümanların kullanım yollarıyla daha çok ilişkilidirler. İşte bu noktada belli bir tanımlamaya aslında daha ziyade sınıflandırmaya gitmek mümkündür. Ancak yine de örneğin ekonomi bir güç enstrümanı olarak düşünüldüğünde bunun hangi sınıfa gireceğine iki aktör arasında ki olayın içerisinde karar vermek daha doğru olacaktır.

Bu bilgiler ışığında belirli güç tanımlamaların esas aldıkları belli başlı kriterlerden söz etmek ve neden bu sınıflandırmaya girdiğini belirlemeye çalışmak güç okumalarında yardımcı olacaktır.

Sert gücü Nye ve Keohane bir aktörünün beklediği davranışı diğer aktöre tehdit ya da ödüller yoluyla yaptırabilmek olarak tanımlar. İster ekonomik “havuçlar” ya da askeri

¹⁹ Barry Buzan, "Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations," *Journal of Peace Research* 21, s. 2 (1984): 111.

“sopalar” yoluyla olsun, zorlama ya da ikna etme becerisini gücün uzun zamandır temel elementleri olarak görmektedirler.²⁰

Sert gücün iki ayrı yöntem etrafında temellendiği söylenebilir. Bunlardan biri tehdit ve cezalandırma diğeri ise ödüllendirme olarak öne çıkmaktadır. Cezalandırma bir devletin imkanlarını kullanarak diğer devletin çıkarlarına doğrudan zarar vermesi yoluna gitmesi olarak tanımlanır. Öne çıkan cezalandırma yöntemleri ise, direkt askeri müdahalede bulunmak, ekonomik yaptırımlar uygulamak veya diplomatik olarak yalnızlaştırma gibi araçların kullanılmasıdır. Tehdit ise bir aktörün diğer aktörü bu araçları kullanmadan ya da sınırlı bir şekilde kullanarak kendi isteklerine uygun davranmaya zorlamayı karşılamaktadır.²¹

Morgenthau ulusal gücün bileşenleri olarak coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri olarak hazır bulunma, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği, hükümetin niteliği gibi parametreleri göz önünde bulundurmaktadır. Morgenthau’da gücün bileşenlerinin değişikliğe uğrayabileceğine vurgu yapar ve faktörlerden bazılarının görece olarak daha stabil bazılarının ise değişken olduklarını öne sürer.²²

2.1.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç ve akıllı (kurnaz) güç kavramını literatüre kazandıran Nye, yumuşak gücü; bir aktörün diğer aktörden istediklerini elde etmek için zorlaması yerine cezbetmesi, kendi istediklerini onun da istemesini sağlayabilme becerisi olarak tanımlar.²³ Bu tanıma gitmesinin en büyük sebebi tek başına sert gücü yetersiz görmesidir. Siyasa yapıcıların gücü onu ortaya çıkaran kaynaklara atfetmeye meyilli olduklarını belirtir. Ancak bu yorumda şu eksikliğin altını çizer. Gücün kaynakları her zaman aynı sonucu doğurmayabilir. Örneğin ABD Vietnam’dan çok daha güçlü bir ülke olmasına rağmen Vietnam savaşını kaybetmiştir. Diğer bir örnek ise Nye’a göre ABD 2001’de dünyanın süper gücü olmasına rağmen 11 Eylül saldırılarının yaşanmasını engelleyememiştir. Daha önce zikredilen Buzan’ın olaya bağlı

²⁰ Robert O Keohane ve Joseph S Nye Jr, "Power and Interdependence in the Information Age," *Foreign Affairs* (1998): 86.

²¹ Kadercan, in *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 325.

²² Morgenthau, 127-62.

²³ J. S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power," *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (Mar 2008): 94.

değerlendirme yapılmasına yönelik görüşünü Nye’da farklı bir örnekle yorumlar. Bir poker oyununu baz alarak yüksek kartları kimin tuttuğunu belirlemenin önemli olduğunu ancak o kartlarla hangi oyunun oynandığını bilmenin de bir o kadar önemli olduğunu söyler.²⁴

Yumuşak gücün yöntemlerinden söz edilecek olduğunda aslında bir aktörün davranışlarını cazibe yoluyla değiştirebilecek tüm araçların bir yumuşak güç olduğundan söz edilebilir. Ancak öne çıkan bazı kavramlar bir aktörün siyasi değerleri, kültürü, dış politikada takip ettiği ilkeler ve bunların uyandırdığı cazibe olarak göze çarpmaktadır.²⁵

Nye yumuşak gücün önemi bir diğer açıdan şöyle vurgular. Diktatörlüklerde liderler halkın isteklerine tamamen karşı olamazlar fakat belli ölçüde göz ardı edebilirler. Demokrasilerde ise halkın ne düşündüğü önem arz etmektedir. Örneğin 2003 yılında Türkiye ABD birliklerinin ülkeden geçişine Amerikan politikalarının halkın nazarında saygınlığının ve popülaritesinin düşmesinden dolayı parlamento yoluyla izin vermezken, ABD Afganistan operasyonlarında kullanmak üzere Özbekistan’da üsler elde edebilmiştir.²⁶

Geleneksel olarak gücün değerlendirilmesi aktörün savaştaki gücüyle orantılı olarak test edilmekteydi. Ancak bugün teknoloji, eğitim, ekonomik gelişmeler gibi faktörler coğrafya, nüfus ve hammadde gibi faktörlerle negatif korelasyon içerisindedir.²⁷

2.1.3. Akıllı (Kurnaz) Güç

Kurnaz güç kavramını literatüre kazandıran yine yumuşak güç kavramının babası olan Joseph Nye’dır. Nye kendi ifadesiyle bu kavramı ortaya çıkarmasının sebebi olarak yalnızca araç olarak yumuşak güç kullanımı ile efektif bir dış politika takip edilebileceğine dair yanlış algının önüne geçmek olduğunu söyler. Güç Nye’a göre bir aktörün diğer bir aktörü kendi isteklerine uygun davranmaya itebilmesidir ki bu üç farklı yolla elde edilebilir. Zorlama yoluyla, ödeme yoluyla ya da cezabetme yoluyla. En basit tanımla sert güç zorlama ve ödemeleri kullanma yolu, yumuşak güç ise

²⁴ Nye, 3.

²⁵ Kadercan, in *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 327.

²⁶ Nye, 16.

²⁷ J. S. Nye, "Soft Power," *Foreign Policy*, s. 80 (Fal 1990): 154.

cezbetme yoludur. Akıllı ya da kurnaz güç ise bu iki yolun ortasından gitmektir ki bu şekilde en efektif çıktı elde edilebilir.²⁸

Küçük ölçekte Türkiye'deki terör olayı örneklem olarak ele alınacak olursa Türkiye Cumhuriyeti Devleti her bir PKK mensubu teröristi yok edecek kudrete elbette ki sahiptir. Türkiye sert gücünü kullandığı taktirde terörist unsurların bunun karşısında dayanabilme gücü yoktur. Ancak terör örgütü kirli propagandaları ile özellikle Türkiye'nin doğusunda akılları çelme yoluyla kendisine yeni militanlar elde etmektedir. Sert güç yerine sadece yumuşak güç kullanıldığı taktirde ise zaten emelleri bozuk olan asıl teröristler bunu devletin zafiyeti olarak değerlendirebilecek ve çözüm noktasında tek başına yumuşak güçte yetersiz kalabilecektir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti hem terör örgütüne desteği kesmek için yumuşak gücünü hem de terörist unsurları ortadan kaldırmak için sert gücünü kullanmalıdır.

Büyük ölçekte değerlendirildiğinde ise terör örgütü DEAŞ'a karşı Türkiye'nin uluslararası arenada DEAŞ örgütünü terör örgütü olarak tanıması, Türkiye içerisinde gerek siyaset düzeyinde gerek medya vb. araçlar aracılığı ile DEAŞ karşıtı propaganda yapması yumuşak gücüne, yurtiçinde DEAŞ yuvalarına kolluk kuvvetleri aracılığıyla baskınlar yapması ve yurtdışında DEAŞ karşıtı uluslararası koalisyonun içerisinde fiziki olarak yer alması sert gücüne dayanmaktadır denilebilir. Bu anlayıştan hareketle yine bir akıllı güç okuması yapmak mümkündür.

2.2. GÜCÜN BİLEŞENLERİ

Morgenthau ulusal gücün bileşenleri olarak coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri olarak hazır bulunma, nüfus, diplomasi gibi parametreleri göz önünde bulundurmaktadır. Morgenthau'da gücün bileşenlerinin değişikliğe uğrayabileceğine vurgu yapar ve faktörlerden bazılarının görece olarak daha stabil bazılarının ise değişken olduklarını öne sürer.²⁹ Bu okuma güç konusunda fikir yürüten birçok akademisyenin de genel çerçevesi olarak öne çıkmaktadır. Güç değerlendirilirken

²⁸ J. S. Nye, "Get Smart Combining Hard and Soft Power Response," *Foreign Affairs* 88, s. 4 (Jul-Aug 2009): 160-61.

²⁹ Morgenthau, 127-62.

bileşenlerden bazıları görece olarak daha az değişkenliğe sahip olmakla birlikte bazıları ise oldukça değişkendir.

2.2.1. Coğrafya

Coğrafya güç değerlendirmelerinin en sabit verilerinden bir tanesidir. Bir ülkenin coğrafi konumu sınırları değişse dahi jeopolitiğini çok az etkileme olasılığına sahiptir. Coğrafya ülkenin kendi kendine yeterliliğini dolayısıyla dışa bağımlılığını en aza indirebilecek etkenlerden bir tanesidir. Verimli ekilebilir tarım arazilerine, tatlı suya yakın bir konuma sahip bir ülkenin gıda noktasında dışa bağımlı hale gelmesi ya da gıda sıkıntısı çekmesi pek beklenmez. Diğer yandan ticaret yolları üzerinde hâkim bir noktada olması, denize kıyısının olması ve önemli kara ve deniz ulaşım noktalarına ve hatta alternatiflerine sahip olması, doğalgaz, petrol, altın gibi değerli doğal kaynaklara sahip olması gibi etkenler bir ülkenin ekonomik olarak güçlü durmasına zemin hazırlar. Ancak bu başlık altında dikkat çekilmek istenen jeopolitik konumdan ziyade salt olarak bir ülkenin matematiksel konumunun getirileri ve götürüleri ile ilgilidir.

ABD, Rusya iki büyük dünya gücüdür. Sadece matematiksel konum üzerinden değerlendirildiğinde ikisinin de matematiksel konumu kendilerine hem avantaj hem dezavantaj sağlamaktadır. Rusya yüzölçümü olarak ABD'nin yaklaşık iki buçuk katı büyüklüğünde bir araziye sahiptir. Ve dışarıdan bir güç için işgal edilemeyecek kadar diğer bir deyişle yapılacak bir işgali anlamsızlığa itebilecek kadar büyük bir yüzölçümüne sahiptir. Bu da Rusya'ya görece olarak bir üstünlük sağlar. Nükleer savaş gibi bir kavramın konuşulduğu günümüz dünyasında coğrafi büyüklük devletlere avantaj sağlamaktadır. Çünkü toprak avantajını elinde bulunduran devlet yerleşim birimlerini, endüstriyel çalışma sahalarını ve nükleer tesislerini geniş alanlara dağıtma şansına sahiptir. Örneğin Birleşik Krallık ve Rusya karşılaştırıldığında, güç denklemi içerisinde coğrafi olarak Rusya'nın Birleşik Krallık'a karşı avantajlı olduğu aşikardır.³⁰ Napolyon ve Hitler Moskova'yı fethetmek için yola çıktıklarında böyle büyük toprakları işgal etmenin ne kadar zor olduğunu anlamışlardır. Ayrıca 1990

³⁰ A.g.e., 128-29.

yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali de ters perspektiften küçük bir toprak parçası üzerinde yer almasıyla açıklanabilmektedir.³¹

2.2.2. Doğal Kaynaklar

Bir devletin sahip olduğu doğal kaynaklar görece olarak daha stabildir. Örneğin doğalgaz yataklarına sahip bir devletin bu kaynaklarının kısa vadede yok olması beklenmez. Doğal kaynakların güçle olan ilişkisini anlamak adına ise bu kaynakları ayrı ayrı incelemek gereklidir.

2.2.2.1. Gıda

Gıda yaşamın devam edebilmesi için temel ihtiyaçlardan bir tanesidir. Gıda konusunda güvenliğini sağlayamamış bir aktörün büyük bir güce sahip olması için önünde büyük bir engel söz konusudur. Bir ülke temel gıda ihtiyaçlarını, tarım, hayvancılık, su kaynakları gibi etkenler yoluyla kendi kendine yeter noktada tutabildiği ölçüde güç denklemini içerisinde görece olarak bir kalemi daha avantajları arasına ekleyebilmektedir. Örneğin İngiltere bir ada ülkesi olduğundan dolayı ada üzerindeki kaynakları aracılığı ile kendine yetecek miktarda gıda üretimi yapamıyor ise kaçınılmaz bir şekilde deniz ticaretini güvene almak zorundadır. Nitekim iki büyük dünya savaşında özellikle denizaltı ve hava saldırılarının yoğun yaşandığı dönemde İngiltere'nin bir ulus olarak varlığı dahi riske girmiştir.³²

2.2.2.2. Endüstriyel Kapasite ve Hammadde

Endüstrinin bir ulusun güç denklemindeki yeri oldukça açıktır. Endüstrileşme modernleşmeyle beraber, istihdam yaratması, üretim maliyetlerini düşürmesi, dış ticaret açığını azaltması, ihracat yoluyla yeni pazarlara açılma ve dahası askeri manada silah geliştirebilme ve göreceli üstünlük sağlama gibi birçok alanda ulusun daha ileriye gitmesini sağlar. Ancak ileri seviye endüstriye sahip bir ülkenin hammadde ihtiyacı da artmaktadır. Hem yurtiçi enerji kullanımı açısından doğal enerji kaynaklarının hem de endüstride kullanılan hammaddelerin yurtiçinde bulunabiliyor olması ve dışa bağımlılığının olmaması bir ulusun güç denklemini doğrudan etkilemektedir. 18. Ve

³¹ Zeliha Sağlam, "Güç Kavramı ve Ortadoğu'da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması," *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi* (2014): 4.

³² Morgenthau, 130.

19. Yüzyıllarda yaşanan sanayi devrimini müteakiben yaşanan dünya savaşlarının en temel sebeplerinden bir tanesi artan hammadde ihtiyacını karşılamaktı.

2.2.3. Askeri Olarak Hazır Bulunma

Morgenthau'ya göre coğrafya, doğal kaynaklar ve endüstriyel kapasitenin asıl önemi bir devletin askeri olarak hazır bulunma haline yaptığı katkıdan dolayı gelmektedir. Morgenthau'ya göre askeri olarak hazır olmanın yolu birkaç faktörle doğrudan ilişkilidir.

2.2.3.1. Teknoloji

Bugün teknolojinin geldiği nokta göz önüne alındığında ulusların güç denklemlerinde yerini uluslararası ilişkiler alanıyla pek ilgili olmayan kişiler dahi bir ölçüde kavramaktadır. Tarih boyunca bakıldığında birçok devletin yükseliş ve çöküşü üzerinde en fazla teknolojik gelişmelerin etkili olduğu görülebilmektedir. Avrupa'da Rönesans'ın ve devamında Reform'un yaşanması matbaanın icadıyla ilişkilidir. II. Mehmed (1451-1481) İstanbul'u fethederken birçok farklı teknolojiyi ilk defa bu savaşta kullanmıştır. İspanya ve Portekiz'in denizlerdeki altın çağının sona ermesinde Hollanda'nın ve İngiltere'nin gemi teknolojileri etkili olmuştur. Avrupa'nın gelişip zenginleşmesinde buharlı makinenin icadı ile gelen sanayi devrimi etkili olmuştur. 2. Dünya savaşında Japonya'nın teslim olmasını ABD'nin atom bombası sağlamıştır.³³ İrili ufaklı binlerce örnek devletlerin kaderini değiştirme noktasında verilebilir. Ancak bu örnekler en büyük etkiye sahip olanlarındandır.

Buzan teknolojiadaki ilerlemenin silahlanma yarışını, silahlanma yarışının da teknolojik ilerlemeyi tetiklediğini öne sürer. ³⁴ Bu açıdan bakıldığında temel bir mantıkla daha iyi silahlara sahip olan devletlerin görece olarak üstünlük sağlayacağı düşünülebilir olmakla beraber bunun yalnızca silahlanma başlığı altında olmayacağını da öngörmek gereklidir. Bir ülkede yaşanan teknolojik gelişmeler yapısı itibarıyla merak uyandırmakta ve ulusların kendilerini gerek ekonomik amaçlarla gerek güç arttırma amacıyla olsun ileriye götürmelerine ön ayak olmaktadır.

³³ Enis Mert, "Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi," Youtube, https://youtu.be/w_5rKAOdEEs [Erişim 19.02.2018].

³⁴ Buzan, 114.

2.2.3.2. Liderlik

Karizmatik ve vizyon sahibi liderler gücü etkileyen unsurlardan biridir. Hindistan’da Mohandas Gandhi, Fransa’da Charles de Gaulle, ABD’de Franklin Roosevelt, Almanya’da Otto von Bismarck, İngiltere’de Winston Churchill Türkiye’de Mustafa Kemal Atatürk ve Recep Tayyip Erdoğan karizmatik liderlere verilebilecek örneklerdendir.³⁵ Bu karakterdeki insanlar ülke potansiyelini tam anlamıyla kullanma, ulusun gücünü kanallere edebilme ve dış dünyada ülkeye saygı ve itibar kazandırma gibi hasletlere sahip olduklarından bu tarz liderlere sahip ülkeler güç denkleminde avantaj kazanmaktadırlar.

2.2.3.3. Askeri Güçlerin Niteliği

Bir ülkenin her türlü fiziksel müdahalede bulunabileceği, başka bir ülkeye saldırırken kullanabileceği her türlü insan ve makine gücü askeri güçlerin arasına girmektedir. Realistler ülkenin gücünü en fazla oranda askeri güçlerinin niteliği ile bağdaştırırlar ancak burada şu soruları da sormak elzemdir. Bugün atom bombası gibi teknolojinin varlığı ortadayken yüzbinlerce askerlik ordular mı daha güçlüdür yoksa o orduları tek bir bombayla yok edebilecek atom bombası mı? Ya da yüzlerce savaş uçağına sahip olmak mıdır bir devleti daha güçlü yapan yoksa o uçakları bilgisayar başında düşürebilecek teknolojiye sahip olmak mıdır? Bu tarz soruların sayısı çoğaltılabilir ancak en nihayetinde güç hesaplaması yapılırken saf askeri kapasitenin bu hesaplama dahil edilmemesi de mümkün değildir. Burada vurgulanmak istenen günümüz dünyasında “bilek gücü” olarak tabir edilebilecek saf güç formu ile güç okuması yapmanın çok büyük eksiklerinin olabileceğidir.

2.2.4. Nüfus

Nüfus bir devletin vatandaşlarını sayısal olarak ifade eder. Ancak güç denkleminde nüfus sayıdan daha fazlasıdır. Çünkü gerek ülke içi gerekse ülke dışı denklemlerde nüfus içinde bulunduğu olguya göre farklı güç desteklemeleri yapabilmektedir. Örneğin demokrasi ile yönetilen bir ülke ve halkın temsiline tam gerçekleştiği bir ülkenin dışarıdan algılanan imajı olumlu olacaktır. Somut örnek verilecek olursa Türkiye Müslüman nüfusu ile ön plana çıkan ve bununla birlikte demokrasi ile yönetilen bir ülke olarak Arap ülkelere örnek olmakta ve birçok nokta

³⁵ Sağlam, 5.

da bu ülkeler tarafından örnek alınmaktadır. Bu bağlamda Türkiye sadece nüfusunun taşıdığı kimlik sayesinde yumuşak güç kazanımı elde etmektedir.

Morgenthau ulusal gücü değerlendirirken nüfusla ilişkilendirdiği birçok kavramı denklemin içerisine katmaktadır. Bunlar ulusal karakter, ulusal moral, toplumun ve hükümetin karar alma mekanizması olarak niteliği olarak öne çıkmaktadır.³⁶ Morgenthau'nun isimlendirdiği bu kavramları Türk Milleti'ni ele alarak açıklayacak olursak; ulusal karakter toplumun hamurunda bulunan ve o toplumu ayırt edici bir unsurdur. Örneğin tarih boyunca hiçbir Türk toplumu boyunduruk altına girmemiştir. Her yıkılan devletin ardına bir yenisi kurulmuş ve Türkler asla bağımsızlıklarından vazgeçmemişlerdir. Ulusal moral örneklendirilecek olursa bugünlerde Türkiye Cumhuriyeti Afrin'de terörist unsurlara karşı silahlı kuvvetleri aracılığıyla bilfiil mücadele göstermektedir. Kamuoyunda bu harekate verilen destek ve gelen şehit haberlerine olan üzüntü tüm milletçe tek yürekte hissedilmektedir. Eğer bu harekât böyle desteklenmiyor olsaydı oradaki Türk askerleri büyük olasılıkla daha büyük sıkıntılar çekecekti. Bu bağlamda ulusal moral ele alındığında devletin politikalarının halk tarafından savaşta ve barışta ne ölçüde desteklendiğini ve kabul gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Karar alma mekanizmasından söz edilecek olursa bir ulusun ve o ulusun yöneticileri arasında ki uyum ve büyük ölçüde de ulusal moral Morgenthau'ya göre bu konuda önem arz etmektedir. Bir devlet yürüttüğü politikalara destek bulabildiği ölçüde hedeflerine odaklanabilir ve gücünü bu hedeflere ulaşma yolunda harcayabilir. Bu bağlamda içsel olarak halkla yönetim arasındaki çekişmeler devletin uluslararası alandaki gücünü törpüleyecektir.³⁷

2.2.5. Diplomasi

Devletin tüm güç elementleri bir orkestraya benzer. Diplomasi o orkestrayı uluslararası alanda bir ahenk içinde ve en efektif şekilde yönetebilmenin en etkin aracıdır. Devlet ne kadar sert güç elementini ya da ne kadar yumuşak güç elementini bünyesinde barındırırsa barındırsın bu elementleri düzgün kullanamadığı takdirde o gücün bir anlamı kalmayacaktır.

³⁶ Morgenthau, 142-58.

³⁷ A.g.e., 158.

2.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜÇ YAKLAŞIMLARI

Güç kavramlarından bahsetmeden önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için güvenlik ikilemi dolayısıyla anarşi dolayısıyla realizmin uluslararası sisteme bakışından bahsetmek elzemdir. Çünkü güçler dengesi kavramının çıkış noktası büyük ölçüde anarşi kavramı ve güvenlik ikilemine dayanmaktadır.

2.3.1. Realizm ve Neorealizm

Sert güç başlığı altında da belirtildiği gibi realizmin yakın bir geçmişi olsa da siyasi realizmi yani reel politiği Thucydides'e kadar geriye götürmek mümkündür. Realist düşünceye sahip düşünürler genel bazı kavramların etrafında dolanırlar. Machiavelli, Hobbes, E.H. Carr, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, Robert Gilpin, John Mearsheimer, Stephen Walt, Randall Schweller ve daha birçok isim realist ekoldendir. Bu ekolün temel düşüncesi insan doğasının kötü olduğunu ve bu doğaya sahip insanların çevrelerine hâkim olmak istediklerini, ancak devlet gibi bir otoritenin altında yaşayan bu insanların devlet tarafından dizginlenebileceğini öne sürerler. Buna karşın devletleri de uluslararası siyasetin temel aktörleri olarak gören realist ekol uluslararası alanda devletlerin üstünde bir üst otorite olmadığından bu anarşik yapı içerisinde insan doğasının dizginlenemeyeceğini öne sürmektedirler. İnsan doğasının müsebbip görüldüğü bu kötülük ve hükmetme isteğinin dizginlenmesi olanağı bulunmayan uluslararası sistem ise devletlerin temel davranış biçimi de güç için mücadele etmek ve kendi güçlerini maksimize etmeye gayret göstermek şeklinde olacaktır. Bu temel varsayım etrafında hemfikir olmakla birlikte realist ekolde kendi içinde bölünmeler yaşamış ve insan doğasına ve rasyonel aktörlere odaklanan klasik realizm, yapıya odaklanarak uluslararası sistemi açıklamaya çalışan neo-realizm, yapıyı göz önünde bulundurarak uluslararası sistemin çatışmacı gücüne eğilen saldırgan realizm ve son olarak devlet içi dinamikleri ve yapıyı bir arada değerlendiren neo-klasik realizm olarak dört ekole ayrılmıştır denilebilir.³⁸

Neorealistlerin güç konusunda vurgu yaptığı en önemli nokta devletlerin daha geniş çapta aktörlerin, kapasiteleri ya da diğer aktörlerin davranışlarını değiştirebilme

³⁸Ali Balcı, "Realizm," *Uluslararası İlişkilere Giriş* (İstanbul: Küre yayınları, 2014), 120-21.

yeteneklerinden çok, içinde bulunulan uluslararası sistemde, sistemin bazı kısıtlamalar ortaya çıkarması ya da aktörün hareket alanını daraltıcı etkide bulunması durumunda bu baskılara direnebildiği ya da ne kadar az etkilendiği ölçüsünde güçlü olduğunu ileri sürmeleridir. Aktörlerin yetenekleri neorealistlerce yadsınmaz fakat diğer yandan yetenekler gücü tanımlamada yetersizdir. Çünkü bir aktörün gücü diğer bir aktöre göre değerlendirilir.³⁹

Örneğin aralarında sıcak savaş ihtimali olan iki ada ülkesinden birinde yüz bin asker savaşa hazır olarak bulunurken diğerinde on bin askerin olduğunun bilindiği bir örnekleme yüz bin askeri olan ülkenin karşı adaya çıkartma yapacak gemilerinin olmadığı buna karşın diğer ülkenin karşı adayı vurabilecek uzun menzilli silahlara sahip olduğu göz önüne alındığında yüz bin askere sahip ülkenin karşı tarafı tehdit edecek bir unsur olarak algılanamayacağı görülecektir.⁴⁰

2.3.2. Liberalizm ve Neoliberalizm

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere sert güç ya da direkt olarak güç kavramı denildiğinde literatürde hemen akla realizm gelmektedir. İnsanoğlu genel eğilim olarak gücün ilk çağrışımını sert ve boyun eğdiren bir genellemeye tabi tutmaktadır. Bu da sert gücün savunuculuğu ile özdeşleşen realizm akımını akla getirmektedir. Uluslararası ilişkilerde realist akımın savunucuları gücün sert formu üzerinde durmuşlardır. Ancak ele alış şekillerindeki farklılıklarla birlikte İdealizm, Marksizm, Feminizm gibi düşünce akımlarında da güç olgusu mevcuttur ve kabul görmektedir.

Liberaller küreselleşme gibi realizmin açıklayamadığı konularla, gücün sert formundan daha çok yumuşak formu üzerinde durmuşlardır. Örneğin küreselleşme serbest piyasa koşullarının genişlediği, ticaret ve bilgi alışverişi başta olmakla beraber iktisadi, siyasi ve ekonomik unsurların dünya çapında dolaşıma girebilmesi ve çok yönlü iletişim ya da irtibat kurması yönüyle güç kavramının algılanışı bağlamında liberalist teoriye önemli ölçüde etki etmiştir.⁴¹ Yine de neoliberaler güce verdikleri öneme rağmen teorinin merkezine gücü yerleştirmemişlerdir. Neoliberallerin

³⁹ Özdemir, 128.

⁴⁰ Salih Doğan, Şeref Kavak, "Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı," *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, ed. Arif Behiç Özcan, Yusuf Çınar (İstanbul: Hükümdar Yayınları, 2014), 247.

⁴¹ A.g.e., 258.

düşüncelerine göre devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi bir devletin diğerine olan bağımlılığındaki orantısızlık ölçüsünde bir etki aracına dönüşebilmektedir. Realizmle ayrıştığı noktanın altını çizmek gerekirse, realistler askeri unsurları ön plana çıkarırken liberaller ekonomik unsurları önemli bulmaktadır. Yine de ulaşılmak istenen amaçlara bakıldığında aralarında çok farklı bir tablo olmadığı görünmektedir.⁴² Diğer bir deyişle neoliberallerin karşılıklı bağımlılık olarak kavramlaştırdığı olgu aslında klasik güç olgusunun başka araçlar üzerinden tatbiki olarak ortaya çıkmaktadır.⁴³

2.3.3. Konstrüktivizm

Konstrüktivistler Neorealistler gibi sistemi bir yapı olarak görürler ancak onlara göre sistem insan eylemlerinin bir sonucudur. Konstrüktivistlere göre toplumlar, devletleri ve tarihlerini ve yine bu bağlamda uluslararası ilişkileri kendileri inşa etmektedirler.⁴⁴

Realistlere göre toplumda var olduğu düşünülen anarşi durumu aslında bir kuralsızlığı ifade etmemektedir. Aksine hiçbir devletin ya da devlet grubunun diğerleri üzerinde egemen olmadığı farklı bir kural durumudur. Kuralların olmaması anarşiden ziyade kaosu ifade eder.⁴⁵ Bu anlayıştan hareketle anarşik yapıda bulunan toplumda savaş mümkündür ancak mutlak değildir. Bu nedenle Wendt güç politikası ve kendine yardım gibi kavramların nedensel ve mantıksal olarak anarşiden doğmadığını öne sürer. Şayet bunun arkasında anarşi olsaydı yapı nedeniyle değil yalnızca sürecin kendisi yüzünden insanlar kendilerini kendi kendine yardım eden (self-help) bir dünya yaklaşımı içerisinde bulurdu.⁴⁶

Konstrüktivist yaklaşım devletlerin davranışlarını fikirlerin ve çıkarların şekillendirdiğini öne sürer. Ancak çıkar kavramı somut bir kavram olarak ele alınmamakta daha çok belirli fikirler ve algılamalar etrafında şekillenmektedirler.⁴⁷

⁴² Kadir Sancak, *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı Ve Yumuşak Güç* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016), 26-27.

⁴³ Yücel Bozdağlıoğlu ve Çınar Özen, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu Ve Sistemik Bağımlılık," *Uluslararası İlişkiler* 1, s. 4 (2004): 67.

⁴⁴ Bilgehan Emeklier, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar," *Bilge Strateji* 3, s. 4 (2011): 160.

⁴⁵ Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63, s. 03 (2008): 102.

⁴⁶ Alexander Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," *International organization* 46, s. 2 (1992): 394.

⁴⁷ Özdemir, 134.

Örneğin bir devletin askeri kapasitesi, doğal kaynakları gibi güç unsurlarının o ülkenin etrafındaki ülkelerin ve problemlerin algılanma biçimi ve bunun sonucunda oluşan fikirler bağlamında anlaşılmaktadır.

Konstrüktivizm, çıkar ve güç unsurlarını göz ardı etmeden fikirlerin devlet davranışları üzerine etkisini inceler. Diğer bir deyişle fikirlerin dünya siyasetine olan etkisine yoğunlaşmaktadır. Konstrüktivizmin maddi öğeleri incelemekten uzak gibi görünmesi onları göz ardı ettiği anlamına gelmez. İnsan eliyle ortaya çıkarılan yapıların maddi değil, kültürel olduğuna inanmaktadırlar. Konstrüktivist düşünceye göre uluslararası ilişkilerde yapılan analizlerde önceliğin kültür olması gerektiği, güç ve çıkarlara yönelimin ise daha sonra gelmesi gerektiği düşünülmektedir.⁴⁸

2.3.4. Farklı Teorilerin Güç Algılamaları

Uluslararası ilişkiler literatüründe realizm, liberalizm, konstrüktivizm gibi teoriler dışında davranışsalcılık, çoğulculuk, feminizm gibi teorilerde mevcuttur. Ancak bu teoriler bir realizm ya da liberalizm kadar etki sahibi olmadıklarından ana akım olarak nitelendirilebilecek teoriler arasında yer almazlar. Ancak çalışma içerisinde zikretmemek eksik bir okuma olacağından bu teorilerin gücü algılayış biçimlerine de kısaca değinmek gerekmektedir.

Davranışsalcı teori literatüre yaptığı sistem yaklaşımları, oyun teorileri, veri depolama, karar alma yaklaşımı, simülasyon, analiz düzeyi, çatışma çözümlemesi ve içerik analizi gibi katkılarla ön plana çıkmaktadır.⁴⁹

Kavramsal ve metodolojik açıdan bakıldığında 1960'lı yıllara kadar uluslararası ilişkilerin gelenekçi okulun etkisi altında olduğu bilinmektedir. Gelenekçi anlayışa göre bilgi ancak ilk elden bilfiil gözlem ve pratik tecrübeyle veya ikinci elden sadece diplomasi tarihi çalışmaları, devlet adamlarının anıları, uluslararası hukuk antlaşmaları ve felsefi eserler gibi yazılı kaynaklardan özümseme yoluyla ulaşılabilecek bir şeydir. Ancak 1960'lara gelindiğinde gelenekçi yaklaşım aralarında Karl Deutsch, David Singer, James Rosenau ve Morton Kaplan'ın da bulunduğu davranışsalcılar tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Davranışsalcı akımın ana düşüncesi uluslararası ilişkiler

⁴⁸ Kaya, 100.

⁴⁹ Erdem Özlük, "Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 64, s. 03 (2009): 197.

disiplinini daha bilimsel hale getirmektir. Bu anlayıştan hareketle doğa bilimlerinden daha somut; veri tabanları, sayısal analiz teknikleri gibi araçları kullanarak daha denenmiş yöntemlerle bütüncül bir bilgi dağarcığı oluşturmaya çalışmışlardır.⁵⁰ Aksi taktirde gözleme açık olmayan ve soyut bir şekilde tanımlanmış gücün anlamsızlaşacağını ileri sürmüşlerdir.⁵¹

Güç olgusu düşünüldüğünde feminist düşüncenin savunucuları güç ve güvenlik gibi temel uluslararası ilişkiler literatüründeki kavramların okumalarının erkek egemen bir anlayışın ürünü olduğunu savunurlar. Karşı oldukları durum bu kavramların varlığından çok tanımlamalarındaki erkek merkezli anlayıştır.⁵²

2.4. GÜÇ İLE İLİŞKİLİ BAZI KAVRAMLAR

2.4.1. Güvenlik İkilemi

John Herz güvenlik ikilemini şu şekilde tanımlar; anarşinin olduğu bir toplumda aktörler diğer bir aktör ya da aktörler tarafından çeşitli şekillerde saldırıya uğrayabilecekleri düşünürler. Böyle bir saldırıdan korunmak için ve diğer aktörlerin etkilerinden kaçınmak için güçlerini arttırma yoluna giderler. Bu her bir aktör için geçerli olmakla birlikte her aktörün ayrı ayrı güç arttırması yine diğer aktörün kendisini daha da güvensiz hissetmesine ve daha da güç arttırmaya yönelmesine sebep olacaktır. Bu kısır döngü literatürde güvenlik ikilemi olarak adlandırılır ve silahlanma yarışının sebepleri arasında gösterilir.⁵³ Buzan'da bunu benzer şekilde ele almaktadır; devletler kendileri için güç ve güvenlik arayışındayken kolaylıkla diğer devletlerin güç ve güvenlik arayışlarını tehdit edebilirler.⁵⁴

Güvenlik ikilemini basitçe örneklendirmek gerekirse; bir hapisane de tutuklu iki mahkûmun ikisinin de birer adet silahı olduğu düşünüldüğünde mahkûmların her birisi diğer mahkûmun silahı kullanıp kullanmayacağından emin olamayacağından dolayı

⁵⁰ Aydın, 77.

⁵¹ Özlük, 203.

⁵² Scott Burchill et al., "Uluslararası İlişkiler Teorileri," *Küre Yayınları: İstanbul* (2013): 334.

⁵³ John H Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma," *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations* (1950): 157.

⁵⁴ Barry Buzan, *İnsanlar Devletler ve Korku*, çev. Emre Çıtak (İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2015), 234.

ilk önce kullanan tarafın kendisini güvende hissetmesi durumu güvenlik ikilemini özetlemektedir.

2.4.2. Güçler Dengesi

Anarşizmin hâkim olduğu uluslararası sistem güvenlik ikilemini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu da önceki başlıklarda bahsedildiği gibi devletlerin sonu olmayan bir güç arttırışına sebep olmaktadır. Her devlet en güçlü olmayı ya da en azından var olan konumunu sürdürmeyi amaçlar.

Güçler dengesi kavramı ise güçlenen ve diğer devletler arasından sıyrılan devlet ya da devletleri yine başka bir devletin ya da devletlerin dengeleme çabasını anlatır. Bu çaba uluslararası sistemin stabilitesini sürdürmesini sağlayacaktır. Ancak bu stabil durumun süreceği barışın süreceği anlamına gelmemektedir.⁵⁵

2.4.3. Tehdit Dengesi

Tehdit dengesi teorisini ortaya atan Stephen Walt güç dengesini farklı bir şekilde ele almaktadır. Walt'a göre devletler aslında güçte yaşanan değişimden ziyade bu değişimin tehdit olup olmadığıyla ilgilenirler. Dolayısıyla bir dengeleme söz konusu olduğunda dengeledikleri şey güç değil tehditlerdir.⁵⁶

2.4.4. Peşine Takılma

Peşine takılma kavramının teorisini olan Randal Schweller bu kavramı Walt'ın ileri sürdüğü tehdit dengesi kavramının eleştirisi ile ortaya çıkarmıştır. Schweller'e göre devletler tehditleri dengelemek için ittifaklara gitmektedir ancak bu yalnızca güçlü devletlerin arasında geçerlidir. Ortada güçlü devletler olmadığı durumlarda zayıf devletler güçlü devletin peşine takılacaklardır.⁵⁷ Örneğin ikinci dünya savaşından sonra geniş bir ülkeler bloğu Amerika Birleşik Devletleri'nin yarattığı tehditi dengelemek yerine ABD'nin peşine takılmışlardır. Bunun sebebi ABD'nin Sovyetler Birliği'nden daha güçlü bir devlet olmasına rağmen Avrupa ve Japonya için daha az tehdit oluşturan bir devlet olmasıdır.⁵⁸

⁵⁵ Goldstein ve Pevehouse, 52.

⁵⁶ Stephen M Walt, *The Origins of Alliance* (Cornell University Press, 1990), 5-7.

⁵⁷ Randall L Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In," *International Security* 19, s. 1 (1994): 79.

⁵⁸ Goldstein ve Pevehouse, 52.

2.5. YÜKSELEN GÜÇ OLMAK

Yükselen güç tanımlamasına gitmek için öncelikle gücün sabit bir tanımlamasına sahip olmak gerekmektedir. Ancak çalışmada daha önce belirtildiği üzere gücün sabit bir tanımını yapmak birçok değişken parametreye dayanan bir kavram olmasından dolayı zordur. Buna bağlı ve benzer olarak üzerinde anlaşılmış genel bir yükselen güç tanımına da henüz rastlanılamamaktadır. Ancak yükselen güç olarak addedilen ülkeler için gözlemlenen en büyük ortak payda ekonomilerindeki yükselişlerdir.⁵⁹

2003 yılında Goldman Sachs tarafından yayınlanan bir raporda ‘BRICS’ terimi Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin gibi ekonomilerin yükselişlerini ortak bir paydaya yerleştirme fikrinden doğmuştur.⁶⁰ Bu ülkelerin global ekonomideki yükselişlerinin 21. Yüzyıl küresel ekonomi ve siyasetinin görünümünü yeniden şekillendirebilecek potansiyele sahip olabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Ancak, yüksek ekonomik büyüme potansiyeli, bu ülkelerin yükselişini sağlayan itici faktör olsa da bunları ortak bir paydaya yerleştirmek için tek başına yeterli bir faktör müdür?⁶¹

Hurrell bu ülkelere benzer bir bakış açısıyla bakmak için dört ayrı neden sunmuştur. Birincisi, artan ekonomik güce ek olarak, en azından potansiyel olarak askeri ve siyasi güç kaynaklarına, makul bir iç istikrar derecesine ve revize edilmiş uluslararası bir düzenin oluşturulmasına katkıda bulunma yeteneğine sahip oldukları çıkarımını yapmaktadır. İkincisi, her biri küresel meselelerde daha etkili bir role sahip olmayı hedeflemektedir. Örneğin Brezilya, en fazla Haiti’de göze çarpmakla birlikte kendi bölgesinde devlet inşası konularında artan bir rol oynamaktadır ve gıda güvenliği ile biyoyakıtla ilgili sorunları ele almak için adımlar atmıştır. Hindistan uzun zamandır BM barışı koruma operasyonlarına büyük katkı sağlayan bir ülke olmuştur ve son zamanlarda kuzey sınırındaki istikrarsız ve sivil savaşın sürdüğü devletlerin toparlanması ve yeniden yapılandırılmasında büyük rol oynamıştır. Üçüncü olarak ise yükselen güç olarak addedilen bu ülkelerin kendi aralarında iş birliği ve koordinasyonu her geçen gün artmaktadır. Örneğin, Hindistan, Güney Afrika ve Brezilya ile Çin ekonomik ilişkileri önemli ölçüde büyümüştür. Yükselen güçler arasındaki askeri

⁵⁹ Hart ve Jones, 64-68.

⁶⁰ Dominic Wilson ve Roopa Purushothaman, *Dreaming with Brics: The Path to 2050* (New York: Goldman Sachs, 2003), 1-5.

⁶¹ Hart ve Jones, 64-68.

tatbikatlar artmıştır. Ara sıra sürtünmeye rağmen, büyük krizlerin ortaya çıkmasını önlemek için çekişme noktalarını azaltmaya çalışmışlardır. Bölgesel kurumlarda son zamanlardaki gelişmeler arasında SCO'da ki Çin-Rus iş birliği, DTÖ içindeki G20 koalisyonunun ortaya çıkışı, ASEAN yapıları ve diğer bölgesel forumlarda daha derin güvenlik iş birliği yer almaktadır. Son olarak, yükselen güçler ve diğer Batılı güçlerin çoğunluğu arasında bir ayrım yapılabilir. Kanada, Japonya ya da birçok Avrupa ülkesinden farklı olarak, yükselen güçler 1945 sonrası düzene asla tam olarak entegre olmamıştır. Dışarıdan bakmak, stratejik amaçlarını ve ulusal çıkar kavramlarını önemli ölçüde şartlandırmıştır.⁶²

Bölgesel, orta ve yeni ortaya çıkan güçler ile üst üste gelen roller arasında bir kayma varlığı, bölgesel güçlerin analizini karmaşıktır. Literatürdeki diğer bir konu, özellikle majör / büyük güçler, geleneksel orta güçler veya hatta gelişen güçler bağlamında bölgesel güçlerin özellikleri hakkında açıklama ve ampirik araştırma sağlama ihtiyacının artmasıdır. Örneğin, Rusya hem bölgesel hem de büyük bir güç olarak etiketlenirken, Avustralya hem bölgesel hem de geleneksel bir orta güç olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, yükselen ya da yükselen güç kategorilerinde, bazı devletler hem yükselen hem de büyük güçler (örneğin Rusya ve Çin) olarak kabul edilirken, bazılarının zaten kendi bölgelerinde ve küresel düzlemde önemli bölgesel rolleri vardır ve 'ortaya çıkan bölgesel güçler' (örneğin Brezilya, Güney Afrika, Hindistan) olarak adlandırılmaktadırlar. Bölgesel güç çalışmalarının diğer kafa karıştırıcı yönleri, çerçevenin belirsizliğiyle ve şu ana kadar tanımlanmış, analiz edilmiş olan ampirik araştırmaların eksikliği ile ilgilidir.⁶³

Mesele yükselen bir gücün etki kapasitesine geldiğinde yeni bir araştırma sorusu karşımıza çıkmaktadır. Yükselen gücün etki kapasitesi nasıl ölçülebilir? Devlet gücüne etki eden faktörler bile çok fazla değişkenlik gösterebilirken, bu soruyu cevaplamak daha derin bir anlayış gerektirmektedir.

Devletlerin gücü kabaca üç farklı seviyede ele alınabilir.

- 1- Materyal kaynaklar
- 2- Devletin bu kaynakları ulusal süreçler aracılığı ile iç toplumdan çıkarması ve siyasal amaçlar için kullanabilme yeteneği
- 3- Sonuçlara etki edebilmesi

⁶² Andrew Hurrell, "Hegemony, Liberalism and Global Order: What Space for Would-Be Great Powers?," *International Affairs* 82, s. 1 (2006): 1-3.

⁶³ Emel Parlar Dal, "Conceptualising and Testing the 'Emerging Regional Power' of Turkey in the Shifting International Order," *Third World Quarterly* 37, s. 8 (2016/08/02 2016): 1425-26.

Gücü ölçümleyen endekslerin birçoğu gücü en temelde ekonomik, askeri, coğrafi ve bilimsel verilere dayandırarak hesaplar. Bu yüzden yükselen bir güçten bahsederken en azından, en temel varsayımın bu endekslerdeki ülkelere bu veriler üzerinde belli noktalarda çeşitli meydan okumalar ortaya çıkarabilecek özelliklere sahip olması beklenebilir. Yani yine en temelde büyüyen güçlü bir ekonomiye, potansiyel olarak güçlü bir ordu gücüne sahip olmayan bir ülkenin jeopolitik olarak ya da askeri olarak uluslararası sistemin içindeki en güçlü devletlere meydan okumalarda bulunması beklenemez. Bu çıkarım bir noktada doğru olmakla birlikte bir noktada da eksiktir. Çünkü gücü hesaplayan bu endekslerin ana fikri bir devletin savaş durumunda kendisini savunma ve var olan durumunu pozitif yönde sürdürebilme yeteneğini ölçmeye yöneliktir. Ancak bir devletin materyal kaynakları elinde bulundurması sahada her zaman bu realize edilmemiş gücü realize edebileceği anlamına gelmez.⁶⁴

Yükselen güçlerin ilk olarak ekonomik alanda ortaya çıktığı düşünülürse bu güçlerin küresel ekonomide ve finasta etki sahibi olabilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Fakat mesele dış politika olduğunda, ekonomi dış politika için tam olarak yeterli bir araç değildir. Ekonomik güç elbette ki siyasal güce yardımcı olabilir ve uzun vadede askeri güçle de bağıntılıdır fakat ikisi aynı şey değildir.⁶⁵

Ekonomik olarak yükselen güçlerin konvansiyonel güç bağlamında yetersiz bir görüntü çiziyor olması dış politikada onların yeteri kadar önem arz etmediği düşüncesine sebep olabilir. Ancak yükselen güçlerin bölgesel olarak ekonomik, siyasal ve askeri ağırlıkları sık sık önemli jeopolitik sorunlarda büyük güçleri engellemelerini sağlamaktadır. Örneğin ABD'nin mevcut dış politika hedefleri politik olarak ABD'nin karşılaştırmalı üstünlüklerine dayanmaktadır. Bu karşılaştırmalı üstünlüğü kaybettiği noktada yükselen güçlerin bu boşluğu doldurabileceği öngörülebilir.⁶⁶

Yükselen güçlerin artan nüfuza sahip olduğu bir başka alan ise Doğu Asya ve Körfez ülkelerindeki egemen varlık fonlarının büyümesi ve Çin'in ABD doları rezerv birikimi tarafında kendisini göstermektedir.⁶⁷

⁶⁴ Hart ve Jones, 68.

⁶⁵ A.g.e., 65.

⁶⁶ A.g.e., 71.

⁶⁷ A.g.e., 72.

Yükselen güçlerin dış politika alanında sebep oldukları etki mekanizmasını açıklamak için üç ek faktörden bahsedilebilir. Birincisi bu devletlerin bazı kırılğan ya da haydut devletlerle sahip olduğu derin, ikili, ekonomik ve politik bağlardır. İkincisi yükselen güçlerin batıya kıyasla özellikle AB ele alınırda dış politika geliştirme ve uygulanma alanında tam olarak uyumlu bir mekanizma geliştirememiş olması ve Avrupa içindeki politik bölünmeler gibi dezavantajlarla görece olarak daha az karşılaşıyor olması gösterilebilir. Üçüncüsü ise bu ülkelerin bireysel ekonomik büyüklükleri veya oylama gücü düşünüldüğünde bölgesel olarak bölgesel örgütlenmeler altında bu güçlerini genişletebilecekleri öngörülebilir.

Son olarak genel anlamda yükselen güç kavramı düşünüldüğünde bu tarz parametrelere sahip ülkelerin en temelde aslında her devlet gibi kendi çıkarlarını maksimize etme ve gerçekleştirme peşinde olmalarına rağmen sıradan bir devlete nazaran kapasitelerinin belli noktada itici gücüyle dokundukları uluslararası sistemik noktalardan ve büyük güçlerin denklemlerine olan etkileri bakımından ayrı bir sınıflandırma içerisinde yer almaları tabii görünmektedir. Yalnızca uluslararası ağırlıkları göz önünde bulundurulduğunda dahi sadece kolektif bir uluslararası çabayı göstermekten imtina etmeleri bile dengeleri etkileme kapasitesine sahiptir.

Yükselen güçlerin kendi aralarında oluşturdukları bloklar ise uluslararası sistemin büyük güçlerini dengelemek, bazı başlıklarda engellemek ve farklı sonuçlara yol açabilme kapasitesi açısından da ayrıca önem arz etmektedir. Kural tanımaz bir uluslararası sistem içinde yükselen güçlerin var oluşu, daima savaşa yol açar mı, açmaz mı bunu kestirmek güçtür. Tarih literatüründe çoğunlukla savaş ve büyük güç sisteminin birlikte gittiği varsayılmaktadır.⁶⁸ Neomerkantilist ve jeopolitik düşüncenin kurucularından biri olan Mackinder'in savunduğuna göre, “tarihin büyük savaşları . . . dolaylı ya da dolaysız olarak, ülkelerin eşitsiz büyümelerinin sonucudur.”⁶⁹ Yine Toynbee’de uygarlıkların yükseliş ve çöküşlerine, yükselen bir gücün ortaya çıkardığı meydan okuma ve bu meydan okumaya var olan güçlerin cevap verışı bağlamında bakmaktadır.

⁶⁸ Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri*. Çev. Birtane Karanakan. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990), 630.

⁶⁹ Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. (Cambridge University Press, 1983), 93.

3. KATAR'IN DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Katar bağımsızlığını kazandığı 1971 yılından bu yana⁷⁰ inanılması güç bir değişim geçirmiştir. Geçmişe bakıldığında inci ticareti ve balıkçılık yaparak gelir elde eden bu ülke⁷¹ özellikle gelir kaynaklarının yaşadığı dönüşüme paralel bir evrim süreci geçirmiştir. Keşfedilen petrol ve doğalgaz yatakları sayesinde bugün dünyada Rusya ve İran'ın hemen ardından doğalgaz kaynağı bakımından 3.sırada gelen Katar⁷² bu rezervlerin sağladığı gelire dayalı olarak 2009 yılı itibariyle kişi başına düşen milli gelir bazında dünyada 75 bin 956 dolar ile ilk sırada bulunmaktadır.⁷³

3.1. TARİHSEL SÜREÇ

M.Ö 5.yy'da yaşamış Yunanlı tarihçi Herodot'a göre "Katar yarımadası en az 25 asır öncesinden beri Araplara meskundur."⁷⁴ Bahreyn adasına hâkim vaziyeti ve Basra Körfezi'nin tam ortasında bulunmasından dolayı Arap yarımadasının kilit noktalarından en önemlisi ve tüm Arabistan için anahtar ülke konumundadır.⁷⁵

Katar 1914 yılına kadar Osmanlı himayesinde kalarak diğer bölge devletleri kadar İngiliz egemenliği altına girmemiş ve Bahreyn, Abu Dabi gibi rakiplere karşı avantaj sağlamıştır. ⁷⁶ Bu sebeple Katar'da siyasal sistem irdelenirken Osmanlı Devleti'ni zikretmeden yapılacak bir çalışma birçok yanlış tespiti ve sonuca götürebilecektir.

1517 yılına kadar Osmanlı Devleti, Hint Okyanus'undan uzak olmasına rağmen, Portekiz'in Basra Körfezi ve Kızıldeniz'i zapt etmesi, ardından doğudan Akdeniz'e doğru doğu mallarını taşıyan Müslüman gemilerine bölgeyi geçişe kapatması ve Kızıldeniz'de ilerleyerek Cidde ve Haremeyn'e tehdit oluşturması ile Osmanlı'nın bölgeye müdahalesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Osmanlı Devleti Katar bölgesinde 1546 Basra, 1555 yılında da Lahsa sancağının kurulması ve Bahreyn'inde Devlet-i Aliyye

⁷⁰ J. E. Peterson, "Qatar and the World: Branding for a Micro-State," *Middle East Journal* 60, s. 4 (2006): 732.

⁷¹ Ermağan ve Gümüş, 305.

⁷² Leyla Melike Koçgündüz, "Basra Körfezi'nin Parlayan İncisi: Katar," *The Sparkling Pearl Of The Persian Gulf: Qatar*. 3, s. 26 (2011): 72.

⁷³ A.g.e.

⁷⁴ Osman Zeki Soyuyiğit, "Arşiv Belgeleri Işığında Katar'da Osmanlı Hakimiyeti" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1990), 43, Erişim 21.01.2018.

⁷⁵ A.g.e., 55-56.

⁷⁶ Mehran Kamrava, *Qatar : Small State, Big Politics* (Ithaca: Cornell University Press, 2013), 108.

bünyesine katılması ile varlık göstermeye başlamıştır.⁷⁷ Ancak Devlet-i Aliyye'nin fiili olarak bölgede bulunması ayrı bir olaydır. Fiili olarak bölgeye ilk olarak 1852 yılında adım atılmış ve 1871 yılında Muhammed- el Sani'nin daveti sonrasında bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti artmıştır. Daha sonra Katar, Basra Vilayeti'nin Lahsa Sancağına bağlı bir ilçe haline gelmiş ve kaymakamlık yani bölgenin idaresi Al-Sani ailesine tevdi edilmiştir.⁷⁸

Kurşun'un aktardığına göre tarihte bölgedeki Osmanlı-Portekiz çekişmesine kadar Katar hakkında yeterli tarihi bilgiye rastlanmamıştır.⁷⁹ Osmanlı belgelerinde Katar'a ait en eski örnek bölgenin ticari öneminden bahseden 1555 yılına ait bir belgedir. Basra Körfezi'nde Portekizlilerin üstünlüğünü sona erdiren Osmanlı Devleti önce Lahsa Beylerbeyliğini sonrasında ise 1559 yılında Katar sancağını kurarak bu noktalara bölge yönetimi için idareciler atamıştır. Katar'a tayin edilen sancak beyi bölgeye giderken Lahsa Beylerbeyi Bıyıklıazâde Mustafa Paşa'nın Bahreyn seferine katılması ve seferde Mustafa Paşa'nın da hayatını kaybetmesinden dolayı tayin edilen Katar sancak beyi onun yerine ordunun başına geçmek mecburiyetinde kalmış ve asıl görev yeri Katar'a ulaşması mümkün olamamıştır. Bu sebepten dolayı Katar'da doğrudan kurulacak olan Osmanlı idaresinin oluşumu yarım kalmıştır. Ancak Benî Müsellem'e mensup yerel idarecilerin Lahsa ile ilişkileri neticesinde Katar toprakları Osmanlı hakimiyetinde yer almıştır.⁸⁰

17. yy. itibariyle İngiltere'nin de bölgeye hâkim olma çabaları başlamıştır.⁸¹ 1820'li yıllarda Körfezdeki şeyhliklerle ilişkiler geliştiren İngiltere, Katar ile herhangi bir temasa geçmemiştir. Fakat 1860'lı yıllardan sonra Necid'de bulunan Suudi ailesi ve Bahreyn'de bulunan Halife ailesi arasında yaşanan çatışmalar dikkatleri Katar'a çekmiştir. Bunun sebebi konumu itibariyle Katar'ın Necid'li muhaliflere lojistik desteğin sağlanacağı yolun üzerinde bulunması ve Bahreyn'den kaçan muhaliflerin bu bölgeye sığınmasıydı. İngiltere bölgede Bahreyn hakimiyetini desteklemeydi. Bu yüzden 1868'de Katar'a gemi göndermiştir. Muhammed b. Sani'yi Bahreyn

⁷⁷ İdris Bostan, "Basra Körfezi'nin Güney Kesimi Ve Osmanlılar (1876-1908)," *Osmanlı Araştırmaları* 9, s. 9 (1989): 311.

⁷⁸ Ermağan ve Gümüş, 304.

⁷⁹ Zekeriya Kurşun, *Katar*, vol. 25, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002), 30.

⁸⁰ A.g.e.

⁸¹ Soyuyigit, 83.

Emir'lerine vergi vermek zorunda bırakmıştır.⁸² Yaşanılan tüm bu olaylar sonrasında Bağdat Valisi Mithat Paşa bölgede tekrar Osmanlı hakimiyetini tesis etmek adına harekete geçmiştir. Şayet İngiltere istediği hakimiyeti kurarsa Osmanlı'nın bölgede dört asırdır sürmekte olan hakimiyeti ebediyen sona ermiş olacaktır. Bölgede 1865 yılından beri süregelen Abdullah ile Suud kardeşler arasındaki çatışmada İngilizler Suud'lara para ve silah desteği sağlayarak Katar, Katif ve Lahsa'yı kontrol altına alınca Abdullah Osmanlı'dan yardım istemek zorunda kalmıştır.⁸³ Mithat Paşa gerekli müdahalelere başlarken öncelikle Kuveyt şeyhlerinin kendisine bağlılığını sağlamıştır. 1871 yılında Nafiz Paşa komutasında Lahsa'ya düzenlenen sefer ile Lahsa üzerinde kontrol sağlanmıştır. Lahsa'daki Osmanlı hakimiyetini fırsat bilen Katar Şeyhi Casim b. Sani İngilizlerden kurtulmak için Osmanlı askerlerini topraklarına davet etmiştir. Böylece 1871 yılının sonbahar aylarında Katar'da Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti sağlanmıştır. Katar Necid sancağına bağlı bir kaza olarak idare altına alınmış, Casim b. Sani fahri kaymakam tayin edilmiştir. Bölge halkının otorite tanımaz bedevi yaşam tarzına sahip bir kimliğe sahip olması sebebiyle Casim b. Sani idare noktasında sıkıntılar çekmiş ve zaman zaman bölgede kendi başına buyruk hareket etmeye mecbur kalmıştır. Devam eden süreçte İngiltere'nin bölgeye müdahalesi devam etmiştir. Meşrutiyet yıllarında Osmanlı Devleti dış politikada düştüğü yalnızlıktan sıyrılmak amacı ile İngiltere ile 1910 yılı itibariyle görüşmelere başlamıştır. Katar'ın durumu tekrar gündeme geldiğinde 23 Temmuz 1913'te Londra'da imzalanan ancak yürürlüğe girmeyen Londra Antlaşmasının Katar ile ilgili maddesi gereğince Osmanlı Devleti Katar üzerinde geçmişten süregelen hakları ve taleplerinden feragat etmiştir. Bölge Casim b. Sani ve haleflerinin yönetimine bırakılmıştır. Sonrasında I. Dünya Savaşı ile Osmanlı'nın bu bölgedeki varlığı tamamıyla son bulmuştur.

Katar'da 1916 yılından itibaren İngilizlerle yapılan anlaşma ile İngiliz varlığı gözlemlenmektedir. Ki bu varlık 1971'de ki bağımsızlığa kadar da sürmüştür. 1971 yılında bağımsızlığını elde eden Katar'da 1995 yılında babasını kansız bir darbe ile

⁸² Kurşun, 30.

⁸³ Soyuyiğit, 96-124.

indirdikten sonra yönetimi ele geçiren Şeyh Hamad 2013 yılında oğlu Şeyh Tamim'e yönetimi devretmiştir.⁸⁴

İngiltere I. Dünya Savaşında Basra Körfezinde büyük faaliyetler göstermiş ve 3 Kasım 1916 tarihinde içinde Katar şeyhinin de bulunduğu diğer Körfez şeyhleri ile himaye antlaşması imzalamıştır. Bu tarihten itibaren Katar uluslararası politikada adı geçmeyen, zaman zaman komşuları olan Bahreyn ve Suudi Arabistan ile ufak sorunları olan bir devlet olmuştur. Bu durum 1940 yılında Katar'da ve bölgede bulunan petrol rezervleri ile değişmiştir.⁸⁵

İçlerinde Katar'ında bulunduğu Basra Körfez'inde bulunan 9 siyasal birim 19. yy'den, bağımsızlıklarına kavuştukları 1971 yılına kadar İngiliz vesayeti altında kalmışlardır. Bu devletlerden yedisi 1971 yılında Birleşik Arap Emirlikleri adı ile bir federasyon altında birleştiler. Ancak Bahreyn ve Katar ayrı birer devlet olarak kaldılar.⁸⁶ Bağımsızlığına kavuşmasının hemen ardından Katar, Arap birliği ve Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Şubat 1972'de Şeyh Halife b. Hamad yaptığı darbeyle Katar Emiri olmuştur. Şeyh Hamad devlet başkanlığı ve başbakanlığın tüm yetkilerini elinde toplayan, bütün üyelerini kendisinin seçtiği bir meclis kurarak parlamenter rejime bir adım atmıştır.⁸⁷

3.2. ÜLKENİN DEMOGRAFİK YAPISI

Katar 2,6 milyon nüfusa sahip küçük bir ülkedir.⁸⁸ Nüfusun %40'ı Arap, %18'i Hintli, %18'i Pakistanlı, %10'u İranlı ve %14'ü diğer etnik gruplar şeklindedir. Ülkedeki nüfusun %77,5'i Müslüman, %8,5 Hristiyan'dır. Hinduizm gibi farklı dinlere mensup %14,5'luk bir kesimde mevcuttur.⁸⁹ Ülkede nüfusa oranla azımsanamayacak sayıdaki İran, Pakistan ve Hindistan uyruklu halkın bulunması devletin siyasi ve ekonomik ilişkilerini belli ölçüde yönlendirme kapasitesine de sahiptir.⁹⁰ Özellikle bölgede

⁸⁴ M.E. Tok, L.R.M. Alkhater, ve L.A. Pal, *Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar* (Palgrave Macmillan UK, 2016), 10-13.

⁸⁵ Kurşun, 31.

⁸⁶ William L Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi* çev. Mehmet Harmanlı (Agora Kitaplığı, 2008), 516.

⁸⁷ Kurşun, 31.

⁸⁸ *Katar Ülke Bülteni*, 1.

⁸⁹ "Cia: The World Factbook: Qatar," *CIA World Fact Book* 52 (2014)

⁹⁰ Ermağan ve Gümüş, 302.

görülen, Şii, Sünni, Husi, Vehhabi gibi⁹¹ çatışma potansiyeli içeren etnik unsurlarında Katar'ın içinde barındırdığı mezhepsel farklılıkları göz önünde bulundurmasını elzem hale getirmektedir. Katar ile ilgili yapılabilecek çok fazla olumlu yorum ve tespitin yanında bu özellik ve ülkenin idari sistemi potansiyel bir tehdit oluşturma ihtimali de değerlendirilmektedir. Nüfusun %99,4'ü şehirlerde yaşamakta olup, nüfus artış hızı %2,7'dir.⁹² Ülkede nüfusun %15'i Katar'lı olup %85'i ise göçmen iş gücü ve onların ailelerinden oluşmaktadır.⁹³

3.3. EĞİTİM

Bir toplumun gelişiminde eğitim elbette ki çok önemlidir. Katar'da gelişim alanında attığı adımlarla birçok projeyi aynı anda yürütmektedir ki bu projelerden en önde gelenlerinden bir tanesi de elbette eğitim alanında göze çarpmaktadır. Katar Emir'inin eşi, Şeyha Mozah bint Nasser el Misned'in liderliğinde Katar Vakfı milyar dolarlık bütçesiyle eğitim alanında yaptığı yatırımlarla Ortadoğu'nun eğitim merkezi haline gelmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Avrupa'nın ve Amerika'nın önde gelen üniversitelerinin en güçlü oldukları bölümlerin Katar'da açılması bu yatırımların geri dönüşü anlamında önem arz etmektedir.⁹⁴ Katar dünyadaki pek çok ülkeye kıyasla milli gelirinin önemli bir kısmını eğitim alanında değerlendirmektedir. Bunun en büyük göstergesi de Doha'da kurulan eğitim şehridir.⁹⁵

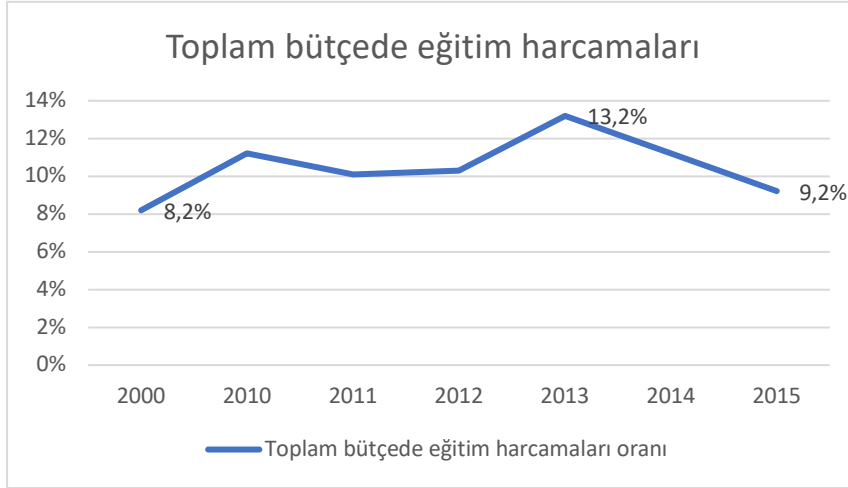
⁹¹ Philipp O. Amour, "Israel, the Arab Spring, and the Unfolding Regional Order in the Middle East: A Strategic Assessment," *British Journal of Middle Eastern Studies* 44, s. 3 (2017/07/03 2017): 83-90.

⁹² *Katar Ülke Bülteni*, 1.

⁹³ Harun Öztürkler, "Katar Ekonomisinin Genel Özellikleri," *Basic Characteristics of Qatar's Economy*, 4, s. 45 (2012): 83.

⁹⁴ Birol Başkan, "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi," *Policy* 65, s. 4 (2011): 31.

⁹⁵ Öztürkler, 78.

Şekil 1 Katar'ın toplam bütçesinde eğitime ayırdığı payın yıllara göre değişimi⁹⁶

Katar'ın yapmış olduğu eğitim yatırımları uzun vadede eğitimli bir Katar nesli yetiştirmekle kalmayıp, ülke fertlerinin global düzeyde aydın kesime uyumunu sağlayacaktır.⁹⁷ İleri düzeyde eğitim alarak yetişen Katar'lı bu nesil bazı yetkililerin inançlarına göre İslam ile Batı arasında köprü olacak ve Batı ülkelerinde yaygınlaşmış kanaat olan Müslüman terörist imajını sileceklerdir.⁹⁸

Diğer Ortadoğu ülkelerinin aksine Katar'da anaokulundan liseye kadar eğitim zorunludur.⁹⁹ 2001 yılında Katar RAND Corporation'dan danışmanlık alarak ülkede K-12 eğitim sistemini uygulamaya koymuş ve eğitimi hem parasız hem de zorunlu hale getirmiştir.¹⁰⁰ Aynı zamanda parasız olan eğitim hizmetinden, Katar vatandaşı olmayanlar da yararlanabilmektedir.¹⁰¹ Dünyada eğitim seviyesinin en yüksek olduğu ülkelerden biri olan Katar'da kadınların %93'ü erkeklerin ise %95'i okur-yazardır.¹⁰²

⁹⁶ *Education in Qatar - Statistical Profile* (Doha, QATAR: Ministry of Development Planning and Statistics, June 2017), 20, Erişim 05.02.2018.

⁹⁷ Lina Khatib, "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism," *International Affairs* 89, s. 2 (2013): 431.

⁹⁸ Mustafa Yetim, "Katar 2011," *Ortadoğu Yilligi* (2011 2011): 449.

⁹⁹ Öztürkler, 78.

¹⁰⁰ Tok, Alkhater, ve Pal, 100.

¹⁰¹ Ömer Kuray ve Selçuk Tayfun Ok, *Katar Ülke Etüdü*, c. 1 bs (İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1999), 37.

¹⁰² Öztürkler, 83.

Eğitim Seviyesi	Katar'lılar		Katar'lı Olmayanlar	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okul Öncesi	6.7	10.1	13.6	12.3
İlkokul	7.9	7.7	21.7	17.4
Hazırlık Sınıfı	17.0	16.9	29.7	17.2
Orta Öğretim	39.2	28.1	22.0	25.1
Üniversite ve üstü	29.2	37.2	13.0	28.1

Tablo 1 Katar Eğitim Göstergesi¹⁰³

Katar'da yalnızca bir tane ulusal üniversite yer almasına karşın, Georgetown, Northwestern, Texas A&M¹⁰⁴, Virginia Commonwealth, Carnegie Mellon, Weill Cornell Medical College gibi önde gelen Amerikan üniversitelerinin programları mevcuttur.¹⁰⁵ Diğer yandan eğitim ve istihdam ilişkisine değinilecek olursa tüm Katar'lılara devlet tarafından lise mezunları için 16 bin riyal, üniversite mezunları için ise 22 bin 400 riyal ücretle iş garantisi verilmektedir.¹⁰⁶ Ancak bunun ilgi çekici bir geri dönüşü de olmaktadır. Eğitim alan Katar'lıların %96'sı bu gelir kapısı yüzünden kamu sektöründe bürokratik pozisyonlarda çalışmak istemekte ve ağır iş yapmak istememektedir.¹⁰⁷

Katar 2030 ulusal vizyon belgesinde eğitim sektörüne büyük bir yer ayırmış ve ülkenin eğitim sistemini dünya standartlarında, Katar vatandaşlarının amaçlarına ulaşabileceği ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir seviyeye getirmeyi, diğer yandan ise bu atılımın getirisi olarak bilgi temelli bir toplum inşa etmeyi, girişimci ve inovatif karakterli, eğitimde mükemmelliği yakalamış, kamu hizmetlerinin verimli bir şekilde sunulabildiği şeffaf ve sorumluluk sahibi bir hükümet anlayışını hedeflenmektedir.¹⁰⁸

¹⁰³ *Education in Qatar - Statistical Profile*, 17.

¹⁰⁴ Birol Baskan ve Steven Wright, "Seeds of Change: Comparing State-Religion Relations in Qatar and Saudi Arabia," *Arab Studies Quarterly* 33, s. 2 (2011): 98

¹⁰⁵ Kamrava, 82.

¹⁰⁶ A.g.e., 131.

¹⁰⁷ A.g.e., 159.

¹⁰⁸ A.g.e., 82-83.

3.4. KATAR'DA SİYASAL SİSTEM

Yönetimden kastedilen emirlik sistemidir. Katar'daki sistem monarşik yani tek kişiye dayalı bir yönetim sistemidir. Hükümeti emir belirlemekte ve meclisin koyduğu yasaları kaldırabilmektedir. 1970 yılında bağımsızlıkla birlikte yürürlüğe giren anayasa 2005 yılında demokratik yönleri de bulunan bir anayasa ile değiştirilmiştir. Anayasaya göre ülkenin dini İslam'dır ve yasamanın ana kaynaklarından biri Şer'i hukuktur. Emir ülkenin başıdır, ordunun komutanıdır ve devletin uluslararası ilişkilerdeki temsilcisidir.¹⁰⁹ Katar'daki siyasi sistem otokratik bir yönetim tarzı olarak ortaya çıkmasına rağmen istikrarlı bir görüntü çizmekte ve desteklenmektedir.¹¹⁰ Bu desteğin ortaya çıkmasının en önemli faktörlerinden bir tanesi daha önce de zikredildiği üzere ekonomidir. Petrol ve doğalgazdan elde edilen yüksek gelirin halka yansıtılması¹¹¹ yönetimin bir anlamda meşruiyetini de sağlamaktadır.

Yasama, yürütme ve yargı erkleri tamamen emirin yetkisi altında toplanmıştır. Emir kimseye karşı doğrudan sorumlu olmamakla birlikte İslam hukukunu ihlal edemez ve sözü geçer kimselerle, dini kurumların görüşlerini almalıdır. Bu gereksinimin kurumsallaşmış ya da diğer bir deyişle vücut bulmuş hali meclis el-Şura olarak görülebilir. Meclisin üyelerini emir atamaktadır ve yasama alanında bu meclis öneriler sunar. Şu an hali hazırda üyelerini emirin atadığı bu meclisin 2005 yılında yapılan demokratik reformlarla izlenecek seçim yolu; 45 danışma üyesini içeren ve üyelerin üçte ikisini halkın seçtiği, geri kalanlarının yine emir tarafından atandığı yeni bir demokrasiye geçiş adımıdır. Bu seçimlerin yapılabilmesi için hazırlıklar hala devam etmektedir.¹¹²

Yargı ayağında ise bireysel konular büyük oranda İslam hukuku kullanılarak karara bağlanmasına rağmen, çoğunlukla emir tarafından kontrol edilen bir takdir hakkı sistemi olarak özetlenebilir. Dikkat çeken gelişme ise 2003 yılında çıkarılan yeni yargı

¹⁰⁹ Tok, Alkhater, ve Pal, 8.

¹¹⁰ Kamrava, 107.

¹¹¹ Koçgündüz, 79.

¹¹² *Qatar* (CountryWatch Incorporated, 2017), 63.

yasası uyarınca sivil ve İslam hukuku olarak ayırık bulunan iki sistemin bir üst mahkeme altında toplanmış olmasıdır.¹¹³

3.5. KATAR'IN JEOPOLİTİK KONUMU

Katar künye olarak Ortadoğu'da yer alan, Arap yarımadası olarak adlandırılan bölgenin Basra Körfezi kıyısında, tek sınır komşusu Suudi Arabistan olan ancak çevresinde Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Kuveyt gibi körfez ülkeleriyle de komşu olan 11 bin 586 kilometrekare yüzölçümüne sahip¹¹⁴ diğer bir ifadeyle Şattü'l Arap'tan Hürmüz Boğazına kadar Basra Körfezinin içine doğru küçük bir yarımada devletidir.¹¹⁵ Ancak bu topraklar küçüklüğüne rağmen özellikle doğalgaz alanında Katar'ı rezerv sıralamasında dünya üçüncülüğüne taşıyacak ölçüde kaynak zenginidir.¹¹⁶

Katar genel olarak düzlük bir yapıya sahiptir. Ortalama yükseltisi az olmakla birlikte orta kesimde ortalama 100 metredir. Güney kesim genel olarak çöllerle kaplıdır kıyı tarafında ise falezlere ve tuzlu bataklıklara rastlanmaktadır.¹¹⁷ Çöl ikliminin hâkim olduğu¹¹⁸ ülkede yazın sıcaklığın 44 dereceye kadar vardığı, yazları sıcak ve kurak, kışları ise 17 dereceye kadar sıcaklığın düştüğü ve çok az yağış alan kurak bir iklime sahiptir.¹¹⁹

Tatlı su kaynakları değerlendirildiğinde dünyada suyun en az olduğu bölgelerden birinde yer alan Katar¹²⁰, suya olan ihtiyacı doğrultusunda bölgede herhangi bir göl veya akarsu da bulunmadığından yaşadığı sıkıntıyı bir nebze giderebilmek adına su ihtiyacının büyük bir kısmını deniz suyunun arıtılması yoluyla gidermektedir. Ülkenin bitki örtüsünde göze çarpan ağaçlar genel olarak hurma ağacı, akasya ağacı ve bazı çalı türleridir.¹²¹

¹¹³ A.g.e., 64-65.

¹¹⁴ "Cia: The World Factbook: Qatar."

¹¹⁵ Başkan, 32.

¹¹⁶ Koçgündüz, 72.

¹¹⁷ Sümeyra Çayan, "Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt Ticari İlişkileri" (Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, 2012), 105.

¹¹⁸ Soyyiğit, 34.

¹¹⁹ Çayan, 106.

¹²⁰ Başkan, 32.

¹²¹ Çayan, 106.

Tarım alanında aslında Arap yarımadasında Bahreyn adası veya doğusundaki El katif bölgesi gibi bazı bölgeler yeteri kadar olmasa da bazı küçük yeraltı su kaynaklarına ve buna bağlı olarak tarıma uygun topraklara sahipken, Katar'ın bu iki kaynağında yokluğunu çekiyor olması önemli bir dezavantaj olarak göze çarpmaktadır.¹²² Ülkede ekilebilir arazi yok denecek kadar az olup yalnızca ülke topraklarının %0,7 si tarım için elverişli sayılmaktadır. Katar devleti tarımda ki üretimi teşvik etmek amacıyla bu arazilerin tamamının kontrolünü elinde tutmaktadır.¹²³

Katar'ın jeopolitik konumunu değerlendirmek için öncelikle Ortadoğu'yu iyi tanımlamak elzemdir. Çünkü Ortadoğu kavramının altındaki her bir devlet hem bir bütün olarak bu kavramın kendisinden, getirileri ve götürülerinden etkilenmekte, Ortadoğu kimliğinin yansımaları az veya çok kendisi üzerinde deneyimlemekte ve son olarak her bir devlet bu bütünün bir parçası olmanın kendisini, komşuluk ettiği ülkelerle ilgili dinamiklere göre aksiyon almaya itmektedir. Ve yine Ortadoğu'nun uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde en fazla önem arz eden bölgelerden birisi olmasının sebepsiz olmadığı düşüncesinden hareketle Katar'ın jeopolitiğini irdelemeden önce Ortadoğu'yu bu çalışmanın direkt olarak konusu olmamasına rağmen arz ettiği önem ölçüsünde bu başlık altında yeteri kadar zikretmeden gösterilebilecek bir Katar'ı anlama çabasının havada kalacağı ortadadır. Bu sebepten ötürü Katar jeopolitiğinden önce çalışmanın amacı Ortadoğu'yu mümkün olduğunca temel bir yaklaşım ile incelemeye çalışmaktır.

3.5.1. Ortadoğu

Dillere pelesenk olmuş bu isim, bu kullanım nereden gelmektedir? Ortadoğu denilen bölge dünya üzerinde gerçekten hangi bölgeyi ifade etmektedir? Sınırları tam olarak çizili bir bölge midir? Bir bölgenin sınırlandırılması ya da sınıflandırılması genelde akarsular, denizler, konuşulan diller, dini inanışlar, dağlar vb. sınır ya da sınıflandırmalar kullanılarak yapılmaktadır. Bu noktada bir bölgeyi adlandırmak ve ayırtırmak adına etrafına çizilecek sınırın içinde kalan kısımda bu sınıflandırma unsurlarında ortaklıklar aranır. Ortadoğu olarak adlandırılan bölge ise ciddi manada kozmopolit bir yapıya sahiptir. Türkçe, Farsça, Arapça gibi konuşulan farklı dilleri,

¹²² Başkan, 33.

¹²³Kaya Erdem, 48.

İslamiyet, Yahudilik, Hristiyanlık gibi inanılan farklı dinleri, Türk, Farisi, Arap vb. gibi farklı etnik unsurları dahası ise alan olarak üç farklı kıtaya yayılmış (Asya, Avrupa, Afrika) ve değişkenlik gösteren sınırları bulunan bir bölgeden sanki tüm unsurlarının hepsi ortak bir olguymuşçasına Ortadoğu olarak bahsedilmektedir. Peki bu anlamsız sınıflandırma nereden gelmektedir?

Ortadoğu kavramının ortaya çıkış noktası ABD, Avrupa ve Japonya gibi üç büyük gücün ihtiyaç duyduğu kaynaklar arasında belki de en önemlisi olan petrol zengini bir bölge olmasından dolayı, tüm bu heterojen yapısına rağmen aslında bu aktörlerin çıkar bölgesini tanımlamak adına kullanılmasından ileri gelir.¹²⁴ Aslında Ortadoğu diye bir bölge yoktur ve bu bölgenin sınırlarının tanımlanmasındaki oynaklıkta belki de çıkarların hangi noktaya eğilim gösterdiğine göre değişmektedir.

Ortadoğu'yu bir kavram olarak ilk defa Amerikalı stratejist Alfred Thayer Mahan 1902 yılında İran körfezi ile Süveyş bölgesini Orta Asya'dan ayıştırmak amacı ile kullanmıştır.¹²⁵ Zaman içerisinde Ortadoğu kavramının sınırladığı bölgenin sürekli değişiyor olması bölge üzerinde çıkar arayışında olan devletlerin tanımlamaları ile ilgili olmaktadır. Dünyada halen tüketilen enerjinin asgari %50 ye yakını petrole dayanmaktadır bu yüzden petrol zengini olan bölgesi de çıkar arayışındaki devletlerin bu bölgeye yoğunlaşmasına neden olmaktadır.¹²⁶

¹²⁴ A.g.e., 30.

¹²⁵ Beril Dedeoğlu, "Ortadoğu'yu Tanımlamak," *Tarih Bilinci Dergisi* 13-14 (2012): 14.

¹²⁶ Şenol Özbek, "Tarihi Arka Plan Denkleminde Ortadoğu," *Tarih Bilinci Dergisi* 13-14 (2012): 41.

Şekil 2 Ortadoğu Haritası¹²⁷

Haritada görüldüğü üzere Ortadoğu bölgesi olarak addedilen bölge Basra Körfezi merkez olarak alındığında kabaca doğuda İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan Batı'da ise Türkiye, Suriye, Irak, Suudi Arabistan, Yemen, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt gibi ülkelerden oluşmaktadır.

3.5.2. Katar

Şekil 3 Katar Haritası¹²⁸

¹²⁷ "Google Haritalar - Ortadoğu,"

<https://www.google.com.tr/maps/place/Orta+Do%C4%9Fu/@26.8142873,35.0020084,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x157ec4658142ffb7:0xa5b8320215ea72c!8m2!3d29.2985278!4d42.5509603?hl=tr> [Erişim 19.03.2018].

¹²⁸ "Google Haritalar - Katar,"

<https://www.google.com.tr/maps/place/Katar/@25.34429,50.6385604,9z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s>

Ortadoğu doğunun kalbi olarak nitelendirilebiliyorsa Basra Körfezi’de Ortadoğu’nun kalbi olarak nitelendirilmelidir.

“Basra Körfezi Hint Okyanus’unun 970 km uzunluğundaki uzantısından oluşan ve Arap Yarımadası’nın doğusu ile İran’ın güney batısı arasında kalan 240.000 kilometrekarelik alandır. Kuzeybatıda Şatt-ül Arap’tan güneydoğuda Hürmüz boğazı ile Umman Körfezine kadar 615 mil uzunluğundadır.”¹²⁹

Katar’da Basra Körfezi kıyısında künye olarak Ortadoğu’da yer alan, Arap yarımadası olarak adlandırılan bölgenin Basra Körfezi kıyısında, tek sınır komşusu olarak Suudi Arabistan olan ancak çevresinde Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Kuveyt gibi körfez ülkeleriyle de komşu olan 11 bin 586 kilometrekare yüzölçümüne sahip¹³⁰ diğer bir ifadeyle Şattü’l Arap’tan Hürmüz Boğazına kadar Basra Körfezinin içine doğru küçük bir yarımada devletidir.¹³¹

Yani Katar Ortadoğu’nun kalbi olan Basra Körfezinin kalbinde sayılabilecek konumu ile aslında stratejik önemi fazla bir noktadadır. Ayrıca tek kara sınır komşusunun Suudi Arabistan olması da bir yönüyle izolasyon sağlaması açısından güvenlik bağlamında önem arz etmektedir. Fakat bunun diğer yandan örneğin Katar’ın sahip olduğu petrol, doğalgaz gibi kaynakların ihracı söz konusu olduğunda göz önünde bulundurulması gereken bir unsur olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü kara yoluyla yapılabilecek ihracatın tek geçiş kapısı Suudi Arabistan olacaktır. Bu yüzden şu çıkarım rahatlıkla yapılabilir; eğer Katar kendi kaynaklarının üzerinde tam hakimiyete sahip olmak istiyorsa kaçınılmaz olarak deniz taşımacılığında ileri bir düzeye ulaşmak mecburiyetindedir. Nitekim öyle de olmuştur, 2006 yılında Katar Endonezya’yı da geçerek dünyanın bir numaralı LNG (sıvılaştırılmış gaz) tedarikçisi olmuştur.¹³²

3.6. KATAR’IN ASKERİ KAPASİTESİ

Katar’ın körfez bölgesinde hem İran’a hem de Irak’a yakın konumda olması ABD’nin bölgedeki çıkarları açısından Katar’ı ABD için stratejik bir konuma taşımaktadır. Bu sebeple Amerikan ordusunun merkezi komutanlığı olan

[0x3e45c534ffdce87f0x1cfa88cf812b403218m2!3d25.354826!4d51.183884?hl=tr](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/0x3e45c534ffdce87f0x1cfa88cf812b403218m2!3d25.354826!4d51.183884?hl=tr) [Erişim 19.03.2018].

¹²⁹ Kaya Erdem, 30.

¹³⁰ "Cia: The World Factbook: Qatar."

¹³¹ Başkan, 32.

¹³² Koçgündüz, 74.

CENTCOM'un bölgedeki üs ihtiyacına karşılık veren Katar bu sayede, sahip olduğu rezervleri muhtemel tehditlere karşı koruma noktasında ABD güvenlik şemsiyesi altında yer almaktadır denilebilir.¹³³ Katar'ın sahip olduğu rezervler ve 2 milyonluk nüfusu göz önüne alındığında bu türden bir askeri ittifak Katar için elzem olmaktadır.

Katar'ın milli savunma kapasitesinden söz edilecek olursa, muhtemel bir savaş halinde askere çağırılabilen 16-49 yaş aralığındaki erkek nüfus 389 bin 487 olup her yıl 6 bin 429 erkekte bu yaş aralığına katılmaktadır. Katar'da askerlik 18-35 yaş arası erkekler tarafından 4 ay genel yükümlülük, 3 ay da uzman olarak toplam 7 ay olarak yerine getirilir.¹³⁴

3.7. KATAR EKONOMİSİNİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Katar hakkında konuşulacak birçok konunun hatta Katar'ın kendisinin dahi konuşuluyor olmasının en büyük nedeni Katar'ın ekonomisidir varsayımı ile yola çıkmak Katar'ı anlamak açısından doğru bir yol olacaktır. Çünkü Katar'ın sahip olduğu ekonomik güç, Katar'a uluslararası arenada birçok farklı noktada büyük hareket kabiliyeti sağlamaktadır. Güçlü bir ekonominin getirilerini yadsımak mümkün değildir. Böyle büyük gelir kaynakları için yaklaşık 2 milyon nüfusu¹³⁵ göz önünde bulundurduğumuz da ve bu gelirin halka yansıtıldığını da dikkate alırsak¹³⁶ özellikle içeride güçlü bir yapıya yol açabileceğini ön görebiliriz. İnsanların refah içerisinde yaşadığını ilaveten devletin ekonomik kapasitesinin daha da büyük girişimlere imkân sağlayabilecek durumda olduğunu varsayarsak bu noktada Katar'ın şu an ki pozisyonunu açıklayıcı birçok sebepten bir tanesinin ekonomisinde yaşadığı dönüşüm olduğunu görebiliriz.

1 Eylül 1971'de bağımsızlığını kazanan¹³⁷ Katar 46 yıllık bir geçmişe göre önemli bir yükseliş yaşamıştır. Petrol ve doğalgaz kaynaklarının keşfine kadar balıkçılık ve inci ticareti¹³⁸ ekonominin ana gelir kaynaklarını oluştururken, petrolün ve doğalgazın

¹³³ Ali Oğuz Diriöz, "Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası," *Orta Doğu Analiz, cilt* (2009): 62.

¹³⁴ "Cia: The World Factbook: Qatar."

¹³⁵ A.g.e.

¹³⁶ Koçgündüz, 79.

¹³⁷ Peterson, 732.

¹³⁸ Ermağan ve Gümüş, 305.

ekonomik girdiler arasına katılmasından sonra 2009 yılı itibariyle dünyada kişi başına düşen milli gelir sıralamasında 75 bin 956 dolar ile ilk sıraya kadar tırmanmıştır.¹³⁹

Güncel veriler ışığında Katar'ın 2017 kişi başı GSYH'nin 67.995 dolara gerilediği görülmektedir.¹⁴⁰ Bu gerilemenin sebepleri arasında son dönemde yaşanan Katar krizi en büyük sebeplerden bir tanesi olarak gösterilebilir.

Ekonomik alanda petrol ve doğalgazın başı çektiği göz önüne alınırsa, Katar'ın ekonominin lokomotifi haline gelmiş bu iki kaynağına olan bağımlılığı da ortaya çıkacaktır. Katar bu bağımlılığı bertaraf etmek için petrokimya endüstrisinde de yatırımlara gitmiştir¹⁴¹ ancak Katar'ın gelir çeşitliliği adına yaptığı yatırımlar arasında sadece petrokimya endüstrisi yoktur. Katar özellikle yurt dışında yaptığı yatırımlar ile petrol ve doğalgazdan elde ettiği geliri, gelir kaynaklarını çeşitlendirmek için harcamaktadır. Örneğin Fransa'da dünyanın önde gelen futbol kulüplerinden Paris Saint Germain'i, bazı Fransız moda evlerini satın almış, Porche, Siemens, Volkswagen ve Hochtief gibi dünya devi firmalara da yatırım yapmıştır.¹⁴² Ayrıca yeni havaalanı, Müzeler, Eğitim alanında yapılan yatırımlar ve belki de en önemlilerinden biri olan El-Cezire medya yatırımları da Katar'ın yaptığı yatırımların bazılarıdır.¹⁴³

Katar'ın arabuluculuk rolü oynadığı ülkelerdeki yumuşak gücünü arttırmak ve gelirlerini çeşitlendirmek amacıyla, güney Lübnan ve Sudan'da da büyük yatırımlara giriştiği görülmektedir.¹⁴⁴ Yumuşak güç konusuna değinmişken, yapılan tüm uluslararası yatırımların, karşılıklı bağımlılık yaratmasından ötürü, Katar'ın yatırım kapasitesi ölçüsünde yumuşak gücünü arttırdığını gözlemlemekte mümkündür. Örneğin El-Cezire medya kanalının ülkenin politikalarını içerde ve dışarda, yaptığı yayınlar ile desteklemesi ve eğitim alanında yapılan faaliyetlerden yumuşak güç unsuru olarak söz edilebilir. Eğitim şehri adı altında, Weill Cornell, Georgetown, Texas, Virginia, Northwestern, Carnegie Mellon gibi dünya çapında bilinen

¹³⁹ Koçgündüz, 72.

¹⁴⁰ Katar Ülke Bülteni, 3.

¹⁴¹ Koçgündüz, 72.

¹⁴² Ermağan ve Gümüş, 301-07.

¹⁴³ Tok, Alkhater, ve Pal, 160.

¹⁴⁴ Mehran Kamrava, "Mediation and Qatari Foreign Policy," *Middle East Journal* 65, s. 4 (2011): 544.

üniversitelere bünyesinde yer vermesi ülkenin hem imajına hem de yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır.¹⁴⁵

Katar son yıllarda turizm alanında da atılımlarda bulunmaktadır. Bunun sebebi diğer ekonomik girişimlerde olduğu gibi yine ekonomik gelir kaynaklarını çeşitlendirmek ve enerji gelirlerine bağımlılığı azaltmaktır.¹⁴⁶

Ekonomi alanında bir diğer önemli bilgi Katar Yatırım Otoritesi'dir. Katar 2005 yılında kurulan bu kurum aracılığı ile Birleşik Krallığın süpermarket zinciri olan Sainsbury, Giyim Mağazası Harrods, Fransız Prinstemps, Paris Saint-Germain futbol kulübü, Barclay's Bankası, Çin Ziraat Bankası gibi oldukça önemli yatırımlara gitmiştir.¹⁴⁷

Ekonominin lokomotifi sayılabilecek petrol ve doğalgaz konusuna geri dönülecek olursa, Katar'ın OPEC üyesi bir ülke olarak petrol piyasasında da yer aldığı ancak sıvılaştırılmış gaz (LNG) sektöründe petrole göre daha fazla gelir elde ettiği ve hatta dünya sıralamasında 3. Olduğunun hatırlanması gerekmektedir.¹⁴⁸ Ülkenin ana ihracat kalemleri arasında petrol ve türevleri, plastik ve mamulleri, alüminyum ve mamulleri yer alırken ana ithalat kalemleri arasında ise makine ve cihazlar, taşıtlar, elektronik ve elektrikli aletler yer almaktadır. Katar'ın toplam ihracatının %40'ını doğalgaz oluşturmaktadır.¹⁴⁹

Katar'da model olarak karma bir ekonomi görülmekte ve hem özel sektörün hem de kamu sektörünün ekonomi içerisinde yer aldığı gözlenmektedir. İş gücü noktasında ise özel sektör %80, kamu sektörü yüzde %20'lik iş gücünü içerisinde barındırmaktadır.¹⁵⁰ Kamu sektöründeki iş gücünün yarıdan fazlası Katar vatandaşlarına geri kalanı kısmı ise göçmenlere ayrılmıştır.¹⁵¹ Güncel nüfusu 2.6 milyon gibi görece az bir nüfusa sahip bir ülkenin yüksek petrol ve doğalgaz rezervleri Katar'ı Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri arasında ekonomik olarak en büyük

¹⁴⁵ Christopher M. Blanchard, "Qatar: Background and U.S. Relations" *Current Politics and Economics of Northern and Western Asia* 20, s. 1 (2011 2011): 104.

¹⁴⁶ Ali Osman Kocalar, "Orta Doğu Coğrafyasında Turizm," *Yeni Türkiye* (2016): 119.

¹⁴⁷ A.J. Fromherz, *Qatar: A Modern History* (I.B. Tauris, 2012), 233.

¹⁴⁸ Kamrava, *Qatar : Small State, Big Politics*, 142.

¹⁴⁹ *Katar Ülke Bülteni*, 3.

¹⁵⁰ Ermağan ve Gümüş, 306.

¹⁵¹ Öztürkler, 81.

potansiyeye sahip ülkeler arasına koymaktadır.¹⁵² İşsizlik oranının %0,5 gibi çok düşük bir değerde olması da bu potansiyelin altını çizmektedir.¹⁵³

Katar daha önce de zikredildiği gibi inci ticareti ve balıkçılık yapan dolayısıyla düşük gelire sahip bir ülke olarak göze çarpmaktadır. Ancak petrol ve doğalgaz kaynaklarının keşfi ile ekonomide hızlı bir dönüşüm yaşanması ve bu kaynakların ekonominin temel yapıtaşı haline gelmesi elbette ki Katar'ın ekonomisinin bu kaynaklara olan bağımlılığını arttırmıştır. Bu artış özellikle 1980'lerin sonraları 1990'ların başlarında Katar'ın temel gelir kaynağı olan petrol fiyatlarındaki düşüşe paralel olarak ekonomik bir buhran içerisine girmesine sebep olmuştur. Bu buhran ise Haziran 1995'te gerçekleşen darbenin sebeplerinden bir tanesi olarak gözükmektedir. Gerçekleştirilen bu kansız darbe sonucunda Hamad bin Khalifa Al Thani babasının yönetimine son vererek Katar'ın yeni emiri olmuştur.¹⁵⁴

Mükerreren zikredildiği üzere Katar'ın ekonomi anlayışı en temelde doğalgaz ve petrolden elde edilen gelirlerin farklı alanlara yatırılarak hem gelir kaynaklarını çeşitlendirmeyi hem de ekonomik kalkınmayı arttırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda sadece dışarı yönlü bir yatırım anlayışı değil aynı zamanda dışarıdan içeriye faaliyet gösterebilecek firmaların çekilmesini amaçlayan bir anlayışta göze çarpmaktadır. Örneğin Ras Laffan ve Mesaieed gibi sanayi bölgelerine ilaveten Katar Bilim ve Teknoloji Parkı ve Katar Finans Merkezi kurularak teknoloji ve finans alanlarında yabancı yatırımcıların tamamen yabancı sermaye ile şirket kurmalarının önü açılmıştır.¹⁵⁵

Katar'ın sürekli yinelenen bu doğal kaynaklarının ömrü için yüz yılı aşkın bir süre yeteceği öngörülmektedir.¹⁵⁶ Çok uzun yıllar daha Katar'ın ekonomisinin güçlü duracağı çıkarımını yapabilirken diğer yandan bu gelir kaynaklarının çeşitlendirmesi yoluyla büyümenin hızlanabileceği de normal şartlar altında değerlendirilmektedir. Fakat belki de en temelde gözden kaçırılan husus temel ihtiyaçların karşılanması

¹⁵² *Katar Ülke Bülteni*, 4.

¹⁵³ Öztürkler, 81.

¹⁵⁴ A.g.e., 78.

¹⁵⁵ *Katar Ülke Bülteni*, 4.

¹⁵⁶ Öztürkler, 82.

noktasında ülkede ki tarım ve hayvancılığın şu an ki durumu ve özellikle gıda sektöründe ki bu ihtiyaçların nasıl tedarik edildiğidir.

Katar'ın ithalat konusundaki en büyük paya sahip beş partneri ABD, Çin, Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Japonya'dır.¹⁵⁷ Tarım ürünleri ithalatında Katar'ın en önde gelen partnerleri Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Ürdün ve Avustralya olmuştur.¹⁵⁸ Çeşitli gıda ürünleri ithalatında ise Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Almanya, ABD ve Türkiye öne çıkan partner ülkeler olmuştur.¹⁵⁹

3.8. KATAR'IN EKONOMİ GÜVENLİĞİ

Devletlerin hareket kabiliyetlerinin belirleyici faktörleri arasında en önde gelen kalemlerden bir tanesi ekonomidir. Ekonominin güvende olması ya da ekonomik güvenliğin sağlanması ne anlama gelmektedir? Bir aktör olarak devlet ele alındığında ülkenin ekonomisi ve ülkenin güvenliğinin üç farklı noktada aktörün güvenliğini etkileyebileceği öngörülmektedir. İlk nokta temel manada ülkenin refahını ve işleyişini etkileme kapasitesine sahip tehditler, ikinci nokta refah içerisindeki bir ekonominin yani en basit değerlendirmeyeyle temel ihtiyaçlar noktasında görece olarak sorunsuz olan bir devletin askeri harcamalar için kaynak ayırabilmeye daha yetkin durumda olması, üçüncü nokta ise askeri alanda fiili eylemler; savaşa veya çatışmaya taraf olmak ve bunun getirisi olarak hem ekonomik yaptırımlara uğrayabilmek hem de askeri harcamalarda bulunma zorunluluğunda kalma durumu olarak görülebilir.¹⁶⁰

Bu üç nokta arasından Katar'ın ekonomi güvenliği bağlamında incelenecek olan ise ilk nokta olarak ifade edilen ülkenin temel manada refahını ve işleyişini etkileme

¹⁵⁷ "Qatar | Import Trade & Tariff | by Country 2016 | Wits | Data," <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/Import/Partner/all/Show/Partner%20Name;MPRT-SHR-TTL-PRDCT;MPRT-TRD-VL;MPRT-PRTNR-SHR;AHS-WGHTD-AVRG;MFN-WGHTD-AVRG;TRF-NMBR-AGGRMNT;/Sort/MPRT-TRD-VL/Chart/top5#> [Erişim 02.02.2018, 2018].

¹⁵⁸ "Qatar | Vegetable | Import | from All Countries | 2016 | Wits | Data," https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/Import/Partner/all/Product/06-15_Vegetable [Erişim 13.02.2018].

¹⁵⁹ "Qatar | Food Products | Exports and Imports | by All Countries | 2016 | Wits | Data," https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/EXPIMP/Partner/all/Product/16-24_FoodProd [Erişim 19.03.2018].

¹⁶⁰ Czeslaw Mesjasz, "Ekonomik Güvenlik," *Uluslararası İlişkiler* 5, s. 18 (01/01 2008): 140-41

kapasitesine sahip tehditler olacaktır. Bu inceleme de bizi en temel de Katar'ın arz ve talep güvenliğine götürmektedir.

3.8.1. Arz Güvenliği

Katar'ın enerji arz eden ülkeler tarafında yer aldığı ve ihracatının ana kalemleri olan iki kaynak petrol ve doğalgazdan oluşmaktadır. Öyle ki bu arz ülkenin gayrı safi milli hasılasının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu iki önemli kaynağı, devlete ait olan ve 1974'te Katar Genel Petrol Şirketi daha sonra 2001 yılında Katar Petrol adını alan şirket yönetmektedir.¹⁶¹ Katar'ın ekonomisinin en büyük dayanağı bu iki kaynak olduğundan ötürü arz güvenliği bağlamında değerlendirilecek olanda Katar açısından enerji arz güvenliği olacaktır.

Enerji arzı güvenliği denildiğinde en temel manada enerjinin fiyatlamasının ödeme gücü yaratmayacak olması, enerji kaynaklarının tek kaynak yerine farklı ve birbirini ikame edebilecek şekilde çeşitli olması, enerjiye ulaşılabilirlik noktasında kesintilere uğramayacak olması gibi kriterler aranmalıdır.¹⁶² Kabaca bu şartlara haiz enerji arzı, arz güvenliğini büyük ölçüde sağlamaktadır denilebilir. Bu anlayıştan hareketle enerji arz eden ülkeler tarafında yer alan Katar bu şartlarla ne şekilde ilişkilenebilir? Ülke bazında düşünülecek olursa örneğin Katar kaynaklarını hangi yollarla ihraç etmektedir? Ne gibi yollar kullanabilir? Bir başka soru ise arz ettiği enerji kaynaklarının ve bu enerji kaynaklarından elde edilen ürünlerin çeşitliliği nedir? İhraç ettiği enerji ve enerji sektörü ile ilintili ürünlerdeki fiyatlama politikası nedir? Bu soruların cevaplandırılması Katar'ın arz güvenliğini değerlendirmek açısından elzemdir.

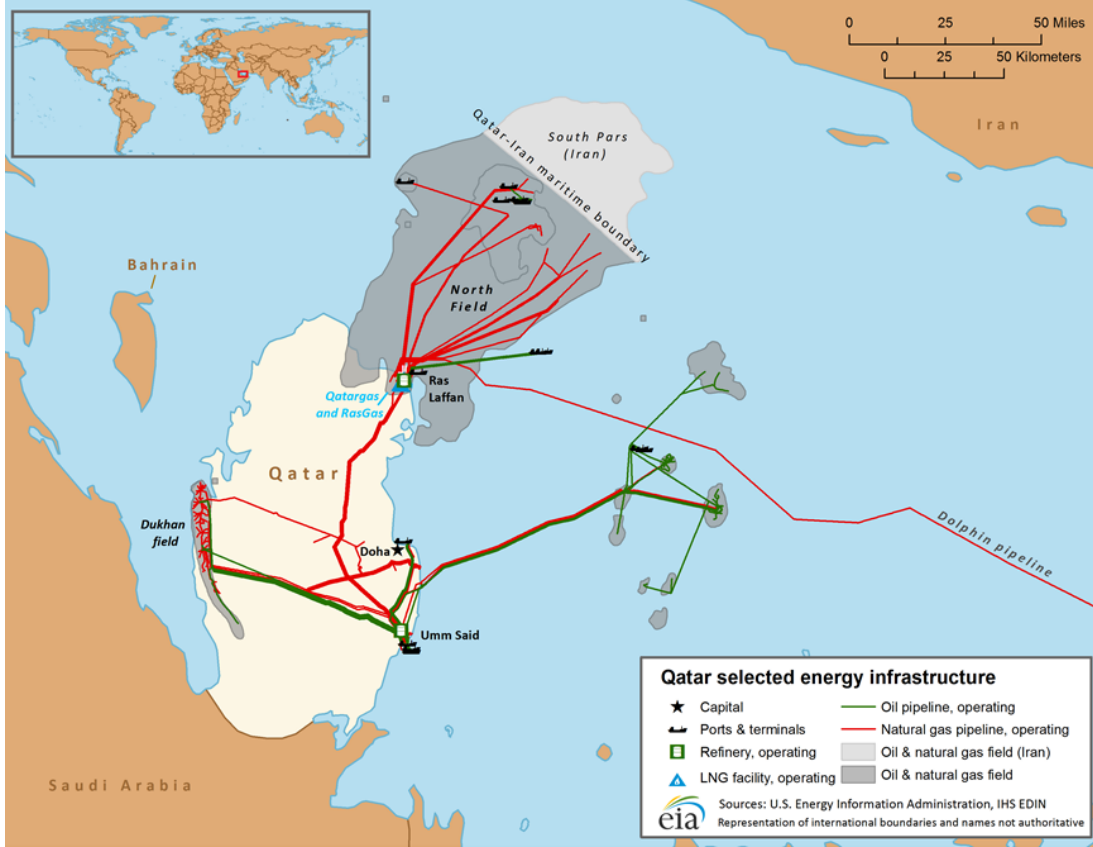
Enerji kaynaklarının lojistik tarafı enerji arzı konusunda önem arz etmektedir. Enerji kaynaklarının kara yoluyla taşınması büyük kamyonlar ile veya özel vagonlarla demiryolu vasıtası ile yapılabilen olmasına rağmen, taşımada en çok kullanılan iki yöntem tanker tipi gemiler ile deniz yoluyla yapılan taşıma ve boru hatları ile yapılan taşımadır.¹⁶³

¹⁶¹ Webmedia, "Qatar Official E-Government Portal,"

<http://portal.www.gov.qa/wps/portal/topics/Environment+and+Agriculture/Oil%2CGas%2CPetrol> [Erişim 17.04.2018].

¹⁶² İdris Demir, *Uluslararası Petrol Politikaları, Piyasaları, Fiyatları* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2014), 46.

¹⁶³ A.g.e., 31.

Şekil 4 Katar Enerji Altyapısı¹⁶⁴

Katar özellikle deniz yolu ile yapılan enerji taşımacılığında oldukça ilerlemiştir. 2013 yılı verilerine göre sıvılaştırılmış gaz (LNG) ihracatında dünyada ilk sıraya yerleşmiştir.¹⁶⁵ Örneğin Katar'da 2008 yılında yaklaşık olarak 76 milyar m³ doğalgaz üretimi yapılırken bunun 20 milyar m³'ü ülke içinde kullanılmış kalan 56 milyar m³'ü ise ihraç edilmiştir. Bu 56 milyar m³'lük gazın LNG olarak ihraç edilen kısmı ise %70'ini içermektedir. Kalan kısım ise boru hatları aracılığı ile ihraç edilmiştir.¹⁶⁶ 2017 yılı verilerine göre Katar Dolphin boru hattını ve 67 tane LNG ihraç gemisini

¹⁶⁴ "Qatar - International - Analysis - U.S. Energy Information Administration (Eia)," U.S. Energy Information Administration, Oil & Gas Journal, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=QAT> [Erişim 08.04.2018].

¹⁶⁵ A.g.e.

¹⁶⁶ Aslıhan Erbaş Açık, "Katar-İrak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün Mü? Uluslararası Enerji Politikaları ve Riskler Çerçevesinde Bir Değerlendirme," *Is Qatar-Iraq-Turkey-Europe Natural Gas Pipeline Project Possible? An Assessment Within the Framework of the International Energy Policies and Risks*. 3, s. 28 (2011): 59.

operasyonel olarak kullanmaktadır. Ayrıca sıvılaştırma tesisi olarakta yedi ayrı tesis işlemeye devam etmektedir.¹⁶⁷

Şekil 5 Katar LNG ihracat dağıtım ağı¹⁶⁸

Yukarıda görüldüğü üzere Katar LNG ihracatında hem bölgesel hem de ülke bazlı olarak çeşitliliğe giderek belli ölçüde talep çeşitliliğine ulaşmıştır.

Katar'ın doğal kaynaklarını salt enerji alanında değil ürün çeşitlendirmesine giderek petro-kimya endüstrisinde de kullandığı görülmektedir. Ana ürünler arasında etilen, metanol, amonyak, üre diğer yandan da demir ve çelik yer almaktadır. Rakamlarla ifade edilecek olursa 2016 yılında Katar'ın toplam ihracatının %61'i petrol gazları, doğalgaz ve hidrokarbon türevlerini, %15'i petrol ve bitümlü mineralleri (ham), %5'i petrol ve bitümlü mineralleri (ham olmayan), %19'u ise diğer kalemleri içermektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ *Gecf Annual Statistical Bulletin* (Gas Exporting Countries Forum: Gas Exporting Countries Forum, 2017), 60.

¹⁶⁸ *Sustainability Report-2016* (www.qatargas.com: Qatargas), 24, <https://www.qatargas.com/english/sustainability/Sustainability%20Reports/Sustainability%20Report%202016-English.pdf> [Erişim 07.04.2018].

¹⁶⁹ *Qatar in Figures* (Ministry of Development Planning and Statistics, 2017), 31, https://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/General/QIF/Qatar_in_Figures_32_2017_EN.pdf [Erişim 07.04.2018].

3.8.2. Talep Güvenliği

Katar'ın talep güvenliğinden kasıt aslında yine bir arz güvenliği konusudur. Ancak burada önemli olan Katar'ın ihtiyaç duyduğu kaynaklar olduğuundan Katar'ın talep güvenliği başlığı altında değerlendirmek daha uygun olacaktır.

2016 yılı verilerine göre Katar'ın ithalatındaki kalemler; %44'lük pay ile makine ve lojistik araçlar, %16'lık pay ile materyale göre sınıflandırılmış mamul mallar, %16'lık pay ile çeşitli imalat malları, %9'luk pay ile gıda ve canlı hayvanlar, %8'lik pay ile kimyasal ve kimyevi ürünler, %7'lik pay ile de diğer ürünler olarak sayılmaktadır.¹⁷⁰ İthalata konu malların alındığı ülkeler arasında ise ABD, Çin, Almanya, BAE sırasıyla başı çekmektedir.¹⁷¹ Ancak burada temel ihtiyaç dediğimiz daha çok hayati fonksiyonları ilgilendiren konular Katar'ın güvenliğini daha özel de gıda güvenliğini tehdit edebilecek olan gıda ürünleri ithalatına yönelik sorunlardır.

Katar 2008 yılında küresel krizle birlikte yaşanan gıda sorunlarından ders alarak bir strateji geliştirmek için çalışmalarına başlamış ve bu çalışmalar sonucunda 2013 yılında bir noktaya varılabilmifitir.¹⁷² 2013 yılında başlatılan Ulusal Gıda Güvenliği Programı ülkenin gıda ihtiyacının %70'ini karşılamayı hedeflemekte ve tarım, su, yenilebilir enerji, gıda üretimi olarak dört anahtar sektörü odağına almıştır. Tarım alanında kıt kaynakların maksimum verimlilik ile kullanılması, çevreye verilen zararın minimuma indirilmesi ve sürdürülebilir tarım faaliyetleri hedeflenmiş olup teknolojinin verimliliği artırmak adına kullanımına önem gösterilmiştir. Su tarafında tarım için deniz suyu arıtmayı birincil çözüm olarak benimseyen bu program bu sürecin maliyetlerine rağmen yok olmakta olan yer altı sularının da bir nebze yeniden beslenmesini öngörmekte ve ülke genelinde daha iyi bir su yönetimi planlamaktadır. Katar ekonomisi çok büyük oranda petrol ve doğalgaz kaynaklarından elde edilen gelire dayanan bir ülke olduğuundan enerji piyasalarındaki fiyat dalgalanmalarından oldukça fazla etkilenmektedir. Bu sebeple gıda üretimi, lojistiği ve dağıtımı da bu negatif etkiden nasibini almakta olduğuundan güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmakta bu programın öncelikleri arasına girmiştir. Son

¹⁷⁰ A.g.e., 32.

¹⁷¹ A.g.e., 33.

¹⁷² Vakur Sümer, "Katar Krizi Ve Gıda Güvenliği," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 43

olarak ÷lkede gıda alanında zaten sıkıntı yaşandığından özellikle raf ömrü uzun ürünlerin üretilmesi kaynakların ziyan olmasını bir nebze olsun engelleyebileceğı için işlenmiş gıdaların üretilmesi de yine programın öne çıkan ayrı bir ilgi alanı olmuştur.¹⁷³

¹⁷³ Webmedia, "National Food Security Program," <http://www.hukoomi.qa/wps/portal/topics/Environment+and+Agriculture/nationalfoodsecurityprogram> [Erişim 09.02.2018, 2018].

4. KÜÇÜK DEVLET BÜYÜK AKTÖR? 2017 DİPLOMATİK KRİZİ BAĞLAMINDA KATAR'I DEĞERLENDİRMEK

4.1. KATAR DİPLOMATİK KRİZİ NASIL BAŞLADI?

Son yılların gözde ülkesi, uluslararası alanda kendisinden fazlaca söz edilmeye başlamış Ortadoğu'nun küçük ülkesi Katar, 5 Haziran 2017 sabahı uluslararası gündeme yeni bir başlık ile manşet olmuştur. Başlarında Suudi Arabistan olmak üzere Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in de aralarında bulunduğu Arap ülkeleri bloğu Katar'la bütün diplomatik ilişkilerini kestiklerini ve ticari ilişkilerini askıya aldıklarını duyurmuştur. İlaveten diplomatik temsilcilerinin kendi topraklarını terk etmesi için 48 saat süre tanıdığını, 14 gün içinde Katar vatandaşlarının ülkelerini terk etmesi gerektiğini ilan etmişler, hava sahalarını, kara sınırlarını ve deniz limanlarını Katar'ın kullanımına kapatmışlardır.¹⁷⁴ Blok tarafından öne sürülen gerekçe Katar'ın terörist grupları finansal olarak desteklediği iddiasıdır. Dahası blok ülkeleri Katar'ın devlet destekli kanalı olan El-Cezire televizyonun Ortadoğu ve Afrika'da yer alan terörist grup ve isyancılar için haber kanalı olarak işlev gördüğünü öne sürmekteydiler.¹⁷⁵

Krizin ilgi çekici bir noktası Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump'ın Suudi Arabistan ziyaretinin hemen arkasından gerçekleşmiş olması ve ABD'nin bu ziyaret sırasında Suudi Arabistan ile 460 milyar dolarlık silah satışını içeren bir anlaşma yapmış olması olarak göze çarpmaktadır.¹⁷⁶

Krizin devamında Yemen, Doğu Libya Hükümeti aktörler de Katar'la olan ilişkilerini kestiklerini açıklamış, Suudi Arabistan Katar'a ait El-Cezire televizyonun Suudi Arabistan'da ki ofisini kapatmıştır.¹⁷⁷ Katar'a karşı blok içerisinde zamanla, Moritanya, Maldivler, Mauritis, Senegal, Çad, Nijer ve Komor gibi ülkelerde yer almış

¹⁷⁴ İsmail Akdoğan, "Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 18.

¹⁷⁵ Mohammed Naheem, "The Dramatic Rift and Crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (Gcc) of June 2017," *International Journal of Disclosure and Governance* 14, s. 4 (2017): 266

¹⁷⁶ Harun Öztürkler, "Katar Krizinin Ekonomi Politikası," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 78.

¹⁷⁷ "Timeline: Arab Rift with Qatar," @MiddleEastMnt, <https://www.middleeastmonitor.com/20170614-timeline-arab-rift-with-qatar/> [Erişim 07.04.2018].

ve büyükelçilerini geri çekmişlerdir. Ürdün ve Cibuti ise Katar'la diplomatik ilişkilerinin seviyesini düşürmüştür. Tarih 15 Haziran'ı gösterdiğinde artık Katar'a karşı Arap bloku ülkelerine destek veren ülke sayısı 15'i bulmuştur.¹⁷⁸

Bölge ülkelerinden Kuveyt ve Umman krize bir taraf olmak yerine tarafsız kalmayı ve taraflar arasında bir şekilde bir çözüm yolu üretilmesini sağlamayı amaçlamışlardır.¹⁷⁹

Krizin çıkış noktası ile ilgili olarak bazı kaynaklarda ise, Twitter'da yayılan bir haberin, Katar Emiri Şeyh Tamim'in, ABD Başkanı Donald Trump, İran, İsrail ve Hamas ile ilgili çelişkili ifadeler içeren açıklamalar yaptığını öne sürmesi ve buna ek olarak Katar Dışişleri Bakanı'nın da Mısır'dan ve birçok Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkelerinden Katar'lı diplomatların çekileceğini ifade ettiğini öne sürmesinin krize sebep olduğunun iddia edildiği görülmektedir. Katar bu söylentilerin tamamen hackerlar tarafından üretildiğini iddia etse de Suudi'ler ve müttefikleri ikna olmamıştır.¹⁸⁰

Şekil 6 Katar'a Ambargo Uygulayan ve Müttefik Ülkeler¹⁸¹

¹⁷⁸ Akdoğan, 18.

¹⁷⁹ M. A. Naheem, "The Dramatic Rift and Crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (Gcc) of June 2017," *International Journal of Disclosure and Governance* 14, s. 4 (Nov 2017): 266.

¹⁸⁰ Mirela Atanasiu, "Qatar Crisis in the Recent Security Context of the Middle East," *International Scientific Conference "Strategies XXI"* (2017 2017): 109.

¹⁸¹ Patrick Wintour, "Qatar Responds to Gulf Neighbours' Demands," @guardian, <http://www.theguardian.com/world/2017/jul/03/qatar-given-more-time-to-respond-to-gulf-neighbours-demands> [Erişim 02.04.2018].

4.2. BLOK ÜLKELERİNİN GÖZÜNDEN KRİZİN ARDINDA YATAN SEBEPLER

Krizin bu denli büyümesinin altında yatan bazı sebepler göze çarpmaktadır. Öncelikle Katar özellikle İran'a karşı olmakla birlikte genel manada körfez ülkelerinden farklı bir dış politika izlemektedir. El-Cezire televizyonunun da tahrik edici yayınlar yaptığı ileri sürülmektedir. Diğer yandan ülke bazında değerlendirildiği taktirde aslında her ülkenin görece olarak kendi özel sebepleri bulunmaktadır. Örneğin Birleşik Arap Emirlikleri Katar ile bir ekonomik rekabet içerisinde. Mısır'a bakıldığında Katar'la yaşadığı karşıtlığın daha çok Müslüman Kardeşler yüzünden olduğu söylenebilir. Suudi Arabistan'ın en büyük motivasyonu ise şüphesiz Katar'ın İran ile olan ilişkisidir.¹⁸²

Katar ve diğer Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkeleri arasında ki ayrışma aslında en çok Arap Baharı dönemine dayanmaktadır. İki taraf arasında Arap Baharı döneminde yaşanan olayları yorumlama ve daha da önemlisi bu olaylara karşı oluşturdukları davranış biçimleri arasında farklılıklar söz konusudur. GCC komşularının aksine Katar, Arap dünyasında yaşanan rejim değişikliklerini aktif bir şekilde desteklemiştir. Katar Mısır'da Müslüman Kardeşler, Gazze'de Hamas, Tunus'ta Nahda partisi, Libya ve Suriye'de ki sayısız milisler de dahil olmak üzere birçok İslamcı aktöre olumlu medya sunumu yapmıştır. Buna karşılık olarak ise Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan, Katar'ın bölgedeki çıkarlarını engellemek için, Mısır'da Mursi'nin devrilmesine destek olmuş, Suriye'de ve Libya'da Katar'ın karşı tarafında yer almışlardır.¹⁸³

Katar ile yaşanan bu ayrışma 2014 yılında aslında yine bir diplomatik krize sebep olmuştur. Yaşanan karşıtlıklardan ötürü Bahreyn, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri 5 Mart 2014 tarihinde Katar'da ki diplomatlarını geri çekmişlerdir.¹⁸⁴

¹⁸² Ali Oğuz Diriöz, "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 29.

¹⁸³ Michaels Stephens, "Why Key Arab Countries Have Cut Ties with Qatar — and What Trump Had to Do with It," *The Qatar Crisis* (2017): 12.

¹⁸⁴ J. Abdullah, *Qatari Foreign Policy: Fine Tuning or Redirection?* (2014), 6, <http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2014/11/17/2014111712214812734Qatari%20Foreign%20Policy%20Fine%20Tuning%20or%20Redirection.pdf>

Fakat o zaman ki kriz ile 2017 krizi arasında önemli bir fark vardır. O zaman ki kriz diplomatik seviyede kaldığı halde bu sefer Katar ciddi yaptırımlara maruz kalmıştır.

Bir araştırma krizin ardında yatan sebeplere dair çarpıcı bir bilgi paylaşmaktadır. Araştırmada Katar'ın hacklenme iddialarından dört gün önce Twitter'da Katar aleyhinde "Katar terörizmin kaynağıdır." Anlamına gelen bir hashtag trend olduğu ifade edilmektedir. Hashtag kullanılarak yapılan yorumlarda görünen ise Katar'ın İran, Hamas ve Müslüman Kardeşler ile olan ilişkilerinde aynı temaya sahip menfi yorumlar olmasıdır. İlaveten bu yorumların birçoğunun bot (sanal) hesaplar tarafından yapılarak gündem yaratıldığı gözlenmiştir. Aynı senaryo "El-Cezire Kral Selman'ı aşağılıyor" şeklindeki hashtag üzerinde de tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre bu hashtagte yorum yapan hesapların %20 si bot hesaptır.¹⁸⁵

Bu bot hesaplar Katar'a yönelik organik bir nefret ya da öfke oluştuğu sonucuna götürmek için yeterli değildir. Ancak tek bir fikri bina etmek adına orkestra edilen bu hesapların Katar'a yöneltile suçlamaları meşru kılma amacıyla olduğu da göz ardı edilmemelidir.

4.2.1. Müslüman Kardeşler İlişkisi

Arap Baharı sonrası döneme bakıldığında Katar ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ndeki ülkeler arasında siyasi anlamda farklı taraflarda bulunma durumu gözlenmektedir. Krizin ardında yatan sebeplerden bir tanesi de Katar'ın Müslüman Kardeşler'e ve Filistin'de Hamas'a destek vermesi özellikle Mısır'ı hayli rahatsız etmiştir.¹⁸⁶ Diğer yandan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri de Müslüman Kardeşleri terör örgütü olarak nitelemekteydi. Ancak Katar Mısır'da Muhammed Mursi'nin devrilmesinden sonra Mısır hükümetinin yasakladığı Müslüman Kardeşler'e belli bir platform hazırlamıştır. Bu sebeple Suudi Arabistan Katar'ı teröristlere destek olmakla suçlamıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Marc Jones, "Hacking, Bots and Information Wars in the Qatar Spat," *The Qatar Crisis* (2017): 8-9.

¹⁸⁶ Diriöz, "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri," 30.

¹⁸⁷ "Katar Krizinin 4 Nedeni - Bbc Türkçe," <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025> [Erişim 01.04.2017].

4.2.2. İran'la Olan İlişkiler

Daha önce zikredildiği üzere medyada dolaşan bir habere göre Katar Emiri'nin ABD'yi İran karşısında iki yüzlü davranmakla itham ettiği iddiası krizin İran'la olan ilişkiler tarafının ilk hususudur. İkinci husus ise Katar çok büyük bir LNG ihracatçısı olup ihracatının büyük bir kısmını da Uzakdoğu'ya yapmaktadır. Bu da doğalgaz konusunda Rusya ve İran'la bir rekabet içerisinde olmasına rağmen çıkarlarının da belli noktalarda örtüştüğünü göstermektedir. Katar'ın İran'la olan ilişkilerinde diğer KİK üyelerinden farklı olarak iyi ilişkilere önem vermesinin bir diğer sebebi ise Katar ve İran'ın doğalgaz sahalarının deniz altında komşu olmalarıdır. Dördüncü bir faktör ise Katar'ın LNG ihracatı ve petrol ihracatı için Hürmüz boğazına ihtiyaç duymakta ve bu yüzden İran'la ilişkilerine önem göstermektedir.¹⁸⁸

4.2.3. Medya ve El-Cezire

Katar Emir'inin basına yansıyan ancak yalanlanan açıklamalarının arkasından Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır ve Suudi Arabistan Katar'a sert tepki gösterip Katar merkezli haber sitelerini engellemeye başlamıştır. Katar ise bu adıma karşılık Birleşik Arap Emirlikleri'nin Washington Büyükelçisi El-Yusuf El-Uteybe'ye ait olduğu öne sürülen elektronik postaları yayınlarak misilleme yapmıştır. Suudi Arabistan ise Katar'ın medya kuruluşlarını provoke amaçlı olarak kullandığını öne sürmüştür.¹⁸⁹ Burada El Cezire'ye bir parantez açmak gerekmektedir. El-Cezire televizyonu birçok ülkede yayın yapmakta ve diğer Arap rejimlerini eleştiren yayınlarıyla tepki toplamaktadır. El-Cezire'nin Katar rejimini eleştirmede de altı çizilmekte ve El-Cezire'nin yarattığı kamuoyu da El-Arabiya televizyonu aracılığı ile dengelenmektedir.¹⁹⁰

Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan medya organlarında bu olayları müteakiben Emir'in basına yansıyan ve yalanlanmış açıklamalarını tamamen doğru kabul eden birçok haber yer almış, Katar'a İran ya da KİK arasında bir tercih yapması gerektiği söylenmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁸ Diriöz, "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri," 30.

¹⁸⁹ "Katar Krizinin 4 Nedeni - Bbc Türkçe."

¹⁹⁰ Diriöz, "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri," 30.

¹⁹¹ Kristian Coates Ulrichsen, "What's Going on with Qatar?," *The Qatar Crisis* (2017)

Suudi Arabistan, krizin medya ayağında El-Cezire'nin Riyad ofisini kapatmış, Yemen'deki terörist gruplara destek verdiği ve Suudi Arabistan'da bölünmeyi teşvik ettiği gerekçesiyle El-Cezire'nin Arabistan'da yayın yapabilme iznini kaldırmıştır. Bu ambargoya belli bir süre sonra Ürdün'de destek vermiştir. Öyle ki bu çalışmada krizin ardında yatan sebepler bölümünde ifade edildiği gibi örgütlü bir karalama kampanyası sonucunda El-Cezire'nin Arapça Twitter hesabı bile kısa bir süreliğine askıya alınmıştır.¹⁹²

4.2.4. Birleşik Arap Emirlikleri – Katar Rekabeti

Birleşik Arap Emirlikleri Abu Dabi ve Dubai gibi markalaşmış şehirleriyle, Katar ise Doha'da ki yatırımları ile ekonomi, turizm, markalaşma, enerji sektörü gibi konularda birbiriyle rekabet eden iki ülkedir. Bu rekabet belli noktalarda çıkar çatışmasına da dönüşebildiğinden krizde Abu Dabi'nin Suudi Arabistan'ın hemen yanında olan ülke olması da belli ölçüde anlaşılabilir.

4.2.5. Amerikan Faktörü

Amerika Birleşik Devletleri'nin Katar krizinde bazen doğrudan bazen ise dolaylı olarak etkisi mevcuttur. Hali hazırda Katar önemli bir ABD müttefikidir. Daha önce bahsedildiği üzere Amerikan ordusunun merkezi komutanlığı CENTCOM'un önemli bir üssü Katar sınırları içerisinde bulunmaktadır. CENTCOM Amerikan'ın kriz bölgelerine yakın ileri karakol görevi gören bir organıdır. Katar, ABD perspektifi ile bakıldığında Irak ve İran'a yakın konumuyla ABD için önem arz etmekte olup Katar tarafından da bakıldığında doğal rezervlerini korumak için küçük bir nüfusa sahip olmasından ötürü ABD şemsiyesi altında bulunmak stratejik görünmektedir.¹⁹³

Krizin hemen öncesinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyarette 460 milyar dolarlık silah anlaşması imzalanmıştır.¹⁹⁴ Bu olayın arkasından da Katar'a karşı tecrit başladığında Başkan Donald Trump tecrite destek vermiştir. İlerleyen günlerde ise Başkan Donald Trump kötüleşen krizin çözümüne yardımcı olmayı teklif etmiştir. Yine ilginçtir ki Suudi Arabistan'a 460 milyar dolarlık silah satışı yapan ABD bu süreçten sonra Katar

¹⁹² İbrahim Efe, "Katar Krizi Ve Al Jazeera," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 40.

¹⁹³ Diriöz, "Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası," 62.

¹⁹⁴ Öztürkler, "Katar Krizinin Ekonomi Politikası," 78.

ile de 12 milyar dolarlık F-15 savaş uçağının satın alınmasına dair bir anlaşma imzalamıştır. Tarih 6 temmuza geldiği zaman ABD Körfez ülkeleri arasındaki anlaşmazlıktan endişe duyduğunu belirtmiştir. İronik olan ise ABD istihbaratının bu silah anlaşmasının arkasından Katar'ı bu izolasyona sürükleyen hack meselesinin Birleşik Arap Emirlikleri tarafından düzenlendiğini iddia etmesidir. 21 temmuza geldiğinde ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson¹⁹⁵ Katar'ın terörle mücadelesini överek boykot eden ülkelere boykotu sonlandırma çağrısı yapmıştır.¹⁹⁶

Süreç içerisinde ABD Başkanı Donald Trump ve ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın birbirlerinden sadece birkaç saat farkla konu hakkında birbirleriyle ters düşen açıklamalar yapmaları başka bir ilgi çekici nokta olmuştur. Yine ilerleyen dönem de ABD Dışişleri Bakanlığı bir basın açıklaması yaparak Katar'ı suçlayan ülkelerin suçlamalar konusunda delil sunamadıklarını belirtmiş ve iki tarafı da yapıcı diyaloga davet etmiştir. Son olarak ABD'nin El-Cezire'nin kapatılmasıyla ilgili talepleri basın özgürlüğüne darbe olarak nitelemesi de Başkan Trump'ın basınla olan çatışmacı ilişkileri göz önüne alındığında bir tutarsızlık oluşturmaktadır.¹⁹⁷

4.3. KATAR'A YÖNELTİLEN 13 TALEP

Tarihler 22 Haziran 2017'yi gösterdiğinde krizde Katar'ın karşısında yer alan ülkeler boykotun sona ermesi ve müzakerelerin başlaması için Katar'ın 13 maddelik bir talep listesine 10 gün içerisinde uymasını istediler.

Kriz süreci içerisinde Katar'a yöneltilen 13 talep şu şekildedir;

- 1- İran'la diplomatik ilişkilerini kesin ve misyonlarını kapatın. Devrim Muhafızları'nı Katar'dan çıkarın ve İran'la askeri iş birliğini kesin. Sadece ABD yaptırımları ve uluslararası yaptırımlarla uyumlu ticareti serbest bırakın.
- 2- Terör örgütlerine özellikle Müslüman Kardeşler, DEAŞ, El Kaide ve Hizbullah'a yönelik tüm ilişkinizi kesin ve resmi olarak bu grupları terörist ilan edin.

¹⁹⁵ 13 Mart 2018 tarihinde ABD Başkanı Trump, Rex Tillerson'ın yerine ABD Dışişleri Bakanlığı görevine CIA direktörü Mike Pompeo'yu getirmiştir.

¹⁹⁶ "Timeline: Arab Rift with Qatar."

¹⁹⁷ Diriöz, "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri," 30-31.

- 3- El Cezire ve ona bağı tüm kuruluşları kapatın.
- 4- Katar'ın doğrudan ya da dolaylı olarak fonladığı Arabi21, Rassd, Middle East Eye gibi haber kaynaklarını kapatın.
- 5- Katar'da bulunan Türk askeri varlığını derhal sona erdir ve Türkiye ile ortak askeri iş birliğini sonlandırın.
- 6- Suudi Arabistan, BAE, Mısır, Bahreyn, ABD ve diğer ülkeler tarafından terörist olarak tanımlanan bireyler, kuruluşlar ve gruplara yönelik her türlü finansmanı sonlandırın.
- 7- Suudi Arabistan, BAE, Mısır, Bahreyn uyruklu olan terörist unsurları ve aranan şahısları ülkelere iade et ve onlara ait tüm varlıkları dondurarak ikametleri, eylemleri ve finansmanları ile ilgili bütün bilgileri verin.
- 8- Egemen ülkelerin içişlerine karışmayı bırakın. Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'den gelenlere vatandaşlık verilmesini durdurun. Bu ülkelerin yasalarını ihlal etmiş vatandaşlara verilen vatandaşlıkları geri alın.
- 9- Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'de ki siyasal muhalefetle olan temaslarınızı sonlandırın ve bu gruplarla alakalı tüm dosyaları teslim edin.
- 10- Katar yüzünden son yıllarda ortaya çıkan can ve mal kayıplarını tazmin edin. Tutar Katar'la birlikte belirlenecektir.
- 11- 2014 yılında Suudi Arabistan ile varılan anlaşmaya paralel olarak, askeri, politik, sosyal ve ekonomik olarak diğer Körfez ülkeleri ve Arap ülkeleriyle de ekonomik konularda ortak paydada hareket edin.
- 12- Katar'a tebliğ edilmesinden sonraki 10 gün içinde tüm talepleri kabul etmelisiniz aksi taktirde liste geçersiz hale gelecektir. Bu liste, Katar'ın uymayı reddettiği durumlarda ülkelerin neler yapacaklarını belirtmemektedir.
- 13- Talepleri kabul ettikten sonraki ilk yıl için aylık olarak, ikinci yılda çeyrek başına bir kez, takip eden 10 yıl boyunca, Katar uyumluluk açısından yıllık olarak izlenecektir.¹⁹⁸

Bu 13 madde hukuktaki ölü doğma kavramına benzemektedir. Talepler temelden sakat olmakla birlikte Katar'ın egemenlik haklarına bir saldırı içermektedir. Zaten Katar'ın

¹⁹⁸ "The 13 Demands on Qatar from Saudi Arabia, Bahrain, the Uae and Egypt - the National," @TheNationalUAE, <https://www.thenational.ae/world/the-13-demands-on-qatar-from-saudi-arabia-bahrain-the-uae-and-egypt-1.93329> [Erişim 01.04.2018].

terörizme destek olduğuna dair somut kanıtlar sunamayan ülkeler bloğuna karşılık haksız bir ambargo uygulanan Katar'ın bu maddelere uyması beklenemez. Bu yüzden bu 13 talep maddesi daha sonra yerini 6 prensibe bırakmıştır. Bu prensipler ise şu şekildedir.

- 1- Aşırıılık ve terörün her formuyla mücadele edeceğini, barınmalarına izin vermeyeceğini ve finansmanlarına engel olacağını taahhüt et.
- 2- Nefret ve şiddeti körükleyici her türlü konuşma ve hareketten vazgeç.
- 3- 2013 Riyad anlaşmasına ve 2014'te devam eden sözleşmeye tamamen uy.
- 4- Mayıs 2014'te Riyad'da yapılan Arap İslami Amerikan Zirvesi'nin sonuçlarına uy.
- 5- Devletlerin iç işlerine müdahale etmekten ve yasadışı kuruluşları desteklemekten kaçın.
- 6- Uluslararası barışı ve güvenliğı tehdit eden her türlü aşırıılık ve terörü karşına al.¹⁹⁹

4.4. KRİZ YÖNETİMİNDE KATAR: KÜÇÜK DEVLETİN BÜYÜK SINAVI

Katar'ın ülke analizi bu çalışmanın ikinci bölümünde yapılmaya çalışılmıştır. Ancak buradaki analiz büyük ölçüde teoriktir. Katar'ın güç kabiliyetlerini teorisinin dışına çıkarabilmek için bu kabiliyetleri sınamak ve buna göre Katar'ın küçük bir devlet olduğu halde büyük bir aktör olup olamayacağını sahada belirlemek gerekir. Çalışmanın bu bölümde ki amacı da 2017 diplomatik krizi süresince Katar'ın sahip olduğu güç parametrelerini nasıl kullandığına bakarak Katar'ı aktör kabiliyetleri açısından değerlendirmek olacaktır.²⁰⁰

Çalışmanın bu bölümünde Katar'ın süreç boyunca gösterdiği reaksiyonlar, kullandığı güç parametreleri, hem Katar'ın hangi güç modellemelerine aşina bir devlet olduğunu ortaya koymak adına hem de bu reaksiyonlar ve parametrelerin pratikte Katar'a sağladığı fayda ya da tam tersine getirdiğı zararın altını çizmek suretiyle incelenecek

¹⁹⁹ "Gulf States Reduce 13 Demands on Qatar to Six 'Principles' - Doha News," <https://dohanews.co/gulf-states-reduce-13-demands-on-qatar-to-six-principles/> [Erişim 02.04.2018].

ve Katar'ın uluslararası bir aktör olarak hangi noktada konumlandığı belirlenmeye çalışılacaktır.

4.4.1. Katar'ın güç unsurlarını kullanımı, krize gösterdiği reaksiyonlar

4.4.1.1. Diplomasi ve Söylem reaksiyonları

Katar krizi ilk başladığı günlerde Katar'ın meseleye olan ilk tepkisi kendisine ambargo uygulayan ülkelerin ellerinde meşru bir gerekçelerinin olmadığını atılan adımların ise egemenliğinin ihlali olduğunu belirtmesi olmuştur. Katar sürecin en başında tamamen kurgu iddialar ile ve tamamen yalanlara dayanan suçlamalarla kendisine yönelik bir kampanya yürütüldüğünü ifade etmiştir.²⁰¹

Katar Dış İşleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Abdurrahman El-Tani Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn tarafından koordine bir şekilde Katar'la olan ilişkilerin kesilmesi konusunda Kuveyt'in arabuluculuğu ile görüşmelere hazır olduklarını ifade etmiştir.²⁰²

Katar Ulusal İnsan Hakları Komitesi zarar gören vatandaşları işaret ederek ambargo uygulayan ülkeler hakkında uluslararası bir hukuk süreci başlatacağını ifade etmiştir. Komisyon başkanı Ali bin Smaikh al-Marri 20 yıldır Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaşayan bir Katar vatandaşının 20 yıldan sonra Katar'a sınır dışı edildiğinde, evi, işi ve geliri olamayacağından ötürü bunun bir insan hakları ihlali örneği teşkil ettiğini belirtmiştir.²⁰³

Komşuları tarafından ablukaya alınan Katar, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan açıklamalara göre, eski ABD Adalet Bakanı John Ashcroft'un firmasıyla anlaşma yaparak terörle mücadelesinin mercek altına alınmasını talep etmiştir. Firma, Katar'ın, kara para aklama ve terörün finansmanının engellenmesi konundaki çabalarının mercek altına alıp faaliyetleri ile ilgili rapor oluşturarak zayıf noktalar konusunda

²⁰¹ "Qatar Says It Faces Campaign of Lies, Denies Interfering," <https://in.reuters.com/article/gulf-qatar-foreignministry/qatar-says-it-faces-campaign-of-lies-denies-interfering-idINKBN18W0RF> [Erişim 06.04.2018].

²⁰² "Qatar Seeks Kuwaiti Mediation after Powerful Arab Nations Shun It," <http://www.arabnews.com/node/1110836/middle-east> [Erişim 06.04.2018].

²⁰³ "Qatar Group to Seek Blockade Damages from Gulf States," @AJENews, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-group-seek-blockade-damages-gulf-states-170611052533110.html> [Erişim 25.04.2018].

Katar'a yol göstermesi beklenmekteydi. Aynı zamanda firmanın ABD'de lobi faaliyetleri göstermesi de düşünülmekteydi.²⁰⁴

2011 yılında Katar emirinin danışmanı ve Bahreyn'de muhalefet lideri arasında geçen bir konuşmanın kaydının Bahreyn haber ajansı tarafından Katar'ın Bahreyn hükümetini devirmeyi teşvik ettiği suçlaması ile yayınlanmasına karşın Katar Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamayla bu telefon konuşmasının Bahreyn yetkililerin bilgisi dahilinde 2011'de Bahreyn hükümeti ve muhalefeti arasında yaşanan huzursuzluğun giderilmesi için gösterilen çabanın bir parçası olduğunu ifade ederek hükümeti devirme suçlamasını kesin bir dille reddetmiştir.²⁰⁵

Katar Hükümet Sözcüsü Saif Bin Ahmed ambargo uygulayan ülkelerin ellerinde meşru bir gerekçeleri olmamasına rağmen Doha'nın imajını ve itibarını lekelemek için blok ülkelerinin terörizmi bir reklam kampanyası gibi kullandıklarını ifade etmiştir.²⁰⁶

Tarihler 19 Haziran'ı gösterdiğinde Katar üzerindeki ambargo kaldırılmadan müzakere etmeyeceğini belirtmiş ve diğer yandan Yemenli diplomatların ülkeyi terk etmesi için 48 saat süre tanıdığını ifade etmiştir. Katar Dışişleri Bakanı şu ana kadar ambargonun kaldırılması için herhangi bir çaba ve ilerleme göremediklerini, müzakerelerden bahsedilebilmesi için öncelikle ambargonun kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı Katar'ın içişlerinin yalnızca Katar'ı ilgilendireceğini, el Cezire'nin de Katar'ın içişlerine ait olduğunu ve içişlerini de başka ülkelerle müzakere etmeyeceğini belirtmiştir.²⁰⁷

Katar 3 Temmuz 2017'de kendisine yöneltilen 13 maddelik talepler listesine, iki taraf arasında arabuluculuk yapan Kuveyt emiri aracılığıyla yanıt vermiştir.²⁰⁸

²⁰⁴ Bill Allison, "Singled out by Trump, Qatar Hires Ashcroft's Firm," @bpolitics, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-10/singled-out-by-trump-qatar-hires-former-top-law-man-to-lobby> [Erişim 07.04.2018].

²⁰⁵ "Qatar Rebuts Bahrain Destabilisation Claim," @AJENews, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-rebuts-bahrain-destabilisation-claim-170617112756824.html> [Erişim 07.04.2018].

²⁰⁶ Zainab Fattah, "Accused of Supporting Terror, Qatar Points the Finger at Its Neighbors," @bpolitics, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-19/qatar-reminds-gulf-critics-of-9-11-as-crisis-enters-third-week> [Erişim 01.05.2018].

²⁰⁷ Reuters Editorial, "Qatar Says Won't Negotiate until Economic Boycott Ends," @Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-minister/qatar-says-wont-negotiate-until-economic-boycott-ends-idUSKBN19A1TX> [Erişim 29.04.2018].

²⁰⁸ "Qatar Responds to Arab Neighbours' Demands over Alleged Terror Links," @independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-response-diplomatic-feud-saudi-arabia-bahrain-iran-terror-links-a7824406.html> [Erişim 07.04.2018].

17 temmuzda ise Katar, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkarılan istihbarata göre Katar haber ajansına yönelik hack olayının arkasında Birleşik Arap Emirlikleri'nin olduğunun tespit edilmesinin ardından Birleşik Arap Emirlikleri'ne yönelik hukuki süreç başlatacağını ilan etmiştir.²⁰⁹

Katar'ın Amerika Birleşik Devletleri ile terörizmin finansmanını engellemek amacıyla imzaladığı anlaşmadan bir hafta kadar sonra Katar Emiri Şeyh Tamim, terörle mücadele yasalarını değiştirmek için bir kararname yayınlamıştır. Bu hareketle kendisine yöneltilen terörizmi finanse etme suçlamalarını bertaraf etme çabası içinde olduğunu göstermiştir.²¹⁰

30 Ekim 2017 tarihinde Katar Emiri Şeyh Tamim, Katar'ın egemenliğinin kendileri için kırmızı çizgi olduğunu ve Doha'nın egemenliğine yönelik hiçbir müdahaleyi kabul etmeyeceğini ifade ederek, boykot uygulayan ülkelerin özgür ifadeye ve basın özgürlüğüne tahammüllerinin olmadığını çünkü bunu kendilerine bir tehdit olarak gördüklerini ifade etmiştir.²¹¹

4.4.1.2. Ekonomik reaksiyonlar

Ekonomist dergisinde yer alan bir makale Katar'ın kriz sürecinde ekonomisinde yaşadığı sıkıntıyı ironik bir dille aktarmaktadır. "Körfezdeki en büyük sigortacı ülke kendi sigortasını da yapmış olmalıydı." Geçen yıl BAE'den 30 milyon dolarlık sigorta primi toplayan Katar diplomatik kriz döneminde bu anlaşmanın iptal edilmesinden dolayı bu gelirden mahrum olmuştur. Katar sigortanın hisse senedi fiyatları %30 düşüş yaşamıştır. Katar dünyada ki en refah seviyesi yüksek olan ülkelere birisi olarak bunu tolere etme imkanına sahiptir. Ancak bunun maliyeti çok büyük olacaktır. Örneğin ekonomide güveni tazelemek adına Katar ekonomisine 340 milyar dolarlık rezervlerinden 39 milyar dolar enjekte ederek krizin etkisini hafifletmeye çalışmıştır. Diğer yandan geçen yıl ülkeye gelen turistlerin yarısı körfez ülkelerinin vatandaşları

²⁰⁹ "Qatar Just Accused Uae of Violating International Law," @independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-uae-international-law-hacking-news-agency-al-jazeera-cyber-attack-gulf-united-arab-emirates-a7845456.html> [Erişim 08.04.2018].

²¹⁰ VOA News, "Qatar's Emir Amends Anti-Terrorism Laws," @voanews, <https://www.voanews.com/a/qatar-emir-amends-anti-terrorism-laws/3953222.html> [Erişim 09.04.2018].

²¹¹ "Qatari Emir: Our Sovereignty Is a Red Line," @AJENews, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/qatar-emir-blockading-countries-regime-change-171029194842654.html> [Erişim 10.04.2018].

iken bu sayıda krize paralel olarak %70'lik bir düşüş yaşanmıştır. Otel doluluk oranlarında ise %10'luk bir düşüş göstermiştir.²¹²

Katar hem ithalat hem de ihracat alanında çok opsiyonlu çalışan bir ülkedir. Ancak bulunduğu konum itibariyle tek kara sınırının Suudi Arabistan ile olması ve Suudi Arabistan'ın da krizin başını çeken ülke konumunda bulunmasından dolayı Katar'ın karayolu giriş ve çıkışı kriz süresinde tamamen kapanmıştır. Bunun da içeride oldukça fazla soruna yol açması beklenebilir.

“2,25 milyonluk nüfusuyla oldukça küçük bir ülke sayılan Katar, yine de bu nüfusa yetecek gıdayı üretmekten oldukça uzaktır. Ülke içinde gıda üretimi, hızla yok olan ve kötü yönetilen yeraltı suları, çorak topraklar ve çok az miktarda gerçekleşen yağışlar ve aşırı sıcaklıklar gibi nedenlerle yetersiz ve çok zordur.”²¹³

Dolayısıyla kriz başladığında Katar için geçici ancak çok önemli bir gıda krizi baş göstermiştir. Ancak yaşanan kriz geçici olmuştur çünkü Katar kısa sürede yaşadığı problemi Türkiye ve İran gibi müttefikleri üzerinden etkisi çokta hissedilmeden çözüme ulaştırmıştır.

Krizin patlak vermesinden yalnızca 24 saat sonra Türk kargo uçakları Katar'a ihracat gerçekleştirmiştir. Kriz sonrasında 300'den fazla uçak seferi ile Türk ürünleri Katar'a ulaştırılmıştır. Haziran ayından 2017 yılının sonuna kadar geçen zaman içerisinde Türkiye'nin Katar'a yaptığı ihracat önceki seneye göre iki katına çıkmıştır. Katar'a ihracat yapan Türk firmalarının sayısı ise 2 bin 721'e ulaşırken ihracat yapan il sayısı da 13 artış göstererek 60'a yükselmiştir.²¹⁴

İran ile olan ticaret tarafında ise 2016 yılı yazında 98 milyon dolar olan ticaret hacmi krizden sonra yaklaşık %60 artış göstererek ironik bir duruma da yol açmıştır. Bu durum şu açıdan ironiktir; körfez iş birliği konseyinin en büyük amacı malların ve vatandaşların sınırların ötesine özgürce hareket etmesiydi. Ancak kriz de bu durum sekteye uğradığından körfez iş birliği konseyi üyesi ülkeler Katar'a ambargo uygularken aslında teşkilatın en büyük rakibinin de ekmeğine yağ sürme pozisyonuna kendilerini itmişlerdir. İlaveten Suudi Arabistan'ın hava sahasını kapatmış olması

²¹² "The Boycott of Qatar Is Hurting Its Enforcers - Economic Gulf," <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21730426-if-saudis-and-emiratis-will-not-trade-doha-iranians-will-boycott> [Erişim 05.04.2017].

²¹³ Sümer, 42.

²¹⁴ "Katar'a Ambargo Ticareti Patlattı - Son Dakika Ekonomi Haberleri | Akşam," <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/katara-ambargo-ticareti-patlatti/haber-713442> [Erişim 05.04.2018].

Katar Havayolları şirketinin uçuşlarını İran üzerinden gerçekleştirmektedir. Dubai’de bir ekonomist bununla ilgili olarak eğer kriz yıllar boyunca sürecektse olursa Tahran’ın bu durumdan yüz milyonlarca dolar yeni gelir elde edeceği aşıkardır şeklinde durumun vahametini ortaya koymuştur.²¹⁵

Lojistik kısımda da krizle birlikte önemli bir gelişme yaşanmıştır. Daha önce Katar’ın Birleşik Arap Emirlikleri’ne ait Jebel Ali limanında işlem gören kargolar içinde %85’lik payı mevcut iken yine krize paralel olarak Katar 7,4 milyar dolar maliyetle kendi limanını inşa etmiştir. Diğer yandan Suudi Arabistan’ında Süveyş kanalının güneyinde bir liman inşa ediyor olması Katar’a yaptığı/yapılan boykottan Birleşik Arap Emirlikleri’nin de ciddi zarar görmekte olduğunu bir göstergesidir. Katar lojistik şirketi ayrıca bölgesel merkezini Birleşik Arap Emirlikleri’nden boykota katılmayan Umman’a taşıyarak Umman’la ticaretini %2000 büyötmüştür.²¹⁶

Havayolları tarafında yapılan çözümlere ek olarak, Katar Havayolları İtalya’daki en büyük 2. Havayolu şirketi olan Meridiana Havayolları şirketinin %49’unu satın alarak hem yeni bir yatırım yoluna gitmiş hem de uçuş ağını rahatlatmıştır.²¹⁷

Krizin uzun süre devam etmesi durumunda “Katar’ı bölge dışından yeni ticaret ve yatırım ortağı aramaya”²¹⁸ itmesi hasebiyle bölgedeki ekonomik dengeleri değıştirmesi ve Katar’ın ekonomik kapasitesi ile doğal kaynakları göz önüne alındığında uluslararası ölçekte de getiri ve götürüleri ortaya çıkarması mümkün gözökmektedir.

Katar ambargo devam ettiğı sürece kendisine boykot uygulayan devletlerin mallarını sözleşmeleri devam etse dahi kabul etmeyeceğini ifade ederek aslında bir manada boykotu tersine çevirmiştir. Boykot uygulayan ölkeler Katar’a olan ihracat malları açısından zarar görmektedir.²¹⁹ İlaveten 10 Temmuz 2017’de katar bir tazminat komitesi kurarak kendisine boykot uygulayan ölkelerden tazminat talebinde

²¹⁵ "The Boycott of Qatar Is Hurting Its Enforcers - Economic Gulf."

²¹⁶ A.g.e.

²¹⁷ Alexander Cornwell, "Qatar Airways Expands Airline Investments with Italy's Meridiana," @Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-qatar-airways-italy-meridiana/qatar-airways-says-acquires-minority-stake-in-parent-of-italys-meridiana-idUSKCN1C32CC> [Erişim 09.04.2018].

²¹⁸ Öztürkler, "Katar Krizinin Ekonomi Politığı," 80.

²¹⁹ @middleeastmnt, "Qatar Refuses to Accept Goods Originating in Boycott Countries," @MiddleEastMnt, <https://www.middleeastmonitor.com/20170627-qatar-refuses-to-accept-goods-originating-in-boycott-countries-2/> [Erişim 28.04.2018].

bulunacağını ifade etmiştir. Katar Adalet Bakanı, ülkenin Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri karşı tazminat talebinde bulunacağını söylemiştir.²²⁰

4.4.1.3. Askeri reaksiyonlar

Katar krizi baş gösterdikten sonra Katar'ın askeri anlamda attığı iki adım ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Katar'a Türk askerinin davet edilmesi olmuştur. Hali hazırda aralarında askeri protokol bulunan Türkiye ve Katar daha önce 2015 yılında ortak tatbikatta görevli olarak Katar'a konuşlanan 94 TSK personeline ilaveten daha fazla Türk askerinin ülkede konuşlanmasına karar vermiştir. Bu konuda AK Parti'nin grup önerisiyle gündeme gelen Türk askerlerinin Katar'da ki varlığının 500-600 asker civarında olması öngörülmüştür.²²¹

7 Haziran 2017 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmayı müteakiben 22 Haziran'da Katar'a 23 Türk askeri ve 5 zırhlı araç sevk edilmiştir. Daha sonrasında Katar'a 45 Türk komandosu daha 11 Temmuz 2017 tarihinde intikal etmiştir. Tarihler 18 Temmuz 2017'ye geldiğinde var olan birliğe ek olarak Katar'a 171 asker ve 2 fırtına obüsü daha gönderilmiştir. Yine bu birliğe 19 Temmuz 2017'de 28 topçu asker daha ilave edilmiştir.²²²

Katar'a yöneltilen talep listesinde Türk askeri üssünün kapatılması talebi de mevcuttur. Zaten hali hazırda sürekli olarak Katar'a yöneltilen taleplerin egemenlik haklarına saldırı olduğunu ve kabul edilemeyeceğini dile getiren Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türk askerlerinin Katar'ı ancak Katar talep ettiği taktirde terk edeceğini söyleyerek Katar'a olan desteğin altını çizmiştir.²²³

²²⁰ Patrick Wintour, "Qatar Seeks Compensation over Arab Blockade," @guardian, <http://www.theguardian.com/world/2017/jul/09/qatar-to-see-compensation> [Erişim 09.04.2018].

²²¹ "Son Dakika: Mehmetçik'e Katar Görevi - Son Dakika Haberler," <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mehmetcike-katar-gorevi-40483252> [Erişim 04.04.2018].

²²² "Türkiye İle Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği ve Katar'a Üs Kurulması," *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 32-33.

²²³ @middleeastmnt, "Erdogan Sets a Condition for Turkish Troops to Leave Qatar," @MiddleEastMnt, <https://www.middleeastmonitor.com/20170706-erdogan-sets-a-condition-for-turkish-troops-to-leave-qatar/> [Erişim 26.04.2018].

Şekil 7 Türkiye ile Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği ve Katar'a Üs Kurulması²²⁴

İkinci adım ise Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte atılmıştır. Katar hali hazırda ABD ile olan ilişkilerine önem vermektedir. Katar ilk olarak Irak'a karşı kurulan koalisyona katılmış daha sonra 1992 yılında ise ABD ile bir güvenlik iş birliği anlaşması imzalamıştır. Müteakiben 1996'da Katar 800 askerlik bir hava gücü olmasına rağmen 1 milyar dolardan daha fazla bir harcama yaparak El Udeyd hava üssünü kurmuştur. 2003 Yılında ise ABD, Suudi Arabistan'daki CENTCOM merkez komuta merkezini Katar'a taşımış ve daha sonra Katar'da ikinci bir üs daha kurmuştur.²²⁵ Hali hazırda zaten ABD güvenlik şemsiyesinin altında görünen Katar'a birde Türk askeri üssünün kurulmuş olması ve ilaveten bu kriz süresinde Katar'ın ABD'den 12 milyar dolarlık savaş uçağı satın alması Katar'ın kriz içerisinde askeri odaklı reaksiyonlarına örnek teşkil etmektedir.²²⁶

Bu iki önemli adım dışında Katar, Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon içerisinde bulunan Yemen'de görevli askerlerini geri çekmiştir. Suudi Arabistan'ın iddiası ise

²²⁴ "Türkiye ile Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği ve Katar'a Üs Kurulması," 32-33.

²²⁵ Başkan, 44.

²²⁶ J. Dorsey, "The Gulf Crisis: Small States Battle It Out," *The Turbulent World of Middle East Soccer* (2017): 6.

Katar'ın teröre destek vermesi sebebiyle koalisyon içerisinde çıkarıldığı yönündedir.²²⁷

Krizin ilerleyen zamanlarında yine çok önemli bir gelişmede Birleşik Krallık ve Katar arasında yaşanmıştır. Tarihler 17 Eylül 2017'ye geldiğinde Birleşik Krallık ve Katar ortak savunma anlaşması imzaladıklarını açıklamışlardır. Bu anlaşmanın en önemli kısımlarından bir tanesi Birleşik Krallık'ın Katar'a 24 adet savaş uçağı teminini içermesi olmuştur. 6 milyar sterlinlik Typhoon uçaklarının Katar'a olan satışı Birleşik Krallık açısından da son 10 yıl içerisindeki en büyük anlaşma olma statüsü taşımaktadır.²²⁸

²²⁷ "Qatar Pulls out of Saudi-Led Coalition on Yemen," <https://www.trtworld.com/mea/qatar-pulls-out-of-saudi-led-coalition-on-yemen-7695> [Erişim 06.04.2018].

²²⁸ "Defence Secretary in Doha as Multi-Billion Pound Jet Contract with Qatar Is Signed - Gov.Uk," <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-in-doha-as-multi-billion-pound-jet-contract-with-qatar-is-signed> [Erişim 09.04.2018].

5. SONUÇ

Bu tezde, literatürde detaylı olarak araştırılmamış, Katar'ın yükselen bir güç ya da büyük bir aktör olup olamayacağı sorunsalı çalışılmıştır. Metodolojik kapsamda, çalışma İngilizce ve Türkçe kaynaklara dayanmaktadır. Bulguların daha da derinleştirilebilmesi adına Arapça arşivlere gidilmesi değerli bulunmaktadır. Yazar bu eksikliğini, Arapça'dan çevrilmiş röportajlar ve politikacıların konuşmaları inceleme yoluyla çözmeye gitmiştir. Türkiye'nin önemli bir müttefiki konumunda bulunan Katar hakkında Türkçe olarak yeterli çalışma bulunmadığı gözlemlenmekte olup, Türk akademisi tarafından gerek Osmanlıca gerek Arapça birincil kaynaklarla zenginleştirilen değerlendirmeler önemli görülmektedir. Katar'ın gerçekte neye ne kadar sahip olduğu, iç dinamikleri gibi faktörlerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından Katar'da yapılacak bir çalışmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.

Tezin ilk bölümü bilimsel bir değerlendirmeye dayanak olabilmesi açısından teorik çerçeve olarak dizayn edilmiştir. Bu kapsamda, bir devletin güç olasılıkları işlenerek, güç kavramı, belli başlı güç tanımlamaları, gücün bileşenleri, uluslararası ilişkiler teorilerinin güç kavramlarına bakışı, güç ile ilişkili olarak literatüre kazandırılmış bazı önemli kavramlar ve devletlerin güç denklemlerinde ne gibi ağırlıklara sahip olabileceği gibi konuları ele alınmıştır. Bu teorik zeminde, özde, “Yükselen güç olmanın anlamları ve ölçütleri nelerdir?” sorusuna odaklanılmıştır.

Tezin ikinci kısmında, Katar'ın ekonomiden siyasete genel özellikleri yansıtılarak, okuyucunun Katar hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple, Katar'ın kısa bir tarihsel geçmişi gösterilmiş, fiziki ve jeopolitik şartları ele alınmış, ülkeye siyasi, ekonomik, demografik, askeri perspektiflerden bakılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son kısım Katar'ın aktör kabiliyetlerini inceleyerek, bu potansiyel kabiliyetlerin 2017 yılı diplomatik krizi bağlamında nasıl işlev gördüğünü ortaya koymayı ve Katar'ın yükselen bir güç ya da büyük bir aktör olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini somut veriler ışığında belirlemeyi hedeflemiştir. Sonuç bölümü ise çalışmanın hipotezi olan; Katar'ın yükselen bir güç olabilme potansiyelini çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmayı ortaya koymaya iten ve Türkiye'de de taraftar bulan ana düşünce, ilk bakışta adından bu kadar çok söz edilen, Ortadoğu'da ve bazen dünya çapında gerek

siyasi gerek ekonomik konularda küçük bir ülkeye göre çok fazla ön plana çıkandikkat çeken Katar'ın – iyimser bir çerçeveye bakıldığında – büyük bir güç olabileceğidir.

Bu çalışmada Katar'ın finansal olarak çok büyük bir güce sahip olduğu birçok örnek ile ortaya konulmuştur. Katar, bu ekonomik gücünü dünyanın birçok yerinde kullanarak çeşitli faydalar elde etmiştir. Yaptığı yatırımlar sayesinde kendisine bağımlılık yaratmış ve finansal araçlarla siyasal kazanımlar elde ettiği görülmüştür. Diğer yandan bu yatırımların bir yumuşak güç unsuru olarak, Katar'ın ülke dışındaki imajına da olumlu katkı gösterdiği tespit edilmiştir. Nüfusuna ve sahip olduğu yüzölçümüne bakıldığında küçücük olarak tabir edilebilecek bir ülkeye göre Katar'ın ekonomik gücünün gerek bölgesel siyasi olaylarda gerek dış politikada çarpan etkisi yaptığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmada test edip onaylanan husus, Katar'ın bu hareket kabiliyetinin en büyük dayanağının ekonomik kapasitesi olduğu şeklindedir.

Tezin ikinci bulgusu, Katar'ın yönetim sistemine bakıldığında emirlik sistemi ile yönetilen, demokratik yönleri olsa bile realitede tek adama dayanan bir rejime sahip olduğu, ancak buna rağmen bu rejim altında şu an hala Katar Emiri olan Şeyh Tamim ve bir önceki emir Şeyh Hamad'ın liderlik vasıfları ve vizyon sahibi yönetimlerinin de ülkeyi pozitif yönde ilerlettiğidir.

Üçüncü çıkarım, özellikle diplomatik kriz bağlamında dikkatle bakıldığında Katar'ın özgüven sahibi bir devlet olduğudur. Katar kendisine yönelmiş “boğma yoluyla ehlileştirme diplomasisi” sürecinde karşısında yer alan ülkeler bloğuna rağmen egemen bir devlet olarak hareket etmekten geri durmamıştır.

Dördüncü dikkat çeken bulgu, kriz sürecinde Katar'ın yatırım yapmış olduğu ülkelerin Katar'a yönelik tutumlarının Katar'ı destekler yönde olduğudur. Bu husus, Katar'ın finansal gücü ile siyasal kazanımlar elde ettiğini gözler önüne seren birçok örnekten bir başkası olarak değerlendirilebilir.

Beşinci olarak, Katar'ın uluslararası medya alanındaki yatırımlarının ve gelişmişliğinin uluslararası problemlerde lehine propaganda yapabilmesini ve kendisini müdafaa edebilmesini sağladığı gözlemlenmiştir.

Öz bir anlatımla tabir etmek gerekirse Katar'ı “öldürmeyenin güçlendirdiği” kriz sonrası Katar'ın durumunu en iyi izah edecek yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır.

Anti-Katar bloğunun Katar'a boyun eğdirip, geri adım attırabileceklerine olan inançları, Katar'ın kendisine yöneltilen hiçbir talebi yerine getirmeyip buna ek olarak dezavantajlarını kapatmak amacı ile PR çalışmaları, yerli gıda üretimi, İran'la olan ilişkilerini daha da sağlamlaştırma ve ülkede talep gören malların teminini çeşitlendirmek gibi önlemlere yönelmesiyle oldukça zayıflamıştır.²²⁹

Çalışmada yukarıda ifade edilen pozitif özelliklerin yanı sıra Katar'ın aleyhine olan birçok özellik de fark edilmiştir. Katar, karasal olarak tek sınırını Suudi Arabistan'la paylaşmakta ve bölgesel denklemler içerisinde kaçınılmaz olarak Suudi Arabistan ile çıkar çatışmaları yaşamakta ve dönem dönem karşı karşıya gelmektedir. Körfez ülkelerinin lideri konumunda ve tek kara sınır komşusu ile bu tarz bir ilişki yapısına sahip bir devletin özellikle bu diplomatik kriz bağlamında çekebileceği sıkıntılar tahmin edilebilir. Suudi Arabistan'ın sınır kapılarını kapatması, içeride kendisine yetecek kadar bile gıda üretimi yapamayan Katar'ın ciddi sıkıntı yaşamasına sebep olmuştur. Diplomatik kriz sürecinde bu sıkıntıyı müttefikler (örneğin Türkiye veya İran) aracılığı ile gideren Katar şimdilik bu sıkıntıyı atlattır. Ancak bir ülkenin güç olarak nitelendirilebilmesinin en önemli kriterlerinden biri kendi kendisine yeterliliğidir. Bu sebeple, Katar ithalata mecbur olduğu sürece, bu onun için hayatı öneme sahip bir güvenlik konusudur.

Diğer yandan, nüfusunun az olması, kendisini ve sahip olduğu büyük enerji kaynaklarını koruyabilmesi noktasında güvenlik sorunlarını akla getirmektedir. Askeri olarak müttefiklerine bağlılığı (ki, Ortadoğu'da ABD'nin en büyük askeri üssü Katar'dadır), Katar'ın yine kendine yeterlilik noktasında zayıf kaldığını ve dolayısıyla güç olabilme noktasında yetersizlik arz ettiğini göstermektedir.

Elde edilen verilerin ışığında gözlemlenen ana sonuç; Katar'ın finansal bir güç ve önemli bir aktör olmasına karşın, yükselen bir güç ve büyük bir aktör olma kriterlerini karşılayamadığıdır. Finansal gücünü iyi bir yönetimle destekleyen Katar, bu kabiliyetleri ile siyasi kazanımlar elde etmekte ve pragmatik bir tavır sergilemektedir. Özellikle diplomatik kriz ile baş ederken kullandığı argümanlar ve yöntemlerle birlikte değerlendirildiğinde, Katar'ın özgüven sahibi, edindiği müttefikler aracılığı ve

²²⁹ “Öldürmeyen Güçlendirir: Katar Ablukadan Ne Öğrendi?” <http://ordaf.org/oldurmeyen-guclendirir-katar-ablukadan-ne-ogrendi/> [Erişim 05.06.2018].

finansal gücünün yardımı ile krizle görece olarak iyi başa çıkabilen bir ülke olduğu söylenebilir. Fakat büyük aktör olmak ya da yükselen bir güç olmak için bunun yeterli olmadığı vurgulanmalıdır.

Dezavantajlarına rağmen kriz süresince göstermiş olduğu reaksiyonlar ve kriz anında dahi eksiklerini giderebilecek politikaları, Katar'ı uluslararası güç denklemlerinde irdelenesi kılmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde giderek artan yatırımları vasıtasıyla Katar'ın karşılıklı bağımlılığa dayanan gücünü artırmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu projeksiyon ile bakıldığında Katar şu anki konumundan daha da ileriye gitme potansiyeline sahip olduğu ve kayda değer bir aktör olmaya devam edeceği öngörülmekle beraber büyük bir aktör tanımlamasının altını sahip olduğu dezavantajlardan ötürü doldurması zayıf bir ihtimal olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Balcı, Ali. "Realizm." *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Ali Balcı, Şaban, Kardaş. İstanbul: Küre yayınları, 2014.
- Buzan, Barry. *İnsanlar Devletler Ve Korku*. Çeviren Emre Çitak. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2015.
- Cleveland, William L. *Modern Ortadoğu Tarihi*. Çeviren Mehmet Harmancı. Agora Kitaplığı, 2008.
- Crawley, Richard and Robert B Strassler. *The Landmark Thucydides*. New York, 1996.
- Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları, 2001.
- Demir, İdris. *Uluslararası Petrol Politikaları, Piyasaları, Fiyatları*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2014.
- Doğan, Salih, Şeref Kavak. "Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı." *Uluslararası İlişkileri Temel Kavramları*, ed. Arif Behiç Özcan, Yusuf Çınar. İstanbul: Hükümdar Yayınları, 2014.
- Donnelly, Jack. *Realism and International Relations*. Cambridge University Press, 2000.
- Erşen, Emre. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti." *Uluslararası İlişkiler Giriş*, edited by Şaban Kardaş, Ali, Balcı. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Fromherz, A.J. *Qatar: A Modern History*. I.B. Tauris, 2012.
- Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press, 1983.
- Goldstein, Joshua S ve Jon Pevehouse. *International Relations, 2013-2014 Update*. United States: Pearson Longman, 2014.
- Kadercan, Burak. "Güç." *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Ali; Şaban KARDAŞ BALCI. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

- Kamrava, Mehran. *Qatar : Small State, Big Politics*. Ithaca: Cornell University Press, 2013.
- Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri*. Çeviren Birtane Karanakan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990.
- Kuray, Ömer ve Selçuk Tayfun Ok. *Katar Ülke Etüdü*. Vol. 1 bs. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1999.
- Kurşun, Zekeriya. *Katar*. Cilt. 25. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002.
- Lukes, Steven. *Power: A Radical View*. Palgrave Macmillan, 2004.
- Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public affairs, 2004.
- Sancak, Kadir. *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.
- Tok, M.E., L.R.M. Alkhater ve L.A. Pal. *Policy-Making in a Transformative State: The Case of Qatar*. Palgrave Macmillan UK, 2016.
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliance*. Cornell University Press, 1990.
- Wilson, Dominic ve Roopa Purushothaman. *Dreaming with Brics: The Path to 2050*. New York: Goldman Sachs, 2003.

Makaleler

- "Cia: The World Factbook: Qatar." *CIA World Fact Book* 52 (2014): 605-08.
- "Türkiye İle Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği Ve Katar'a Üs Kurulması." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 47-48.
- Açıkel, Aslıhan Erbaş. "Katar-Irak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün Mü? Uluslararası Enerji Politikaları ve Riskler Çerçevesinde Bir Değerlendirme." *Is Qatar-Iraq-Turkey-Europe Natural Gas Pipeline Project Possible? An Assessment Within the Framework of the International Energy Policies and Risks*. 3, s. 28 (2011): 57-67.
- Akdoğan, İsmail. "Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 16-20.

- Amour, Philipp O. "Israel, the Arab Spring, and the Unfolding Regional Order in the Middle East: A Strategic Assessment." *British Journal of Middle Eastern Studies* 44, s. 3 (2017/07/03 2017): 293-309.
- Atanasiu, Mirela. "Qatar Crisis in the Recent Security Context of the Middle East." *International Scientific Conference "Strategies XXI"* (2017): 109.
- Aydın, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori Ve Analiz." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 51, s. 01 (1996): 92.
- Baskan, Birol ve Steven Wright. "Seeds of Change: Comparing State-Religion Relations in Qatar and Saudi Arabia." *Arab Studies Quarterly* 33, s. 2 (2011): 96-111.
- Başkan, Birol. "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi." *Policy* 65, s. 4 (2011): 1-18.
- Blanchard, Christopher M. "Qatar: Background and U.S. Relations *." *Current Politics and Economics of Northern and Western Asia* 20, s. 1 (2011): 91-127.
- Bostan, İdris. "Basra Körfezi'nin Güney Kesimi Ve Osmanlılar (1876-1908)." *Osmanlı Araştırmaları* 9, s. 9 (1989): 311.
- Bozdağlıoğlu, Yücel and Çınar Özen. "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu Ve Sistemik Bağımlılık." *Uluslararası İlişkiler* 1, s. 4 (2004): 59-79.
- Burchill, Scott, Andrew Linklater, Richard Devetak, J Donnelly, Terry Nardin, M Paterson, C Reus-Smit, and J True. "Uluslararası İlişkilere Teorileri." *Küresel Yayınları: İstanbul* (2013): 157.
- Buzan, Barry. "Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations." *Journal of Peace Research* 21, s. 2 (1984): 109-25.
- Dedeoğlu, Beril. "Ortadoğu'yu Tanımlamak." *Tarih Bilinci Dergisi* 13-14 (2012): 14-16.
- Diriöz, Ali Oğuz. "Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası." *Orta Doğu Analiz* 1, s.3 (2009): 61-67.
- Diriöz, Ali Oğuz. "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma Ve Abd'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 28-31.

- Dorsey, J. "The Gulf Crisis: Small States Battle It Out." *The Turbulent World of Middle East Soccer* (2017): 6.
- Efe, İbrahim. "Katar Krizi ve Al Jazeera." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 38-41.
- Efegil, Ertan. "Ortadoğu Ülkelerinin Dış Politikalarını Belirleyen Unsurlar." *Factors Defining Foreign Policies of Middle Eastern Countries*. 4, s. 47 (2012): 53-66.
- Emeklier, Bilgehan. "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar." *Bilge Strateji* 3, s. 4 (2011): 160.
- Ermağan, İsmail and Burak Gümüş. "Katar Dış Politikası ve Arap Baharı." *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12, s. 2 (2014): 300-20.
- Hart, Andrew F. and Bruce D. Jones. "How Do Rising Powers Rise?" *Survival: Global Politics and Strategy* 52 (2010): 63 – 68.
- Herz, John H. "Idealist Internationalism and the Security Dilemma." *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations* (1950): 157-80.
- Holsti, Kalevi J. "The Concept of Power in the Study of International Relations." *Background* 7, s. 4 (1964): 179-94.
- Hurrell, Andrew. "Hegemony, Liberalism and Global Order: What Space for Would-Be Great Powers?" *International Affairs* 82, s. 1 (2006): 1-19.
- Jones, Marc. "Hacking, Bots and Information Wars in the Qatar Spat." *The Qatar Crisis* (2017): 8-9.
- Kamrava, Mehran. "Mediation and Qatari Foreign Policy." *Middle East Journal* 65, s. 4 (2011): 539-56.
- Kaya Erdem, Burcu. "Orta Doğu'da" Küçük" Ama" Önemli" Olabilmek:" Katar" Örneği." *Akademik Orta Doğu* 4, s. 1 (2009): 29-48.
- Kaya, Sezgin. "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63, s. 03 (2008): 83-111.
- Keohane, Robert O ve Joseph S Nye Jr. "Power and Interdependence in the Information Age." *Foreign Affairs* (1998): 81-94.

- Khatib, Lina. "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism." *International Affairs* 89, s. 2 (2013): 417-31.
- Kocalar, Ali Osman. "Orta Doğu Coğrafyasında Turizm." *Yeni Türkiye* (2016):119.
- Koçgündüz, Leyla Melike. "Basra Körfezi'nin Parlayan İncisi: Katar." *The Sparkling Pearl Of The Persian Gulf: Qatar*. 3, s. 26 (2011): 71-81.
- Mesjasz, Czeslaw. "Ekonomik Güvenlik." *Uluslararası İlişkiler* 5, s. 18 (2008): 125.
- Morgenthau, Hans J. "Politics among Nations, Revised by Kenneth W. Thompson." *New York: KnOpt* (1985): 4-15.
- Naheem, M. A. "The Dramatic Rift and Crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (Gcc) of June 2017." *International Journal of Disclosure and Governance* 14, s. 4 (Nov 2017): 265-77.
- Naheem, Mohammed. "The Dramatic Rift and Crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (Gcc) of June 2017." *International Journal of Disclosure and Governance* 14, s. 4 (2017): 1-13.
- Nye, J. S. "Soft Power." *Foreign Policy*, s. 80 (1990): 153-71.
- Nye, J. S. "Public Diplomacy and Soft Power." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 94-109.
- Nye, J. S. "Get Smart Combining Hard and Soft Power Response." *Foreign Affairs* 88, s. 4 (2009): 160-63.
- Özbek, Şenol. "Tarihi Arka Plan Denkleminde Ortadoğu." *Tarih Bilinci Dergisi* 13-14 (2012): 41-43.
- Özdemir, Haluk. "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme." *Power in International Relations: A Multi-Dimensional Assessment* 63, s. 3 (2008): 113.
- Özlük, Erdem. "Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 64, s. 03 (2009): 197-220.
- Öztürkler, Harun. "Katar Ekonomisinin Genel Özellikleri." *Basic Characteristics of Qatar's Economy*. 4, s. 45 (2012): 77-83.

- Öztürkler, Harun. "Katar Krizinin Ekonomi Politikası." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 78-80.
- Parlar Dal, Emel. "Conceptualising and Testing the 'Emerging Regional Power' of Turkey in the Shifting International Order." *Third World Quarterly* 37, s. 8 (2016/08/02 2016): 1425-53.
- Peterson, J. E. "Qatar and the World: Branding for a Micro-State." *Middle East Journal* 60, s. 4 (2006): 732-48.
- Sağlam, Zeliha. "Güç Kavramı Ve Ortadoğu'da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması." *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi* (2014): 4.
- Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In." *International Security* 19, s. 1 (1994): 72-107.
- Stephens, Michaels. "Why Key Arab Countries Have Cut Ties with Qatar — and What Trump Had to Do with It." *The Qatar Crisis* (2017): 12.
- Sümer, Vakur. "Katar Krizi Ve Gıda Güvenliği." *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* (2017): 42-43.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "What's Going on with Qatar?" *The Qatar Crisis* (2017)
- Wendt, Alexander. "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International organization* 46, s. 2 (1992): 391-425.
- Yetim, Mustafa. "Katar 2011." *Ortadoğu Yıllığı* (2011): 433-56.

Raporlar

- Sustainability Report-2016*. www.qatargas.com: Qatargas.
- Gecf Annual Statistical Bulletin*. Gas Exporting Countries Forum: Gas Exporting Countries Forum, 2017.
- Katar Ülke Bülteni*. İstanbul: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2017.
- Qatar*. CountryWatch Incorporated, 2017.
- Qatar in Figures*. Ministry of Development Planning and Statistics, 2017.

Education in Qatar - Statistical Profile. Doha, QATAR: Ministry of Development Planning and Statistics, June 2017.

Abdullah, J. *Qatari Foreign Policy: Fine Tuning or Redirection?* , 2014.

Tezler

Çayan, Sümeyra. "Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt Ticari İlişkiler." Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, 2012.

Soyyigit, Osman Zeki. "Arşiv Belgeleri Işığında Katar'da Osmanlı Hakimiyeti." Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 1990.

İnternet Kaynakları

"The 13 Demands on Qatar from Saudi Arabia, Bahrain, the Uae and Egypt - the National." <https://www.thenational.ae/world/the-13-demands-on-qatar-from-saudi-arabia-bahrain-the-uae-and-egypt-1.93329> [Erişim 01.04.2018].

"The Boycott of Qatar Is Hurting Its Enforcers - Economic Gulf." <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21730426-if-saudis-and-emiratis-will-not-trade-doha-iranians-will-boycott> [Erişim 05.04.2017].

"Gulf States Reduce 13 Demands on Qatar to Six 'Principles' - Doha News." <https://dohanews.co/gulf-states-reduce-13-demands-on-qatar-to-six-principles/> [Erişim 02.04.2018].

"Katar Krizinin 4 Nedeni - Bbc Türkçe." <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025> [Erişim 01.04.2017].

"Katar'a Ambargo Ticareti Patlattı - Son Dakika Ekonomi Haberleri | Akşam." <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/katara-ambargo-ticareti-patlatti/haber-713442> [Erişim 05.04.2018].

"Qatar Pulls out of Saudi-Led Coalition on Yemen." <https://www.trtworld.com/mea/qatar-pulls-out-of-saudi-led-coalition-on-yemen-7695> [Erişim 06.04.2018].

"Qatar Says It Faces Campaign of Lies, Denies Interfering." <https://in.reuters.com/article/gulf-qatar-foreignministry/qatar-says-it-faces-campaign-of-lies-denies-interfering-idINKBN18W0RF> [Erişim 06.04.2018].

"Qatar Seeks Kuwaiti Mediation after Powerful Arab Nations Shun It." <http://www.arabnews.com/node/1110836/middle-east> [Erişim 06.04.2018].

"Son Dakika: Mehmetik'e Katar Grevi - Son Dakika Haberler." <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mehmetcike-katar-gorevi-40483252> [Erişim 04.04.2018].

"Qatar Just Accused Uae of Violating International Law." <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-uae-international-law-hacking-news-agency-al-jazeera-cyber-attack-gulf-united-arab-emirates-a7845456.html> [Erişim 08.04.2018].

"Qatar Responds to Arab Neighbours' Demands over Alleged Terror Links." <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-response-diplomatic-feud-saudi-arabia-bahrain-iran-terror-links-a7824406.html> [Erişim 07.04.2018].

"Timeline: Arab Rift with Qatar." <https://www.middleeastmonitor.com/20170614-timeline-arab-rift-with-qatar/> [Erişim 07.04.2018].

"Defence Secretary in Doha as Multi-Billion Pound Jet Contract with Qatar Is Signed - Gov.Uk." <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-in-doha-as-multi-billion-pound-jet-contract-with-qatar-is-signed> [Erişim 09.04.2018].

"Google Haritalar - Katar." <https://www.google.com.tr/maps/place/Katar/@25.34429,50.6385604,9z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x3e45c534ffdce87f:0x1cfa88cf812b4032!8m2!3d25.354826!4d51.183884?hl=tr> [Erişim 19.03.2018].

"Google Haritalar - Ortadoğu." <https://www.google.com.tr/maps/place/Orta+Do%C4%9Fu/@26.8142873,35.0020084,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x157ec4658142ffb7:0xa5b8320215ea72c!8m2!3d29.2985278!4d42.5509603?hl=tr> [Erişim 19.03.2018].

"Qatar - International - Analysis - U.S. Energy Information Administration (Eia)." <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=QAT> [Erişim 08.04.2018].

"Qatar | Food Products | Exports and Imports | by All Countries | 2016 | Wits | Data." https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/EXPIMP/Partner/all/Product/16-24_FoodProd [Erişim 19.03.2018].

- "Qatar | Import Trade & Tariff | by Country 2016 | Wits | Data."
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/Import/Partner/all/Show/Partner%20Name:MPRT-SHR-TTL-PRDCT:MPRT-TRD-VL:MPRT-PRTNR-SHR;AHS-WGHTD-AVRG;MFN-WGHTD-AVRG;TRF-NMBR-AGGRMNT;/Sort/MPRT-TRD-VL/Chart/top5#> [Erişim 02.02.2018].
- "Qatar | Vegetable | Import | from All Countries | 2016 | Wits | Data."
https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2016/TradeFlow/Import/Partner/all/Product/06-15_Vegetable [Erişim 13.02.2018].
- "Qatar Group to Seek Blockade Damages from Gulf States."
<https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-group-seek-blockade-damages-gulf-states-170611052533110.html> [Erişim 25.04.2018].
- "Qatar Rebuts Bahrain Destabilisation Claim."
<https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-rebuts-bahrain-destabilisation-claim-170617112756824.html> [Erişim 07.04.2018].
- "Qatari Emir: Our Sovereignty Is a Red Line."
<https://www.aljazeera.com/news/2017/10/qatar-emir-blockading-countries-regime-change-171029194842654.html> [Erişim 10.04.2018].
- @middleeastmnt. "Erdogan Sets a Condition for Turkish Troops to Leave Qatar."
<https://www.middleeastmonitor.com/20170706-erdogan-sets-a-condition-for-turkish-troops-to-leave-qatar/> [Erişim 26.04.2018].
- @middleeastmnt. "Qatar Refuses to Accept Goods Originating in Boycott Countries."
<https://www.middleeastmonitor.com/20170627-qatar-refuses-to-accept-goods-originating-in-boycott-countries-2/> [Erişim 28.04.2018].
- Allison, Bill. "Singled out by Trump, Qatar Hires Ashcroft's Firm."
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-10/singled-out-by-trump-qatar-hires-former-top-law-man-to-lobby> [Erişim 07.04.2018].
- Cornwell, Alexander. "Qatar Airways Expands Airline Investments with Italy's Meridiana."
<https://www.reuters.com/article/us-qatar-airways-italy-meridiana/qatar-airways-says-acquires-minority-stake-in-parent-of-italys-meridiana-idUSKCN1C32CC> [Erişim 09.04.2018].
- Editorial, Reuters. "Qatar Says Won't Negotiate until Economic Boycott Ends."
<https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-minister/qatar-says-wont-negotiate-until-economic-boycott-ends-idUSKBN19A1TX> [Erişim 29.04.2018].

Fattah, Zainab. "Accused of Supporting Terror, Qatar Points the Finger at Its Neighbors." <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-19/qatar-reminds-gulf-critics-of-9-11-as-crisis-enters-third-week> [Erişim 01.05.2018].

Mert, Enis. "Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi." https://youtu.be/w_5rkAOdEEs [Erişim 19.02.2018].

News, VOA. "Qatar's Emir Amends Anti-Terrorism Laws." <https://www.voanews.com/a/qatar-emir-amends-anti-terrorism-laws/3953222.html> [Erişim 09.04.2018].

Webmedia. "National Food Security Program." <http://www.hukoomi.qa/wps/portal/topics/Environment+and+Agriculture/nationalfoodsecurityprogram> [Erişim 09.02.2018].

Webmedia. "Qatar Official E-Government Portal." <http://portal.www.gov.qa/wps/portal/topics/Environment+and+Agriculture/Oil%2CGas%2CPetrol>. [Erişim 17.04.2018].

Wintour, Patrick. "Qatar Responds to Gulf Neighbours' Demands." <http://www.theguardian.com/world/2017/jul/03/qatar-given-more-time-to-respond-to-gulf-neighbours-demands>. [Erişim 02.04.2018].

Wintour, Patrick. "Qatar Seeks Compensation over Arab Blockade." <http://www.theguardian.com/world/2017/jul/09/qatar-to-seek-compensation>. [Erişim 09.04.2018].